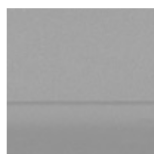

iraila ■ 2025

40 ordu? Etxeko eta zaintzako lanetan aritzen diren emakume migratu langileak Euskadin

Sahara Bendriss González, Lía González Estepa, Andrea Ruiz Balzola

Ruiz Balzola, Andrea

40 ordu? Etxeko eta zaintzako lanetan aritzen diren emakume migratu langileak Euskadin [Recurso electrónico]= ¿40 horas? Mujeres migradas trabajadoras de hogar y cuidados en Euskadi / Andrea Ruiz Balzola, Sahara Bendriss González, Lía González Estepa. – Datos. – [Leioa] : Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea, Argitalpen Zerbitzua = Servicio Editorial, 2025. – 1 recurso en línea : PDF (164 p.)

Modo de acceso: World Wide Web.

En la cub.: Ikuspegi, Immigrazioaren Euskal Behatokia = Observatorio Vasco de Inmigración (EHU) y Eusko Jauriaritza = Gobierno Vasco.

Texto bilingüe es euskara y español.

ISBN: 978-84-1319-679-4

1. Mujeres inmigrantes – País Vasco. 2. Trabajadoras extranjeras – País Vasco. 3. Empleadas de hogar. I. Bendriss González, Sahara, coaut. II. González Estepa, Lía, coaut. III. Ikuspegi, Observatorio Vasco de Inmigración. IV. Tít.: ¿40 horas? Mujeres migradas trabajadoras de hogar y cuidados en Euskadi.

(0.034)396.5(460.15)

(0.034)396.5:314.7

© Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco
Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua

Urtea eta lekua: 2025, Bilbo

Diseinua eta maketazioa: Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia
Emilia Oleaga Páramo

Dokumentazioa: Antonio Gómez Parada, Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia

ISBN: 978-84-1319-679-4

AURKIBIDEA

0. Sarrera	5
Metodologia eta erantzukizun etikoa	7
1. Egungo migrazio-mugimenduak	9
Migrazio-fluxuen feminizazioa	9
Nazioz haraindiko etxeak edo familiak	14
Bidalketa ekonomikoak eta sozialak	15
Muga ikusezinak: klasea, generoa eta etnikotasuna	17
2. Etxeko eta zaintzako lanak	21
Arau-esparrua: Europa, Espainiako Estatua eta Euskal Autonomia Erkidegoa	23
Etxeko eta zaintzako emakume langileen egoera soziolaborala gure errealitate hurbilean ...	30
3. Euskadiko etxeko eta zaintzako emakume langile migratuen errealitate soziolaboralak, testigantzak eta erresistentziak	37
Lege-aurrerapenak ez dituzte prekaritatea, arriskuak eta gehiegikeriak desagerrarazi	38
Oinarritzko zerbitzuak eta eskubideak eskuratzeko oztopoak	46
Kontzientzia hartzeko eta erresistentziarako praktikak gizartearen eta elkartearen eremuetan gertatzen dira	52
Ondorio gisa: euskal administrazio publikoen erantzukizuna	58
4. Flavi, Sofía, Mª Elena, Valeria, Luz eta Isabel	61
5. Azken hausnarketak	71
6. Bibliografia	73

Sarrera

Txosten honen helburua *Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. Planaren* barruan kokatzen da. Planak neurri estrategikoak ezartzen ditu, lau arlo tematiko handitan bilduta; horietako batean, hain zuzen, atzerritar jatorriko emakumeak ardatz dituzten ekintzak biltzen dira. Jasotako hamabi ekintzetatik 4.1.4.12 ekintzan planteatzen da emakume etorkinen taldeen errealitate soziala, egoera eta premien azterketa deskribatzailea eta analitikoa egitea.

Ekintza horren garapenean, lan honen xedea da Euskadin etxeko eta zaintzako lanaren sektorean lan egiten duten emakume migratuen egungo errealitate soziolaborala deskribatzea eta aztertzea, eta testuinguru horretan emakumeek zailtasunei aurre egiteko eta aurrera jotzeko baliatzen dituzten estrategiak eta ekintzak —banakakoak eta kolektiboak— ikusaraztea.

EAEn etxeko lanetan eta zaintzan aritzen diren atzerritar jatorriko emakumeen errealitateari aurretik heldu izan zaio, 2015etik 2019ra bitartean egindako azterketa diagnostiko luzeetan; azterketa horiek, hain zuzen, agerian utzi dute kolektibo horrek azken urteetan bai lanean bai gizartean bizi izan duen babes falta (Civersity, 2019; Julia Nogueira Domínguez eta Joseba Zalakain Hernández, 2015; Aidee Escobar Nogales eta beste batzuk, 2018).

Era berean, pandemiak EAEko biztanleria zaurgarriarengan nola eragin zuen jakiteko egindako lanek krisialdian zaintzaren sektoreko emakume langile migratuek bizi izan zituzten babesgabetasun bereziko egoeren berri eman dute (Emakunde, 2020; Eraberean, 2021; Harresiak Apurtuz, 2022). Halaber, etxeko

eta zaintzako lanaren errealitate soziolaboralean oinarritutako azterlanak argitaratu dira, udal-testuinguru espezifikoetan; besteak beste, hauek aipa daitezke: Beterri-Buruntzaldea (Emagin, 2020), Elorrio (Gisela Bianchi Pernasilici eta Savina Lafita Sole, 2021), Ermua (Ikuspegi, 2021), Gasteiz (Errotik, 2018; Zentzuz, 2021) eta Getxo (Sortzen, 2022).

Diskriminazio hirukoitzaren isla —generoa, jatorria eta klase soziala direla-eta (Sonia Parella Rubio, 2004)—, kasu guztietan izan dira hain feminizatuta eta gutxietsita dagoen sektoreko langile migratuen eskubideak baliatzeko mekanismo eraginkorrik ez izatearekin lotutako arazoak, ekonomikoki, administratiboki eta sozialki zaurgarriak izatera eramaten dituztenak. Etxeko eta zaintzako langileen borroka indarra hartzen ari den garaiotan, eta estatu-mailako legedian egindako aurrerapenen testuinguruan (2022an LANEren 189. hitzarmena berresteari eta, horrekin batera, 16/2022 Errege Dekretua onartzeari esker), bereziki beharrezkoa da informazio eguneratuko materialak edukitzen jarraitzea, epe laburrera eta ertainera politika publikoen euskarri izango direnak, bai eta gizartea sentsibilizatzeko eta kontzientziazatzeko lanean laguntzea ere.

Lan honetan, bigarren mailako iturriak berraztertzeaz batera, elkarriketa erdiegituratu bidez parte hartu duten hamar informatzaileen ekarpenak erregistratu eta aztertu ditugu. Alde batetik, etxeko eta zaintzako langileen elkarte-sareko lau ordezkariaren ekarpenak jaso ditugu, eta, bestetik, barne-erregimeneko langile moduan aritzen diren sei emakumeren testigantzak bildu ditugu, beren ibilbideen eta esperientzia pertsonalen errealitate espezifikoak partekatzen dutenenak.

Jarraian aurkezturiko testua lau ataletan antolatuta dago. Lehenengo atalean, gaur egungo migrazio-mugimenduen testuingurua azaltzen da, eta, bereziki landu dira migrazio-fluxuen feminizazioa, nazioz haraindiko etxe edo familien errealitatea, bidalketa ekonomikoak eta sozialak, eta, azkenik, muga ikusezinak, klaseari, generoari eta etnizitateari loturiko gizarte-egituretan ainguratuta.

Bigarren atala, zehazki, etxeko lanari eta zaintzari buruzkoa da. Atal horretan, sektorea arautzen duen arau-esparruaren berrikuspen labur bat egin da, eta, gero, Espainiako Estatuko eta EAEko etxeko eta zaintzako langileen egoera soziolaborala aztertu da.

Hirugarren atalak *Euskadiko etxeko eta zaintzako emakume langile migratuen errealitate soziolaboralak, testigantzak eta erresistentziak* du izena. Gure lurraldeko etxeko eta zaintzako langileen elkarte-sarearen ordezkariak txosten honetarako kontatu dituzten kontakizunetatik elikatu da, eta haien aldarrikapen-eta salaketa-lanaren oinarritzko hiru ideia azpimarratzea du helburu:

- Lege-aurrerapenek ez dituzte prekarietatea, arriskuak eta gehiegikeriak desagerrarazi.
- Premiazkoa da oinarrizko zerbitzuak eta eskubideak eskuratzerakoan eta administrazioekiko harremanetan izaten diren oztopoei aurre egitea.
- Kontzientzia hartzeko eta erresistentziarako praktikak gizarte- eta elkarte-eremuetan egiten dira.

Ondorio gisa, atal honetan bertan azken puntu bat gehitu da; bertan, azaldutako errealitate soziolaboralean eta aldarrikapenezkoan oinarrituta, euskal administrazio publikoek jorratu ditzaketen sei jardun-ildo nagusi laburbildu dira.

Azkenik, laugarren atalaren xedea da etxeko eta zaintzako lanaren sektoreko kolektibo zaurgarrienetako baten ibilbideak eta bizipenak azaleratzea eta modu esanguratsuan jendeari gerturatzea, barne-erregimenean lan egiten duten emakume migratu langileena, alegia. Hala, Flavi, Sofia, Mª Elena, Valeria, Luz eta Isabelen istorio elkarlotuak partekatuko ditugu, protagonista diren barne-erregimeneko langileekin lankidetzan eraiki eta, gero, kontrastatu direnak.

Metodologia eta erantzukizun etikoa

Sarreran aurreratu bezala, lan honetan, bigarren mailako iturriak berraztertzeaz batera, elkarriketa erdiegituratuen bidez parte hartu duten hamar informatzailereren ekarpenak erregistratu eta aztertu ditugu. Berraztertutako iturrien zerrenda erreferentzia bibliografikoen zerrendan kontsulta daiteke, txostenaren amaieran. Elkarriketa erdiegituratuei dagokienez, 2024ko ekainetik urrira bitartean, banakako elkarriketak egin zitzaizkien, batetik, EAEko etxeko eta zaintzako langileen elkarte-sareko¹ lau ordezkari, eta, bestetik, barne-erregimeneko langile moduan aritu izan ziren edota une horretan barne-erregimeneko langile moduan ari ziren latinoamerikar jatorriko sei emakume migraturi.

Elkarriketatutako elkarte-sarearen ordezkariak, lehentasunezko lotura dute erakunde hauekin:

- Emakumeen ahotsa – Bizkaia – (1. elkarriketa)
- Etxeko Langileen Elkarte – Araba – (2. elkarriketa)
- Etxekotu gabeko emakume langileak – Bizkaia – (3. elkarriketa)
- SOS Arrazakeria – Gipuzkoa – (4. elkarriketa)

¹ Zehaztu nahi dugu txosten honetarako beste zenbait erakundek emandako datuak eta informazioak ere kontuan hartu direla, hala nola ATH-ELE Etxeko Langileen Elkarteak eta Emakume Migratu Feministak - Sociosanitarias elkarteak emandakoak. Aurrez aurreko elkarriketa bat zehaztu ezin izan bada ere, erakunde horiek informazioa eta aholkularitza eman dute bigarren mailako iturriak berraztertzeko, eta, horrez gain, balorazioak ere egin dituzte, hausnarketa-lan kolektiboa aberasten dutenak.

Aipatu bezala, barne-erregimeneko langile moduan egindako ibilbidearen eta izandako bizipenen errealitatea partekatu duten sei emakume migratuak Latinoamerikakoak dira, Perutik eta Nikaragutik etorritakoak, zehazki. Sei eta hamabost urte bitartean daramatzate EAEn bizitzen, eta haien adina ere askotarikoa da. Testuan, izen faltsu hauek erabiliko ditugu pertsona horiek izendatzeko (haiekin partekatu ondoren): Flavi, Sofia, Mª Elena, Valeria, Luz eta Isabel. Taula honetan, pertsona horien oinarritzko datu soziodemografikoak jaso ditugu:

Elkarrizketatutako barne-erregimeneko langileen datu soziodemografikoak

Elkarrizketaren kodea	Jatorria	Adina	Lurralde historikoa	Bizitzen daraman denbora
E5	Peru	27	Araba	8 urte
E6	Peru	48	Araba	6 urte
E7	Nikaragua	55	Gipuzkoa	15 urte
E8	Nikaragua	60	Gipuzkoa	15 urte
E9	Nikaragua	50	Bizkaia	>10 urte
E10	Nikaragua	30	Bizkaia	15 urte

Iturria: txostengileek egina.

Informatzaileekin lankidetzaharremana izatea dakarren landa-lan guztia egiteko, Euskal Herriko Unibertsitateko Etika Batzordearen (CEISH-EHU) aldeko txostena izan da.

Batzorde horrek proposatutako mekanismoei eta prozedurei jarraituz, parte-hartzaileen anonimotasuna eta partekatzen dituzten datu pertsonalen pribatutasuna eta konfidentzialtasuna bermatu ditugu, eta, horrez gain, komunikazio- eta informazio-kanalak jarri ditugu haien eskura. Era berean, Batzordearen gidalerroetan eta jarraibideetan oinarrituta, parte-hartze harremana baimen informatuko dokumentu baten bidez formalizatu da, eta elkarrizketarako beharrezkoak izan diren denbora-dedikazioa eta joan-etorriak aintzat hartu eta konpentsatu dira.

Txosten honetarako beren ibilbide pertsonalei buruzko esperientzia eta bizipen intimo esplizituak partekatzen dituzten barne-erregimeneko emakume langileen kasuan, behin betiko testua kontrastatzeko lan bat egin da.

Egungo migrazio-mugimenduak

Migrazio-fluxuen feminizazioa

1. **Nazioarteko migratzaileak 2020an: munduko biztanleriaren % 3,6**
2. **Emakumeak eta neskak: 135 milioi nazioarteko emakume migratu, munduko emakumeen % 3,5**
3. **Gizonak: 146 milioi nazioarteko gizon migratu, munduko gizonen % 3,7**

Munduko migrazioei buruzko txostena 2024OIM

Ohiko bihurtu da, bai ikerketa akademikoetan, bai maila politiko eta sozialean, migrazio-fluxuen feminizazioaz hitz egitea, bai eta egungo pertsonen mugimenduetan emakume migratuek duten protagonismoa nabarmentzea ere. Zalantzarik gabe, azken hamarkadetan, gorakada handia izan da emakumeen kopuruan migrazio-fluxu jakin batzuetan. Nolanahi ere, kuantitatiboki eta mundu-mailako migrazioa kontuan hartuta, emakumeek hamarkadak daramatzate biztanleria migratzailearen ia erdia izaten. Migrazioen Nazioarteko Erakundearen (OIM) datuen arabera, hirurogeiko hamarkadatik ia berdinak dira emakumeen eta gizonen migrazio-mugimenduak.

Bada, orduan, zergatik hitz egin behar da migrazioen feminizazioaz? Migratzen duten emakumeen ehunekoetan aldaketa esanguratsurik gertatu ez bada ere, azken hamarkada hauetan migrazio-ereduak aldatu dira. Ildo horretan, migrazioen feminizazioa azpimarratzerakoan, agian garrantzitsuenak izan da laurogeiko hamarkadaz geroztik migrazioei buruzko azterlanetan gizonen aldeko genero-alborapena azaltzen eta salatzen hasi zirela². Geroztik, emakume migratuak migrazio-prozesuaren protagonista aktibotzat hartzen hasi ziren (Mirjana Morokvasic, 1984). Begirada berri horri esker, migrazio-ereduetan gertatzen ari ziren aldaketa kualitatiboak azaleratu ahal izan ziren: duela hamarkada batzuetatik, emakumeek migrazio-proiektu propioak garatzen dituzte, migrazio-sare eta -kateen aitzindariak dira, eta haien mugimendua ez da, inola ere, migratutako gizonen helmugako gizarteetan hasitako familia-berrelikartzearen emaitza hutsa.

Beraz, migrazioen feminizazioaz ari garenean, generoaren dimentsioa hartu nahi dugu kontuan, egiturazko eta prozesuzko ezaugarritzat ulertuta. Izan ere, neurri batean, generoaren eta migrazioen arteko loturaren pertzepzioa okerra izan da bai agenda politikoan bai ikerketa askotan, emakumeak orain gehiago mugitzen diren pertzepzio okerra, hain zuzen. Beraz, ikuspegi kualitatiboari heldu behar zaio, ikuspegi kuantitatiboaren gainetik. Genero-egiturak beti egon dira hor, emakumeek migratu edo beren jaioterrietan jarraitu arren. Adierazpen hori gauza jakina izan daiteke, baina garrantzitsua da nabarmentzea. Patricia R. Pessarrek eta Sarah J. Mahlerrek (2003) adierazi bezala, genero-harremanen bi alderdiak (prozesua eta egitura) aintzat hartzen dituen analisi batetik abiatzen bagara, ezin dugu generoa politika publikoen azterketan edo garapenean txertatzen den aldagaitzat hartu, emakume bat migrazio-prozesuetan sartzen den aldiro. Hau da, genero-harremanek, berdintasunari dagokionez, emakumeen eta gizonen migrazio-prozesua, finkapena eta integrazio-prozesuak nola errazten edo mugatzen dituzten aztertu behar da.

Hori esanda, azpimarratu behar da azken hamarkadetako migrazio-fluxuen feminizazioa ulertzeko ikuspegi globala izan behar dela, eta aztertu nola egin duen gora, aurreko mendeko laurogeita hamarreko hamarkadaz geroztik, emakume langileen eskariak merkatuko nitxo jakin batzuetarako, hauetarako, adibidez: etxeko zerbitzuak, zaintza pertsonalerako zerbitzuak eta prostituzio-zirkuituak. Etxeko lanen eta zaintzaren sektoreetan lan egiten duten emakume migratuen gorakada lan erreproduktiboaren nazioarteko dibisioa deritzon horretan kokatu behar da (horrela izendatu dute egile askok).

Nancy Fraserrek (2020) argudiatzen duenez, egungo kapitalismoak produkzio-sektorerako erakarri ditu emakumeak, baina benetako soldata murriztuta eta

² Ikusarazteko prozesu horretan, biztanleria-mugimenduen azterketan nazioz haraindiko ikuspegia txertatu izana aipatu behar da halaber. Ikuspegi horri esker, eta azterketan familiak, batetik, eta jatorria eta helmuga lotzen dituzten ahaide-sareak, bestetik, kontuan hartuta, emakume migratuak, haien ibilbideak, erabakiak eta bizipenak aztertu ahal izan dira.

etxeko talde bakoitza mantentzeko behar diren lan-ordu ordainduen kopurua handituta. Eta horrek premia edo hutsune bat sortu du zaintzaren esparruan. Hala, hutsune hori betetzeko, herrialde pobreenetako langile migratuengana jotzen da: lan erreproduktiboa eta zaintza-lana beren gain hartzen dituzten emakume migratu eta/edo arrazializatuengana, haien jatorriko beharrak beste emakume batzuek ordezkatzeko dituztenengana.

Zaintzaren gaia herrialde aberatsenetatik pobreenetara mugitzeak bat egiten du zorpetuta eta NDFren doikuntzen mende dauden estatu askok hartutako erabakiekin, dibisak sartzea haien egoera arintzeko aukeratzat ikusten baitute. Horregatik, batzuek emakumeen migrazioa sustatzen dute, atzerriko herrialdeetan zaintzaren sektorean lan egin dezaten. Beste batzuek, berriz, atzerriko inbertsioa sustatzen dute, esportaziorako ekoizpena bideratutako zona frankoak sortuz emakumeak enplegatzea nahiago duten sektoreetan, hala nola ehungintzan eta tresna elektronikoen muntaketan (esate baterako, Mexiko eta AEBren arteko mugako “maquiladorak”).

Europaren kasuan, emakume migratuen presentziak lotura zuzena du Europako mapak jasan dituen aldaketekin; arro mediterraneoko herrialdeek (Espainia, Italia, Portugal eta Grezia) jada ez dituzte langileak bidaltzen iparraldeko herrialdeetara. Ereku horretako emakume autoktonoak lan-merkatuan sartzeak (“bi diru-sarrerako familia”) nahiz familia eta lana bateragarri egiteko laguntza publikorik ez izateak atzerriko eskulanera jotzeko beharra sortu dute, zehazki, Hegoko³ herrialdeetatik datozen emakumeena.

Horrez gain, Hegoko herrialde askotako krisi politiko eta finantzarioek ondorio handiagoak izan dituzte emakumeen egoeran, askotan familiaren biziraupenaren arduradunak eta, beraz, bidaia egitera behartuak baitira. Testuinguru global horretan etxeko edo zaintzako sektorean lan egiteko migratzen duten emakume horiek aipatzean, zenbait egilek, hala nola Rhacel Salazar Parreñasek (2001), *servants of globalization* delakoaz hitz egiten dute. Beste batzuek —Saskia Sassenek (2003), kasu— “globalizazioaren kontrageografiak” esaten diete hego-ipar migrazio-fluxu horiei, ekonomia informalean sartzen direnei eta baliabide garrantzitsuak sortzen dituztenei, ikusezin egiten dituzten arren.

Horrela sortzen dira “zaintzaren kate globalak” (Arlie R. Hochschild, 2000) edota, herrialdeka edo arro geografikoka, etxeko lanetan eta ardura afektiboetan egiten diren emakumeen kate-ordezkapenak: alegia, emakume autoktonoak emakume migratuek ordezkatzeko dituzte, eta, azken horiek, aldi berean, beren amek, ahizpek edo alabek ordezkatzeko dituzte jatorrian. Finean, gaur egungo migrazio-fluxuen feminizazioa bertako emakumeek atzerriar jatorriko

3 Hego hitza esatean, gainditu egiten da kokapen geografikoa, eta globalizazioak eta kapitalismoak gehien eragindako Munduaren Bi Heren horiek (Chandra Talpade Mohanty, 2008) edo eskualde ez-mendebaldekoak hartzen ditu.

emakumeei karga erreproduktiboak transferitzearen ondorioz gertatzen da, neurri handi batean.

Horrenbestez, mendebaldeko emakumeak lan-merkatuan sartzea — emantzipaziorako funtsezko prozesua— Hegoko emakumeen bizkar eta haiek esplotatuz egiten da. Are gehiago, gehiegizko esplotazioaz ere hitz egin dezakegu; izan ere, bai etxeko zerbitzuak bai zaintza pertsonaleko zerbitzuak gizartean balio gutxi ematen zaien enpleguak dira, irregulartasun- eta prekarietate-indize handikoak, gainera.

Bestalde, halabeharrez aipatu behar da zaintzaren kate global horiek genero-desberdintasunen errepikapenean duten eragina. Mendebaldeko gizarteetan, erantzukizun ekonomikoak ez dira berraztertzen, ez etxean, ez familien eta Estatuaren arteko harremanetan; hori dela eta, desberdintasunetan oinarritutako egiturak behin eta berriz errepikatzen dira (Laura Oso, 2008a; Liliana Suárez Navaz, 2004).

Esparru global hori bat dator gure errealitate hurbilarekin. Espainiako Estatuak immigrazio-leku gisa eratu zenean, hainbat hamarkadatan emigrazio-herrialdea izan ondoren, emakume migratuak (bereziki latinoamerikarrak) protagonista argiak izan ziren. Prozesu horretan, badira nabarmentzekoak diren hiruzpalau elementu. Hasteko, lan-merkatu kualifikatuan sartuko den emakume “autoktonoen” belaunaldia aipatu behar da. Bestalde, biztanleriaren zahartzea ere aipatu behar da, zaintza-lanen eskari handia eragiten duena. Kopuruari dagokionez, familiak lehen baino txikiagoak izatea ere kontuan hartu behar da. Eta, azkenik, emakumeak lan-merkatuan sartu izana nabarmendu behar da; izan ere, erantzukizun gehiegi eta lan-karga handiegia eragingo die emakumeei, etxeko lanak eta zaintza-lanak ez baitira modu berean banatuko bikotekideen artean. Horrela, eremu honetan bertako emakumeen ordeztu langile migratuak jartzea kontziliazio-estrategia izango da lehenengoentzat, lanaldi bikoitzei eta bikotean sortzen diren tentsioei aurre egin ahal izateko. Gainera, Estatuak baliabideak eta laguntza kentzen dituen testuinguru batean gertatuko da hori guztia.

2020ko Foessa txostenak⁴ Espainiako etorkinen gizarteratzeari buruz emandako datuak kontuan hartzen baditugu, lanari dagokionez oso biztanleria aktiboa dela ikusiko dugu, eta horrek ekarpen positiboa egiten dio bai dinamismo ekonomikoari, bai gastu sozialari. Nolanahi ere, lan-indar horri lanbide-egituraren beheko aldean kontzentratzen eta segregatzen da, Espainiako hazkunde-ereduko soldatapeko nukleo nagusia eratzen duten eskuzko lanak egiten baitituzte: eraikuntzako peoiak, ostalaritzako langileak, nekazaritzako peoiak, zerbitzuetako oinarritzako langileak, etab.

⁴ Txostena hemen kontsulta daiteke: <https://www.foessa.es/blog/un-arraigo-sobre-el-alambrillo-la-integracion-de-la-poblacion-de-origen-inmigrante-poi-en-espana/>

Egoera hori genero-ikuspegitik aztertzean ikusten denez, batez ere emakume langile migratuak daude lanbide-egituraren beheko aldean kontzentratuta eta segregatuta. Gainordezkatuta daude oinarrizko eskulanetan, eta, horien barruan, etxeko, zaintzako eta garbiketako lanetan, zehazki. Txosten honen datuen arabera, emakume landunen % 23,4 etxeko zerbitzuan ari da, % 11 garbiketa-lanetan, % 9,3 sukaldari gisa, eta % 2,4 nekazaritzako peoi gisa. Genero-egiturak eragin handia duen ikuspegi hori emakumeen jatorriarekin gurutzatu behar da; izan ere, Saharaz hegoaldeko herrialdeetatik eta Marokotik migratutako emakume langileek segregazio handiagoa bizi dute lan-arloan.

Orain arte, etxeko eta zaintzako zerbitzuez aritu gara, baina, aurreko paragrafoetan adierazi dugun moduan, emakume langile migratuen eskaria sexu-zerbitzuetan ere nabari da⁵. Horrelako zerbitzuen eta migrazioaren arteko harremana ez da berria. Historian zehar, beti izan dira lekualdatzeak eta prostituzioan aritu diren emakume migratuak (bertakoak nahiz atzerritarrak).

Nolanahi ere, emakume migratuen eta prostituzioaren arteko harremanak hamarkada hauetan hartu duen intentsitateak berria dirudi, eta, beraz, pentsa genezake bertako emakumeak atzeritik etorritako emakume migratuekin ordeztzeko prozesu bat dagoela, etxeko eta zaintzako zerbitzuetan ikusi dugun bezala. Dena den, ordezkapena baino, beste zerbait gertatu da; hau da, merkatuko nitxo horretan emakume migratuak izateko aukerak sexu-merkatuaren hedapena, dinamizazioa eta berrikuntza erraztu eta eragin ditu.

Prostituzioaren inguruko eztabaida oso konplexua eta sutsua da. Prostituzioari buruz eztabaidatzean, posizionamendu politiko desberdinek prostituzioari buruzko begiradak eta, batzuetan, hari buruzko analisiak zeharkatzen dituzte. Askotan, batez ere komunikazioaren eta politikaren munduan, “trafikista” esaten zaion ikuspegia gailendu da, uste izan baita prostituzioan aritzen diren emakume migratuak trafikoko, salerosketako eta sexu-esplotazioko sareek behartu eta engainatu dituztela (Jose L. Solana, 2007). Hala ere, Laura Osok (2008b) adierazten duenez, baliteke ikuspegi hori errealitatearekin guztiz bat ez etortzea, emakume askok beren borondatez migratu baitute, sexuaren industrian lan egingo dutela jakinda. Hain zuzen ere, egindako ikerketen bidez, ikertzaile horrek aztertu du beren borondatez migratu duten sexu-langileen estrategiak beste sektore batzuetan lan egiten duten emakume migratuen oso antzekoak direla.

Dena den, emakume horiek beren borondatez sexu-industrian lan egitea erabaki izanak ez du esan nahi hirugarren pertsonen abusurik eta esplotaziorik jasaten ez dutenik; gai hori, hain zuzen, isilpean geratzen da, arreta prostituzio behartuan soilik jartzen baita. Prostituzioa hain gai konplexua eta hain karga

⁵ Gehienak emakumeak badira ere, transak eta gizonezkoak ere aipatu behar dira. Halaber kontuan hartu behar dira sexu-industriako beste lanpostu batzuetan aritzen diren atzerritarrak (haietako batzuk emakumeak): zerbitzariak, garbitzaileak, sexu-harremanetarako klubetako edo pisuetako langileak, etab.

moral handikoa izanik, jarduera horretan borondatez jarduten duen prostitutak estigma handia du, eta, askotan, “merezi du” esatea izaten da emaitza (Jo Doezema 1998). Hala ere, emakume horiek eremu konplexu batean (patriarkala) murgilduta daude, eta, eremu horretan, bizitza hobe baterako dituzten asmoak lehian daude hainbat eragile eta erakunderen interesekin. Gai horretan ere nabaria da gizarte- eta genero-desberdintasuna.

Nazioz haraindiko etxeak edo familiak

Azken hamarkadetan, migrazio-mugimenduak azaltzeko eredu ekonomizista klasikoenak gainditzearen ondorioz —migrazio-kate eta -sareen ikuspegitik abiatuta—, ikusi da familiek edo etxeek⁶ beren erreprodukzio soziala ziurtatzeko garatzen dituzten estrategien parte direla migrazioak. Geroago, nazioz haraindiko ikuspegiak aukera eman du etxeko kideren batek migratzen duenean sortzen diren dinamikak aztertzeko: bidalketak, opariak, informazioa, pertsonen mugimenduak, etab. Dinamika horiek jatorriko tokiak eta helmugakoak lotzen dituzte, eta, horrela, familian hartzen diren erabakiak edo etxeko arazoek konponbideak “hemen” eta “han” biltzen dituen harreman- eta afektu-esparru batean gertatzen dira: hau da, familia nazioz haraindiko bihurtzen da, neurri handiagoan edo txikiagoan.

Dena den, etxekoen nazioz haraindiko egoera hori ez da soilik familiako kideen sakabanatze geografikoaren ondorio; izan ere, sakabanatze hori iraganeko migrazio-mugimenduetan ere gertatzen zen. Gaur egungo globalizazio-baldintzek, ordea, bai eta komunikazio-teknologietan eta garraiobideetan izandako iraultzak ere, etxekoek familia gisa jokatu ahal izatea ahalbidetu dute; hau da, distantzia geografikoa gorabehera, erabakiak, ongizatea, harremanak eta gatazkak kolektibo gisa hartzen eta tratatzen dira (Steven Vertovec, 2004). Laburbilduz, nazioz haraindiko familiak ez dira betiko familiekiko hain desberdinak funtzionamenduari dagokionez: “aldea da geografikoki bereizita daudela, eta, beraz, haien funtzionamendurako abian jartzen dituzten estrategietan, mugikortasuna eta nazioz haraindiko praktikak nabarmentzen dira” (Laura Oso, 2008a: 574).

Erreprodukzio sozialari dagokionez, alderdi asko ikusarazi eta aztertu dira nazioz haraindiko ikuspegi horretatik. Besteak beste, gai hauekin zerikusia dutenak aipa daitezke: bikote-harremanak, desleialtasunak, hausturak eta negoziazioak; gurasoen eta seme-alaben arteko harremanak; ezkontza-estrategiak; genero-

⁶ Etxeko, etxe edo familia esatean, ez gara familia nuklearraren ereduaz soilik ari; hau da, beste familia-eredu batzuk ere kontuan hartzen dira, hala nola familia zabala (ezkontideak, ondorengoak, aitona-amonak, osaba-izebak, ilobak eta koinatuak), guraso bakarreko familiak, eta bikotekideek eta horien ondorengoek osatutako familiak. Gainera, familiaren definizio zabalagoa egin behar da, odol-ahaidetasuneko eta ezkontza-ahaidetasuneko loturarik ez duten pertsonak ere barne har baititzaie.

rolak zalantzan jartzea eta birdefinitzea, emakumeak etxeko euskarri nagusitzat duen posiziotik abiatuta; gizonak eta emakumeak helmugako gizartearekiko dituzten portaera eta jarrera desberdinak; eta abar.

Arreta berezia merezi izan duen gaietako bat nazioz haraindiko amatasuna izan da. Izan ere, gero eta emakume gehiagok migratzen dute, bikotekidearekin edo bikotekiderik gabe, seme-alabak jatorrian, beste senide batzuen ardurapean, utzita. Beraz, emakume horiek amatasuna absentziak eta distantziak markatutako testuinguru batean gauzatu behar dute, eta horrek berregokitze handiak eragiten ditu familiaren barruan.

Bai jatorriko gizarteetako bai helmugako gizarteetako diskurtso sozial eta mediatikoan emakumea estigmatizatzen da, eta badirudi seme-alabak “abandonatzean” ez duela betetzen esleitu zaion genero-rola: “ama onaren” rola. Amatasunaren gaia naturalizat eta biologikotzat hartzen eta eraikitzen da oraindik ere, eta horrek ez digu uzten amatasuna, ororen gainetik, eraikuntza historiko eta sozial bat dela ikusten. Sintomatikoa da gizon migratuez aritzean ez dela inoiz seme-alabak “abandonatzeaz” hitz egiten. Izan ere, migrazioak familian dituen ondorioak desberdin interpretatzen dira migratzen duen pertsona ama edo aita izan. Esparru esentzialista horretan, amaren bidaia bere ama-rolaren desplazamendutzat interpretatzen da, seme-alaben ongizate emozionalean eragin bereziki larriak dituenak.

Hain zuzen ere, beste gai nagusietako bat da nazioz haraindiko familiak seme-alaben ongizatean izan ditzakeen ondorioak. Oro har, gizarteko eta komunikabideetako diskurtsoek familia-desegituraketaren eta adingabeen abandonuaren irudietara garamatzate. Egia da nazioz haraindiko familietako gurasoen eta seme-alaben arteko harremanei buruzko ikerketetan abandonu-sentsazioa, diziiplina-arazoak, ezegonkortasun emozionala eta antzekoak aipatzen direla. Baina, aldi berean, egiaztatu da amen eta haurren arteko komunikazio etengabeak eta irekiak banaketaren kostu emozionalak arintzen lagundu dezakeela (Laura Oso, 2008a; Carlota Solé eta Sonia Parella, 2005).

Bidalketa ekonomikoak eta sozialak

Nazioz haraindiko familia, orain arte, erreprodukzioaren ikuspegitik aztertu dugu. Baina, orain, begirada ekoizpenera bideratzen badugu, bidalketa ekonomikoak eta sozialak izango ditugu aztergai. Bidalketak esatean, migratzaileek helmugako gizarteetatik jatorrira egiten dituzten diru-sartzeak eta transferentziak adierazten dira, oro har. Horretarako aukeratutako bidearen arabera, bidalketa ofizialak, bidalketa-kanal formalak (bankuak, aurrezki kutxak, posta bulegoak) erabiliz egiten direnak, eta bidalketa informalak (senide eta/edo lagunen bidez egindakoak) bereizten dira.

Bidalketak, beste edozein ekintza ekonomiko bezala, gizartean errotuta eta kulturalki eratuta daude; horregatik, zaila da faktore ekonomizisten bidez soilik azaltzen saiatzea. Horrela, Carlos Gimenez eta beste batzuek bidalketen definizio zabalagoa proposatzen dute, honako hauek barne hartzen dituenak: “migratzaileek egiten dituzten eta jatorriko herrialdean jasotzen dituzten bidalketa guztiak, bai materialak, bai immaterialak. Transferentzia horiek askotarikoak izan daitezke: monetarioak, produktuenak, teknologiarenak eta ideia zein balioenak” (2006: 23). Bidalketen ikuspegi zabalago horrek aukera ematen digu haien balio sozial eta kulturala eta eragin sozializatzaileak ikusteko, esate baterako, genero-harremanetan eta horiek jatorrian zein helmugan izan ditzaketen desberdintasunetan.

Izan ere, ikerketetako galderetako bat izan da ea emakumeek eta gizonak portaera desberdina duten bidalketei dagokienez. Oro har, aipatu da emakumeek bidalketa gehiago egiten dituztela, jatorriko familiarekiko elkartasun-loturak sendoagoak baitira. Horrek, jatorriko herrialdean bidalketen hartzailea askotan emakumea izateaz batera, eragina izan ohi du genero-rol tradizionalenetan, hau da, gizon hornitzailea *versus* emakume zaintzailea. Zenbait egileren iritziz (Pierrette Hondagneu-Sotelo, 1994), eragin hori, printzipioz, lotuta dago emakumearen estatusa aldatzearekin eta autonomizazioa eta/edo independentzia irabaztearekin. Baina ez da ahaztu behar egoera hori lehengora itzul daitekeela emakumea gizonarekin berriz elkartzen denean edo jatorriko herrialdean berriro harekin bizitzen jartzen denean. Oro har, genero-egiturak hain daude barneratuta, emakumea hasierako egoerara eta rolera itzultzen baita.

Jatorriko herrialdean bidalketak emakumeak jasotzen dituenean ere, emakumeak autonomia handiagoa lortzen duela dirudi. Dena den, kontuan izan behar da bidalketen kudeaketaren kontrola gatazka-iturri izaten dela askotan. Nazioz haraindiko etxe edo familia batean, berebiziko garrantzia hartzen du migrazioaren ondorio diren diru-sarreraren banaketa eta erabilera kontrolatzeak.

Emakumeen autonomia handitzeari dagokionez, hainbat ikerketetan (José Itzigshon eta Silvia Giorguli-Saucedo, 2005) egiaztatu da emakumeek denbora gehiago ematen dutela eta dedikazio handiagoa dutela helmugako gizarteetako eguneroko bizitza sozialean (administrazioekiko izapideak, haurren hezkuntza eta aisialdiguneak, osasuna, saltokiak, etab.). Emakumeek eta gizonak desberdin hautematen eta bizi dituzte beren migrazio-prozesuak, eta badirudi horrek eragina duela, halaber, helmugako gizarteetan integratzeko moduetan eta portaeretan. Helmugako lekuetan gizonak inbertsio txikiagoa egitearen arrazoiak migratzean estatus soziala eta prestigioa galtzea da. Horregatik, printzipioz, beren jatorriko lekuetara bideratzen dituzte beren praktikak. Emakumeek, aldiz, estatusa irabazten duten heinean, badirudi interes handiagoa dutela helburuko gizartean denbora eta baliabide gehiago baliatzeko.

Kontuan hartu behar da, halaber, nazioz haraindiko familien edo etxekoen eskaerak eta presioak (dirua bidaltzea bizi ahal izateko, baina, batzuetan, baita kontsumismorako ere) galga edo eragozpen bihur daitezkeela, batzuetan, emakumeek beren lan- eta bizi-baldintzak hobetzeari begira. Adibidez, Laura Osok (2008b) prostituzioari lotuta adierazi duenez, “nazioz haraindiko etxeetako buru” diren emakumeek bizi dute egoera okerreana eta zaurgarriena, karga ekonomiko handiei aurre egin behar baitiete. Horren ondorioz, plazen sistema⁷ aukeratu ohi dute, ekonomikoki onuragarriagoa delako haientzat. Baina horrek, aldi berean, baldintza okerragoak ekartzen dizkie, eta abusuak eta indarkeria jasateko espazio handiagoa.

Muga ikusezinak: klasea, generoa eta etnikotasuna

Generoa ez da modu isolatuan existitzen; hau da, arraza, nazionalitatea, laneratzea eta klase sozioekonomikoko posizioak modu berezian erlazionatzen diren eskema baten parte da beti, eta horren guztiaren analisiak islatzen ditu intersektionalitate horren ñabardurak.

P. Hondagneu-Sotelo

Argi dago estatu-nazioen muga juridiko-administratiboek eragin zuzena dutela migratzaileen esperientzietan. Baina, horrez gain, muga ikusezin —edo barruko, nahi izanez gero— ugari daude, gizarteko sailkapenen ondorio direnak, bai helmugako gizarteetan, bai jatorriko gizarteetan; sailkapen horiek, hain zuzen, funtsezko garrantzia dute pertsonen ibilbideetan. Orain arte, eta testuinguru honetan, generoa nabarmendu dugu, diskriminazio- eta mendekotasun-ardatz garrantzitsua baita emakume migratuen kasu zehatzean. Hala ere, garrantzitsua da azpimarratzea ardatz horrek ez duela bakarrik jarduten; hau da, testuinguru historiko eta ekonomiko jakin batzuetan, beste desberdintasun-ardatz batzuekin moldatzen, eratzen eta berreratzen da, hala nola arrazarekin eta klase sozialarekin.

A priori zentzuzkoa dirudien adierazpen horrek, ordea, ondorio garrantzitsuak ditu azterketa sozialerako, politika publikoetarako eta justiziarako. Lehenik eta behin, agerian uzten du ez dagoela “emakume” kategoriarik, identitate sozial propioarekin. Antropologia feministak aspaldi erakutsi zuen ez dagoela “emakume” kategoria unibertsalik; hori zalantzan jartzen du, halaber, feminismo dekolonialek feminismo “hegemonikoei” egindako kritikak. Bigarrenik, emakumeen (eta gizonen) gizarte-posizioak eta genero-desberdintasunak

⁷ Lokalen artean egiten den emakume-trukean oinarritutako sistema; egonaldiak 21 egunekoak dira, gutxi gorabehera, hilerokoaren aldien arabera.

aztertzeko, genero-ardatzaz gain, nahitaez hartu behar dira kontuan klase soziala, etnizitatea, “arraza” eta erlijioa, besteak beste. Gaur egun, ikuspegi interseksionala⁸ esaten zaio horri, oro har.

Zalantzarik gabe, ikuspegi interseksional hori berezkoa du edozein prozesu sozialek, baina migrazio-prozesuen eta atzerritar jatorriko langileen kasuan, guztiz beharrezkoa eta ezinbestekoa da ulertzeko generoa, klasea, jatorria, “arraza”, etnizitatea, erlijioa eta izaera juridikoa elkarrekin erlazionatzen direla, eta eragin zuzena dutela haien eguneroko bizitzan; gainera, eskubideak edo aukerak izatea baldintzatzen dute. Izan ere, Sonia Parellak aztertzen duen bezala, emakume migratuek diskriminazio hirukoitza jasaten dute: emakume izatea, langile izatea eta migratzaile izatea. Hiru ezaugarri horiek direla-eta, “hainbat desberdintasun- eta diskriminazio-modu” bizi dituzte, “aldi berean eragiten dutenak eta gizarte-zaugarritasuneko egoeran jartzen dituztenak, emakume horien ezaugarri indibidualak gorabehera eta harrera-gizartearen egiturazko ezaugarrien testuinguruan” (2004: 90).

Egile horren adierazpenaren harira, merezi du zenbait puntu nabarmentzea, ikuspegi eta azterketa interseksionala maila metodologikoan eraginkorra izan dadin. Lehenik eta behin, kategoria sozialen aldibereketasunaren ideia azpimarratu behar da. Askotan, ikuspegi interseksionaletik abiatzen direla dioten proiektuek edo ikerketek interseksionalitateak berak kritikatzeko duen eredu bera errepikatzen dute. Hau da, posizioak, identitateak edo kategoria sozialak batzen dituzte oinarrian: generoa + “arraza” + klase soziala. Baina, Maria Jose Maglianok kritikatzeko duenez, “pertsona batek ez dio bazterketa-logikei aurre egiten desberdintasun-ardatz baturatik abiatuta; aitzitik, bere posizioa ardatz horien interseksioaren ondorioz eratzen da” (2015: 697). Esate baterako, kontua ez da generoari etnikotasuna batzea desberdintasun-ardatz gisa, baizik eta pentsatzea identitate etnikoak (gizarte-erakuntza, -harreman eta -prozesu guztiek bezala) izaera “generizatua” duela (*gendered*). Hori ardatz guztiekin gertatzen da, elkarri lotuz, espazio sozial jakin bat osatzen baitute azkenean.

Bigarrenik, ikuspegi interseksionalak proposatzen duen azterketan, garrantzitsua da generoa, “arraza”, etnizitatea eta beste kategoria batzuk emantzat ez hartzea. Pertsonak gizarteko bizitzan betetzen dituzten posizioetan eragiten duten kategoria horiek testuinguru historiko, ekonomiko eta sozial berezietan oinarritzen dira. Gainera, emandako kategoriak eta kategoria finkoak baino gehiago, testuinguru espezifikoetan kokatutako prozesu dinamikoak eta aldakorrak dira. Azkenik, analisi interseksionalerako kategoria-kopuru mugagabeak ekar dezakeen arazoa aipatu behar da. Generoaren, “arrazaren” eta klase sozialaren zentraltasunaz adostasun orokorra badago

⁸ Kontzeptu horren jatorriari eta garapenari buruzko azterketa egiteko, ikusi Maria Caterina La Barbera (2016), Lucas Platero (2012) edo Maria Rodó-Zárate (2021).

ere, ikerketa askotan sartzen dituzte adina, sexualitatea eta (des)gaitasuna. Interseksionalitateari dagokionez, ba al dago gutxieneko edo gehieneko kategoria-kopururik kontzeptualki eta metodologikoki lan egiteko? Ez nahasteko, egokia izango da aztertzen ditugun leku espezifikoaren egitura eta prozesu sozialen ikerketatik abiatzea, begirada interseksionala ongi kokatuta aplikatuz (Nira Yuval-Davis, 2017).

Etxeko eta zaintzako lanak

Antropologikoki, zaintza-lanak pertsonen eta gizartearen garapenaren euskarri dira. Gaur egun, hainbat dinamikari lotutako jardueren bidez egituratzen dira; dinamika horietan, hain zuzen, eragile ugariak parte har dezakete, besteak beste, Estatuak, merkatuak, familiak eta irabazi-asmorik gabeko sektoreak (Shahra Razavi, 2007). Aurreko atalean ikusi dugun bezala, gaur egungo mendebaldeko gizarteetan, zaintza-sistemek lotura estua dute nazioz haraindiko migrazio-fenomenoekin (Pérez Orozco, 2011).

Sigrid Leitnerrek (2003) eredu komun bat identifikatzen du Europako zaintza-eredu desberdinetan. Herrialdearen arabera nabarmen aldatzen bada ere, familiararen eta eremu pribatuaren beharra du, neurri handi batean, Europako hegoaldeko herrialdeetan, batez ere. Horrek esan nahi du familiak eta, zehazki, emakumeak direla zaintzaren eta horren antolaketaren arduradun nagusiak. Herrialde bakoitzaren espezifikotasunak lurralde bakoitzeko babes-sistema publikoetatik ematen diren baliabideetan oinarritzen dira.

Dinamika sozial eta demografikoetan izandako aldaketaren ondorioz, zaintza-zerbitzu gehienak gertuko eremu pribatuan oinarritzen badira ere (Gregorio Rodríguez Cabrero eta Vicente Marbán Gallego, 2013), atzerritar jatorriko etxeko langileak eta zaintzaileak kontratatuz betetzen dira, neurri handi batean. Atzerritar jatorriko emakumeak XX. mendeko laurogeita hamarreko hamarkadatik ikusten ditugu gure inguru hurbilean, eta joera hori izan da geroztik. Horrek ez du esan nahi lan horiek, lehen, feminizatuta ez zeudenik. Gabriela Pobletek (2024) adierazi bezala, prozesu hori Europa osoan gertatu zen XIX. mendearen amaieran, industrializazio- eta urbanizazio-prozesuen eta erdi-mailako klase deritzenen testuinguruan.

Gaur egungo errealitatea ulertzeko, funtsezkoa da lehen aipatutako zaintza-kate globalei erreparatzea. Gogoan izan behar dugu termino horren bidez —Arlie R. Hochschildek formulatua— ilustratzen direla zaintzak kontratatzen dituzten pertsonen, zaintza-zerbitzu ordainduak ematen dituztenen eta emakume langile migratuek beren jatorriko herrialdeetan utzitako zaintza-beharrak beren gain hartzen dituztenen artean nazioz haraindi sortzen diren interkonexioak (Magdalena Díaz Gorfinkiel, 2008). Horrela, bertako emakumeak beste batzuek ordezkatzeko dituzte etxeko lanetan eta lan afektiboetan: emakume autoktonoen ordezkari emakume migratuek egiten dituzte zaintza-lanak, eta, era berean, emakume migratuak haien amek, ahizpek edo alabek ordezkatzeko dituzte jatorriko herrialdeetan. Hau da, bertako emakumeek atzerriko emakumeei transmititzen dizkiete karga erreproduktiboak, beharrak eta kontinenteak elkarrekin lotuz.

Europar etxeko eta zaintzako lanetan aritzen diren emakumeek talde heterogeneoa osatzen dutela eta askotariko errealitateak bizi dituztela jakitea funtsezkoa bada ere —besteak beste, lan egiten duten zaintza-sistemaren eta horiek arautzen dituzten lege-esparruen arabera—, badira Europa osoan aplikatzen diren ezaugarri bereizgarriak ere.

2021ean, Equinet Tratu Berdintasunerako Erakundeek Europako Sareko Genero Berdintasunerako Lantaldeak Europako hamaika herrialdetako etxeko eta zaintzako langileen baldintza soziolaboralei buruzko informazio estatistikoa bildu zuen. Inkesta horien emaitzak *Domestic and Care Workers in Europe: An Intersectional Issue* (Nathalie Schlenzka eta beste batzuk, 2021) azterlanean jasotzen dira. Azterlan horretan, bereizi egiten dira etxeko langileek eta zaintzako langileek lege-definizio desberdina duten Europako herrialdeak, eta bereizketa horrek lanaren aitortzearen eta, ondorioz, langileen gizarte- eta lan-baldintzetan duen eragina aurreratzen du.

Eskualde bakoitzeko lege-, gizarte- eta kultura-ezaugarri partikularrek sektorean duten eragina aitortu ondoren, Europa osorako patroia komunak identifikatzen dira. Hasteko, etxeko eta zaintzako lanaren sektorearen feminizazio erabatekoa nabarmentzen da: Alemanian eta Maltan % 80koa da zenbateko hori, eta Espainian, Portugalen edo Belgikan % 90ekoa. Azterlanean ondorioztatzen den beste ezaugarri komun bat lan-baldintza prekarioak dira, aldi baterako kontratuak, lanaldi amaigabeak eta soldata baxuak tarteko. Etxeko eta zaintzako lana ez aitortzeak eta sektore horretako langile askok negoziatzeko gaitasun txikia izateak prekaritatea eta zaurgarritasuna eragiten dituzte, eta arazo horiek areagotu egiten dira beste faktore batzuk batuta, hala nola nazionalitatea edo emakume bakoitzaren estatus legala. Alde horretatik, nabarmentzekoa da barne-erregimeneko langileen eta egoera administratibo irregularrean dauden langileen zaurgarritasun berezia. Azkenik, azterlanak erakusten du emakume migratuak gainordezkaturik daudela etxeko eta zaintzako lanaren sektorean.

Errealitate horiek berresten dira Europako Parlamentuko Ikerketa Zerbitzuaren *Migrant women and the EU labor market Overcoming double discrimination* (Anita Orav, 2023) txostenean. Bertan jasotzen denez, Hegoko herrialdeetatik Europara migratzen duten emakumeek gero eta eskari handiagoa duten sektoreetan aurkitu ohi dute lana, hala nola garbiketetan edo etxeko zaintzan. Horren ondorioz, sarritan, lege babes txikia edo batere ez, diskriminazioa edo lan-esplotazioa, eta zerbitzu publikoak, gizarte-babeseko zerbitzuak edo gizarte-prestazioak jasotzeko aukera mugatua izaten dute.

Emakumeak dira munduko eta Europako migratzaileen ia erdia. Migrazioari buruzko Datuen Atariaren arabera, 2020an nazioarteko 44,73M emakume migratu zeuden Europan, eskualdeko nazioarteko migratzaile guztien % 51,6. Era berean, Europako Batzordearen datuen arabera, 2022. urtean, EBkoak ez diren herrialdeetako herritarrak gainordezkaturik zeuden zenbait sektoreetan, hala nola eraikuntzan, ostalaritzan eta etxeko lanetan. Azken sektore horri erreparaturik, enpleguaren % 5,9 Europatik kanpoko biztanleek betetzen zuten, eta % 0,7, berriz, Europar Batasunekoek. Kontuan hartuta Europako etxeko eta zaintzako langile guztien % 80 emakumeak direla (Estela Aguirre Sánchez-Beato eta Beatriz Ranea Triviño, 2020), datu horiek erakusten digute emakume migratuak gehiengoa direla etxeko lanen eta zaintzaren sektorean.

Europako etxeko eta zaintzako langileei buruzko ikuspegi orokor hori ez dago mundu-mailako egoerari kontrajarririk: Lanaren Nazioarteko Erakundearen arabera (2024), mundu osoko etxeko langileen hiru laurden emakumeak dira. LANEk adierazten duenez, emakume horiek ematen dituzten zerbitzuak garrantzitsuak izan arren, langile horiek aukera mugatua dute eskubideak eta gizarte-babesak jasotzeko; izan ere, langile horien % 81ek ez dute legezko forman lan egiten, eta beste langile-talde batzuen hileko batez besteko soldataren % 56rekin, gainera. Langile horiek indarkeriaren eta jazarpenaren aurrean duten zaurgarritasun berezia da LANEk aipatzen duen beste faktore garrantzitsu bat.

Arau-esparrua: Europa, Espainiako Estatua eta Euskal Autonomia Erkidegoa

Atal honetan, Europan, Espainiako Estatuan eta Euskadin etxeko eta zaintzako sektorea arautzeko politikak bideratzen dituzten indarreko erreferentzia-esparruen hurbilpen bat egingo da. Sektoreko aurrerapenak eta egungo gabeziak testuinguruan kokatzen dituzten lege-erreforma nagusiak aztertzen dira. Hurbilketa hau bereziki etxeko eta zaintzako sektorearen erregulazioari lotuta indarrean dauden esparruetara mugatzen da, batez ere, baina ezinbestekoa da jakitea badirela Europan, estatuan eta autonomia-erkidegoan

etxeko eta zaintzako lanetan aritzen diren emakume migratuen gizarte- eta lan-baldintzetan eragin zuzena duten beste arau-esparru batzuk. Horren adibide dira Europar Batasunaren 2014/36 Zuzentaraua; 4/2000 Lege Organikoa, urtarilaren 11koa, atzerritarrek Espainian dituzten eskubide eta askatasunei eta haien gizarteratzeari buruzkoa (Atzeritarren Legea); edo 1/2022 Legea, martxoaren 3koa, Emakumeen eta Gizonen berdintasunerakoa, eta emakumeen aurkako indarkeria matxistatik gabeko bizitzari buruzkoa.

Nazioarteko eta Europako esparrua

Hainbat tresna daude, bai nazioartean, bai Europan, zaintza publikoetarako eskubideari eta etxeko eta zaintzako lanei zuzenean heltzen diotenak, edo horietan eragina dutenak. Tresna horietako batzuk lotesleak dira, eta beste batzuk, berriz, gomendio politikoak eta moralak dira. Atal honetan, aztergai dugun gaiari loturiko tresna garrantzitsuenetako batzuk baino ez dira jasotzen:

LANEren 156. hitzarmena – Gizonez eta emakume langileen arteko aukera- eta tratu-berdintasunari buruzko hitzarmena: familia-ardurak dituzten langileak, 1981

Lanaren Nazioarteko Erakundearen hitzarmen honen 5. artikuluan, estatu-mailan har daitezkeen neurri guztiak hartzeko agintzen zaie herrialdeei, zerbitzu komunitarioak, publikoak edo pribatuak, garatzeko eta, horrela, haurrei eta familiei arreta emateko, langileen beharrak eta erantzukizunak kontuan hartuta.

Pekingo adierazpena, 1995

Emakumeari buruzko IV. Mundu Konferentziaren ondoriozko adierazpen honetan, adierazi zen mendeko pertsonak zaintzeko zerbitzu publiko nahikorik ez izatea eragozpen handia zela emakumea laneratzeko, eta gogorarazi zen zaintza-lanak neurrigabe egokitzen zaizkiela emakumeei. Horrez gain, emakumeek bete ohi dituzten enpleguak, hala nola haurren zaintza, gutxietsita eta gaizki ordainduta zeudela salatu zen, gehienak feminizatuta daudelako.

LANEren 189. hitzarmena - Etxeko langileentzako lan duinari buruzko 189. hitzarmena, 2011

Etxeko langileen ekarpena aitortuz, eta haien gutxiespena eta ikusezintasuna aintzat hartuta, LANEren 189. hitzarmena xedatu zen, sektorean oinarritzko arauak eta eskubideak ezartzeko eta, horrela, langileak babesteko. Hitzarmenak estatu kideei eskatzen die beharrezko neurri guztiak har ditzatela

etxeko langileen lan-eskubideak gainerako langileenekin parekatzeko, langile migratuenak barne.

Europako Kontseiluaren ondorioak gizonen eta emakumeen arteko soldata-arrakalari heltzeko, 2020ko abendua

Europako Kontseiluak hartutako ondorioek zaintza-lanean —ordaindua eta ordaindu gabea— dagoen genero-arrakala eta diskriminazioa aitortzen dute, eta estatu kideei nahiz Europako Batzordeari eskatzen diete gaiarekin lotutako neurri egokiak hartzeko.

Emakumeen eta Gizonen Aukera Berdintasunari buruzko Aholku Batzordearen iritzia, 2021eko irailekoa, EBko laguntza-arrakalari buruzkoa: genero-ikuspegi holistikoa eta eraldatzailea

Aholku Batzordearen iritzian, etxeko eta zaintzako langileek Europako lan-merkatuan duten garrantzia onartzen da; garrantzi hori bereziki geratu zen agerian pandemia-garaian. Sektore horretako langileek (ia guztiak emakumeak, eta horietako asko emakume migratuak) egiten duen lanaren balioa gorabehera, Batzordeak adierazi du gutxi hartzen dela aintzat eta ez zaiola dagokion balioa ematen. Horregatik, sektorean gertatzen diren diskriminazioei erantzutera animatzen ditu estatu kideak eta Europako erakundeak.

Estatuko esparrua

Garrantzitsua da denboran atzera egitea, azken urteetan izan diren lege-aldaketak eta iraganarekiko jarraitutasun-ildoak ulertzeko. Baita ikusteko ere, Espainiako Estatuan, “emakumeak lan-merkatuan bizi duen sexu-segregazioa” dela etxeko zerbitzuaren feminizazioaren eta haren balio-galeraren funtsezko elementua (hala zehazten du Gabriela Pobletek egindako azterketan), hain zuzen ere, “Estatuaren, enpresarien eta sindikatuen konplizitatearekin” gertatzen dena (2024:23). Historia —legegilea— 1889ko Kode Zibilarekin hasi zen. “Etxeko neskameak” aipatzen ziren, eta, soldatari eta jarduna ordaintzeari dagokienez, ezartzen zuen, kontrakoa frogatu ezean, etxeko nagusiaz fidatuko zela. 1920an, martxoaren 3ko Errege Agindua onartu zen, ez ordaintzeko aukera jasotzen zuena, eta “patroia” eta “etxeko nagusia” bereizten zituen. Azken horren definizioan “irabazi-asmorik ez izatea” aipatzen zen, eta, horregatik, etxeko zerbitzua lan-eremutik kanpo geratu zen XXI. mendean ondo sartu arte.

Bigarren Errepublikan zenbait aurrerapen egin ziren legeetan, baina, praktikan, ez zuten aldaketa handirik eragin. Hogeita hamarreko hamarkadan, eta handik aurrera, landa-eremuetatik industrializazio-eremuetara migratzen zuten fami-

liek garatutako estrategietako bat izan zen gazteak hirietako etxeetan “lanean jartzea”. XX. mendearen erdialderako, ia lurralde osoan, eta batez ere industria-lizatutako eremuetan, etxeko sektorea bihurtu zen emakumeen lanbide nagusi.

Diktadura frankistak atzerapauso handia ekarri zuen emakumeentzat eta, bereziki, egoera ekonomiko okerrenean zeudenentzat. Bigarren Errepublikan aurrerapen txikiak ekarri zituen legedia indargabetu zuten, eta 1920ko Errege Agindua ezarri zen berriro. Berrogeita hamarreko hamarkadaz geroztik, baldintza eta onura sozial hobeak zituzten beste lan-sektore batzuetan hasi ziren lanean emakumeak. Etxeko zerbitzuan lan egiteko emakumeak gutxitzeak kezka eragin zuen, eta, horren ondorioz, gizarte-aurreikuspeneko erakundeak sortu ziren, gizarte-onura batzuk izan zitzaizkien. Hala, 1959an, Etxeko Zerbitzuaren Montepio Nazionalea sortu zen. Hirurogeiko hamarkadan kotizazio-erregimen bereziak sortu ziren, baita besteren konturako langileentzako erregimen orokor bat ere. 1969an, berriz, 2346/1969 Dekretua aldarrikatu zen, irailaren 25ekoa, Etxeko Langileen Erregimen Bereziaren (ELEB) oinarritzko erregulazioa ezarri zuena; 2011ra arte egon zen indarrean.

1985ean, abuztuaren 1eko 1424/1985 Errege Dekretua onartu zen, familia-etxeko zerbitzuaren lan-harreman berezia arautzekoa. Zenbait gaitan aurrera egin bazen ere, Gizarte Segurantzaren kotizatze betebeharra 20 orduetik aurrera ezartzen zen oraindik, eta ez zegoen langabezia-prestaziorako eskubiderik. Baldintzak bereziki txarrak ziren barne-erregimeneko langileentzat: astean 40 orduko lanaldia zuten, baina egunean gehienez 9 orduz lan egin zezaketen. Horrez gain, “presentzia-denbora” delakoa aipatu behar da; hau da, denbora horretan, langileak bertan egon behar zuen, eta egunean 5 ordura artekoa izan zitekeen. Soldatari dagokionez, enplegatzailerik soldataren % 45 ken zezakeen ostatuagatik eta mantenuagatik. Gainera, idatzizko kontratua ez zen derrigorrezkoa.

Gabriela Pobletek adierazten duen bezala, lan-harremanaren “izaerak” eduki du etxeko zerbitzua lan-mundutik kanpo: “lan-harreman berezitzat hartzen da, etxeko eremu pribatuaren barruan gertatzen den jardura delako, eta, beraz, Estatuak eskurik sartzen ez duelako (...) bi aldeek elkarrenganako konfiantzaren eraginpean, hau da, esku pribatuaren, uzten ziren langileen oinarritzko eskubideak” (2024:41)⁹. Laurogeita hamarreko hamarkadatik aurrera, landa-eremuko “neskamearen” ordeztatze jatorriko “neska” sartu zenean, egoera orokorra are gehiago larriagotu zen; izan ere, lan-harreman berezi horrez gain, atzeritartasun-legeen ondorioak gehitu ziren.

⁹ Interesgarria da Estatuaren ustezko esku-hartze eza, aldeek konfiantza eta esku pribatuaren garatzea aipatzea. Ikusten dugunez, etxeko enpleguaren ikuspegi soziala eta hori berresten zuen legedi bat —ulermen-esparru historikoa baztertzeko ez zuena— uztartzen eta erlazionatzen ziren; hala, legedi horrek sufrimendua eta biktimak bere buruari errua egoztearen eragin zituen.

2011n, zenbait lege-aldaketa egiten hasi ziren sektore hori besteekin parekatzeko, etxeko langileen eta zaintzaileen elkarteen borroka luze eta sendoari eta mugimendu feministaren lanari esker (Mónica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023). Hona hemen 2011. urteaz geroztik egin diren lege-aldaketa nagusiak:

27/2011 Legea, abuztuaren 1ekoa, Gizarte Segurantzako sistema eguneratu, egokitu eta modernizatzeari buruzkoa

Lege honen bidez, etxeko enpleguaren erregimen berezi independentea erregimen orokorrean sartu zen, sistema berezi gisa. Egokitzapen horren ondorioz, aldaketa garrantzitsuak izan ziren sektorean, hala nola langile guztiak Gizarte Segurantzaren sisteman afiliatzeko betebeharra eta gizarte-prestazioak (erretiroa eta aldi baterako ezintasuna, adibidez) erregimen orokorrarekin parekatzekoa. Hobekuntza horiek egin arren, legeak zehazten zuen sektoreko langileek ezin zutela langabezia-prestaziorako kotizatu, ezta Soldatak Bermatzeko Funtserako ere.

29/2012 Errege Lege Dekretua, abenduaren 28koa, etxeko langileen sistema berezian kudeaketa eta babes soziala hobetzekoa eta izaera ekonomiko eta sozialeko beste neurri batzuk hartzekoa

Errege Dekretu honen bidez, aldaketak egin zitzaizkion 27/2011 Legeari, orduka lan egiten zuten langileei eragiten zietenak. Aldaketa horien arabera, Etxeko Langileentzako Sistema Berezian afiliatuta zeuden langileek, familia-etxe bakoitzeko hilean 60 ordu baino gutxiago lan eginez gero, beren afiliazioa, altak, bajak, datu-aldaketak, kotizazioa eta diru-bilketa kudeatu behar zituzten, baldin eta enplegatzailleekin horrela adostuz gero. Erreforma horren helburua izapide administratiboak arintzea eta erraztea zen.

1620/2011 Errege Dekretua, azaroaren 14koa, familia-etxeetan lan egiten duten langileen lan-harremanak arautzekoa

Errege-dekretu honek etxeko zerbitzuaren lan-harreman berezia xedatu zuen, eta gutxieneko lan-baldintzak ezarri zituen sektorean. Beste baldintza batzuen artean, idatzizko lan-kontratua arautu zuen, nahiz eta ahoz egiteko aukera ere ematen zen. Asteaz 40 orduko lanaldia ezarri zuen, presentzia-denborak langilearen eta etxe enplegatzaillearen artean adostuko zirela aitortuz. Eguneko bi atsedeen-orduak ere ezarri zituen, bai eta asteko 36 atsedeen-ordu jarraituak eta urtean egutegiko 30 opor-egun hartzeko eskubidea ere. Jasotako soldatari dagokionez, lanbide arteko gutxieneko soldata ezarri zen, urtean aparteko bi ordainsari jasotzeko eskubidearekin.

Kontratua amaitzeari dagokionez, garrantzitsua da aipatzea lege honek “atzera egiteagatik kaleratzeko” aukera jasotzen zuela; hau da, aukera horren ondorioz, enplegatzaileak langilea kaleratu zezakeen, inolako arrazoirik eman beharrik gabe. Baldintza horietako asko 16/2022 Errege Lege Dekretu berriak aldatu zituen.

16/2022 Errege Lege Dekretua, irailaren 6koa, Etxeko langileen lan-baldintzak eta Gizarte Segurantzaren arlokoak hobetzeko

Lege xedapen hori, batetik, 2022an LANEren 189. hitzarmena berrestearen ondorio izan zen, eta, bestetik, Europar Batasuneko Justizia Auzitegiaren 2022ko otsailaren 24ko Epaia ren ondorio. Epaia horretan ebatzi zen Espainiako Estatuak etxeko langileei langabezia ez aitortzea generoagatiko zeharkako diskriminazioa zela. Legeak aldaketa garrantzitsuak egin zituen sektorean; besteak beste, honako hauek nabarmendu behar dira: kontratua idatziz formalizatu beharra, sektoreko langileak Lan Arriskuen Prebentzioari buruzko Legean sartzea, kotizaziopeko prestazioa jasotzeko eskubidea, eta “atzera egiteagatik kaleratzeko” aukera kentzea. Gainera, hobekuntzak ezarri ziren lanaldian eta atsedenaldietan. Soldata-bermearen estaldura eta langileen prestakuntzarako eskubidea ere aitortu ziren.

Muga gisa, langabeziarako eskubideak atzeraeraginezko izaerarik ez duela adierazten zen, eta, beraz, emakume langileak araudi hau aplikatu ondotik soilik hasi ziren ildo horretan kotizatzen. Era berean, OXFAM Intermonek (2025) adierazi bezala, “konfiantza galtzeagatik” kaleratzea arautu zuen, eta, oraingoz gertatu ez bada ere, “atzera egiteagatiko kaleratzearen” ordeaz erabili ahal izateko arriskua ikusten da.

893/2024 Errege Dekretua, irailaren 10ekoa, familia-etxeko zerbitzuaren arloan segurtasuna eta osasuna babestea arautzen dituen

893/2024 Errege Dekretua da gaur egun indarrean dagoen araurik eguneratuena etxeko eta zaintzako lanaren sektoreko lan-babesaren eta -segurtasunaren erregulazioari dagokionez. Horren helburua da sektoreari segurtasun juridikoa ematea, etxeko langileen eta zaintzaileen segurtasunerako eta osasunerako eskubidearen esparruan. Aurrerapen nagusia sektore barruko lan-arriskuen prebentzioa areagotzean laburbiltzen da, enplegatzaileek alderdi horretan duten erantzukizuna nabarmen handitzen baita. Familia enplegatzaileak langilea enplegatzen duen etxean lan-arriskuen ebaluazioa egingo duela agintzen da, gero prebentzio-neurri egokiak hartzeko. Familia enplegatzaileak lanerako eta norbera babesteko ekipamendu egokiak ere eman behar dizkio langileari. Era berean, emakume langileek, kontratatzen direnean, prebentzioaren arloko prestakuntza jasotzeko duten eskubidea ezartzen da: prestakuntza hori, hain

zuzen, SEPEren eta Fundaeren bidez emango da lanaldiaren barruan. Osasun-azterketak egiteko eskubidea eta indarkeriaren eta jazarpenaren aurrean babesteko eskubidea ere ezartzen dira (zehazturik langileak etxetik alde egiten badu, jazarpenarekin edo indarkeriarekin lotutako edozein arrazoirengatik, hori ez dela kaleratzeko arrazoia izango, eta ez dela dimisiotzat hartuko).

Hala eta guztiz ere, lan-arriskuen prebentzioaren esparrua oso desberdina da gainerako sektoreekin alderatuta. Etxeko lana etxe barruan egiteak nabarmen zailtzen du errealitate hori, zenbait mekanismo eragozten baititu, ausazko eta ustekabeko ikuskapena egiteko aukera, besteak beste (OXFAM Intermon, 2025).

Esparru autonomikoa: Euskal Autonomia Erkidegoa

Autonomia-erkidegoari dagokionez, **Gizarte Zerbitzuei buruzko abenduaren 5eko 12/2008 Legea** nabarmendu behar da, Autonomiaren Aldeko eta Mendetasunari Arreta Eskaintzeko Sistemak (Autonomia pertsonala sustatzeari eta mendetasun-egoeran dauden pertsonak zaintzeari buruzko abenduaren 14ko 39/2006 Legeak, Mendetasunari buruzko Legea izenekoak, ezarritakoa) autonomia-erkidegoei ematen dizkien eskumenei erantzuteko sortua. Xedapen autonomiko honen helburua da Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistema unibertsal bat arautzea, zerbitzu publikoei lehentasuna emanez mendeko pertsonen zaintzaren kudeaketan (Julia Nogueira Domínguez eta Joseba Zalakain Hernández, 2015).

Bestalde, maila honetan, politika espezifikoek garapena nabarmendu behar da, hala nola Gipuzkoako LPPE2 eta Eusko Jaurlaritzako Lan eta Enplegu Sailaren Zainlab3 proiektua, Euskadin zaintza komunitarioko enplegua eta ekintzailatza eta bizitza-luzera sustatzeko estrategia bat lantzerantz bideratuta dagoena. Aipatzekoak dira, halaber, familia-ingurunea zaintzeko prestazio ekonomikoa, Gipuzkoako lurralde historikoari dagokiona, eta 102/2022 Dekretua, irailaren 7koa, 14 urtetik beherako seme-alaba adingabeak zaintzeko langileak kontratatatzeko laguntzei dagokiena.

Arlo horretan egin diren aurrerapenak aitortzea garrantzitsua bada ere, halaber funtsezkoa da ulertzea jasotzen dituzten eskubideetako asko eskuraezinak direla egoera administratibo irregularrean dauden emakume migratuentzat, horiek izanik sektorean presentzia esanguratsua dutenak. Nolanahi ere, indarrean dauden lege-esparru horien hurbilpenak gaur egun Euskadiko etxeko langileek eta zaintzaileek zer testuinguru arauemaile —eta, ondorioz, sozial— duten erakusten digu¹⁰.

¹⁰ Emakundek argitaratutako gida kontsulta daiteke (2022): *Familia-etxeko zerbitzuan diharduten langileen oinarritzko araudia*.

Etxeko eta zaintzako emakume langileen egoera sozialaborala gure errealitate hurbilean

Gure errealitate hurbilean etxeko eta zaintzako emakume langile migratuen egoera sozialaboralaz hitz egiteko, beharrezkoa da Espainiako etxeko eta zaintzako lanaren sektorean diharduten emakume migratuen egoerari buruzko Liburu Zuria aipatzea (*Libro Blanco sobre la situación de las mujeres migradas en el sector del trabajo del hogar y los cuidados en España*, Mónica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023). Diagnostiko horren arabera, 2022an Espainia izan zen etxeko eta zaintzako langile gehien zituen Europako herrialdeetako bat¹¹. Horrek lotura estua du, besteak beste, eta lehen aipatu den bezala, trantsizio demografiko azkarrarekin eta gizarte-dinamiken aldaketekin, bereziki bertako emakumeek zaintza-lanak egiteko duten aukera murriztearekin.

Mugimendu feministek duela hamarkada batzuetatik eskatzen dutenaren kontrara, bertako emakumeek zaintza-lanetarako duten aukera murriztearen ondorioz sortutako hutsunea ez dute gizonak bete (Marta Gutiérrez Sastre, 2013). Kideen lankidetzaren ezaren aurrean, mendebaldeko emakumeak historikoki maskulinizatuta egon diren lan-eremuetan sartu dira, eta etxeko eta zaintzako lanak emakume migratuen esku utzi dira. Sistema publikoko zaintza-sareen garapenik eza (Monica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023), familia- eta gizarte-dinamiken aldaketei erantzun nahikorik eta eraginkorrik eman gabe, familia-izaerako¹² ongizate-estatu batean oinarritu da; bertan, hain zuzen, familiaren erantzukizuna nagusitu da zaintzaren arloan, gizarte-zerbitzuen inplikazioaren gainetik (Sigrid Leitner, 2003; Raquel Martínez Buján, 2011). Hala, zaintzari emakumeek edo emakumeen bitartez eusten zaio oraindik, zehazki, emakume migratuen enpleguaren bitartez.

Gainera, Magdalena Díaz Gorfinkiel eta Raquel Martínez-Buján egileek (2018) argudiatzen dutenez, Mendetasunari buruzko 39/2006 Legearen ezarpenak etxeko zerbitzua kontratatuz zaintza-lanak kanporatzeko joera bultzatu zuen, ezkutuko zaintza-sektorea sortuz, etxeko zaintzarako prestazio ekonomikoen sustapenak indartuta. Baldintza horiek emakume migratuentzako enpleguko nitxo berri bat sortu dute, ez bertako biztanleriak, ez Gizarte Zerbitzuek, ez politika publikoek estaltzen ez dituzten beharrak asetzen dituenak (Monica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023).

Europar bezala, eta sektoreak Estatuan garrantzi nabarmena izan arren, bai enplegatzen duen langile-kopuru handiagatik, bai bizitza sozialean eta

11 OXFAM Intermonek (2025) azpimarratzen duen bezala, Eurostatek ematen dituen 2024ko datuen arabera, Espainia da Europar Batasun osoan etxeko langile gehien dituen herrialdea. Bertako etxeko langileak EBko etxeko langile guztien % 34,5 dira.

12 Ikus Esping-Andersen Gösta (2010): *Los tres grandes retos del estado de bienestar*. Bartzelona: Ariel.

ekonomikoan duen eraginagatik, “sektore honek irregulartasuna, prekaritatea eta babes sozialik eza ditu ezaugarri” (María Dolores García Valverde, 2022:12). Zaintzak desberdintasunean oinarritzen diren sareetan egituratzen dira; bai emakumeen eta gizonen arteko desberdintasunean —zaintzak izanik desberdintasunaren oinarri, modu ikusezinean emakumeen gain erortzen baitira eta eragin garrantzitsua baitu emakumeen errealitate sozioekonomikoan—, bai migrazio-jatorriak edo -estatusak eragindako desberdintasunean —aipatutako zaintza-kate globalen bitartez agerian geratzen dena—.

Ikusten denez, zaintzak baldintza eskasenetan dauden pertsonak hartzen dituzte beren gain, ikusezintasunean eta baliorik ematen ez zaien egoeretan lan eginez. Horregatik, ezin da prekaritatearen eta zaintzaren arteko lotura bereizi; zaintza horiek, bereziki, gizarte-sarean posizio ahulenak betetzen dituzten pertsonak dagozkie, batez ere, generoaren ardatzak, baina baita arrazakeriaren, klase sozialaren edo migrazio-estatusaren ardatzak ere, gurutzatuta (Emakumeen Institutua, 2023).

Datu soziodemografiko eta soziolaboraletatik abiatuta, etxeko lanaren eta zaintzaren sektorearen errealitateari buruzko ikuspegi orokor hau ezar daiteke: pertsonen % 30ek kontraturik gabe lan egiten dute ezkutuko ekonomian, eta horrek sektorearen desarautze handia islatzen du. Gainera, kontratuen % 55,3 aldi baterakoak dira (Mónica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023). BAIren arabera (2020), batez besteko soldata gainerako sektoreetako batez besteko soldata gordina baino % 51,08 txikiagoa da (Estela Aguirre Sánchez-Beato eta Beatriz Ranea Triviño, 2020). Beraz, datu horiek berretsi egiten dituzte baldintza prekarioak, etxeko lanaren eta zaintzaren sektorearen ezaugarri direnak. Bestalde, OXFAM Intermonen datuen arabera (2021), 40.000 emakumek barne-erregimenean egiten dute lan, eta erregimen horretan, oro har, baldintza prekarioak areagotu egiten dira.

Horren guztiaren aurrean, etxeko eta zaintzako langileen aldarrikapen nagusiak dira lan-baldintza duinak jasotzen dituzten kontratuak izatea (atseden-orduak eta lanaldi egokiak) eta benetako lan-eskubideak izatea (soldata justuak, oporrak, aparteko ordainsariak eta justifikatu gabeko kaleratzeak etetea). Gainera, bereziki azpimarratzen da eskumenak zehazteko eta bereizteko beharra ere. Era berean, egiturazko aldaketak aldarrikatzen dira, hala nola Atzerriartasun Legea aldatzea eta emakume langile migratuentzako diskriminaziorik gabeko legedia garatzea. Beste puntu garrantzitsuak dira laneko osasun eta arriskuen arloko prestakuntza, kontzientziazioa eta sensibilizazioa, sindikatuetarako jotzeko aukera, eta etxeko eta zaintzako lanaren sektorearen aitortza eta aintzatespena, politika publikoen bidez (Mónica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023; Estela Aguirre Sánchez-Beato eta Beatriz Ranea Triviño, 2020).

Eskubideak Ehunduz OXFAM Intermonen ekimenak jardunaldi batzuk antolatu zituen 2023an; jardunaldietan, 10 autonomia-erkidegotako etxeko eta zain-

tzako langileen erakundeetako 38 ordezkari (guztiak emakumeak) bildu ziren. Jardunaldi horietan gogoeta egin zen Europako eta Espainiako testuinguru politiko, legal eta instituzionalean etxeko eta zaintzako sektorearen eskubideak aitortzeko eta duintzeko egin diren aurrerapenei eta betetzeko dauden erronkei buruz. Etxeko eta zaintzako emakume langileen elkarteetako ordezkariak lehentasunezkoztat jo zituzten aldarrikapen nagusiak jaso ziren. Aipatutako bi txostenetan bezala, etxeko eta zaintzako langileak profesional gisa aitortzeko beharra azpimarratzen da, bai eta, gero, haien eskubideak guztiz parekatzeko beharra ere. Horren barruan sartzen dira lanaldiak mugatzea, barne-erregimeneko lana amaitzea, eta etxez etxeko lan-ikuskapenak eta araudiak egitea, enplegatzailerak lan-arriskuak prebenitzeko neurriak ezar ditzan. Halaber, sindikatze eskubidea, ziurtagiri profesionala eta kaleratze bidegabeen amaiera ere bete beharreko erronkatzat hartu ziren.

LANEren 189. hitzarmena eta 16/2022 Errege Dekretua, etxeko zerbitzuko langileen lan-baldintzak eta Gizarte Segurantzaren arlokoak hobetzeko, berresteak dakartzan aurrerapenak aitortu arren, araudien eta erakundeen erreformak egiteko beharra adierazi zen, ezarpen erreala lortzeko.

Europar bezala, gehien aipatutako aldarrikapenetako bat etxea garbitzeko lana eta zaintza-lana bereiztea izan zen, bai gizarte-mailan, bai lege-mailan, eta funtsezkoztat jo zuten behar bezala definitzea Zaintza-arloko Lege berriari begira. Azkenik, egoera administratibo irregularrean dauden pertsonen egoera erregularizatzeko beharra aitortu zuten parte-hartzaileek; kontuan izanik etxeko eta zaintzako langile gehienak emakume migratuak direla —asko, gainera, administrazio-egoera irregularrean—, funtsezko gaitzat hartu zen, etxeko eta zaintzako langile guztiek orain arte aipatutako eskubideak eta aurrerapenak eskuratu ahal izateko (OXFAM Intermon, 2023)¹³.

Euskal Autonomia Erkidegoko (aurrerantzean, EAE) errealtateari dagokionez, azken urteotan hainbat azterlan eta diagnostiko argitaratu dira etxeko lanaren eta zaintzaren sektoreko langileen baldintza soziolaboralei buruz. Nabarmentzekoak dira zaintzan eta etxeko lanetan dabilzan emakumeek jasaten duten askotariko diskriminazioari buruzko azterlana (*La discriminación múltiple de las mujeres trabajadoras en servicios domésticos y de cuidado en la Comunidad Autónoma de Euskadi*, Julia Nogueira Domínguez eta Joseba Zalakain Hernández, 2015), Emakundek argitaratua; etxekotu gabeko emakume langileei buruzko azterlana (*Trabajadoras no domesticadas: Diagnóstico Participativo y Plan de Acción Integral*, Aidee Escobar Nogales eta beste batzuk, 2018), Etxekotu gabeko emakume langileak kolektiboaren eta Mundu bat elkartearen lanean

13 2025ean, OXFAM Intermonek Espainiako etxeko eta zaintzako enpleguari buruzko ikerketa argitaratu du (*Trabajo Invisible y cuerpos rotos. Radiografía del empleo de hogar y cuidados en España*), txosten honetan azaldutako errealtateetan sakontzen duena. Azterlanak etxeko 1205 langileri egindako onlineko inkesta baten emaitzak jasotzen ditu, baita sektoreko langileen testigantzak ere, hiru foku-taldetan eta bost elkarrizketa sakonetan oinarrituta.

oinarritua; eta Civersity Ikerkuntza Taldearen *Egoera-diagnostikoa: Euskal Autonomia Erkidegoko etxeko langileak eta estaltzen dituzten beharrianak* ikerketa-lana (Civersity, 2019). Halaber, Euskadiko zenbait udalerritako tokiko errealitateari buruzko txostenak ditugu; besteak beste, hauek aipa daitezke: Beterri-Buruntzaldea (Emagin, 2020), Elorrio (Gisela Bianchi Pernasilici eta Savina Lafita Sole, 2021), Ermua (Ikuspegi, 2021), Gasteiz (Errotik, 2018; Zentzuz, 2021) eta Getxo (Sortzen, 2022). Azterlan horiek guztiek agerian uzten dute hemengo errealitatea bat datorrela Estatuan eta Europan aurkitzen dugunarekin. Etxeko eta zaintzako lana sektore prekarizatua da Euskadin ere, eta, jardun horretan, hain zuzen, emakumezkoak eta atzerriar jatorrikoak dira langile gehienak.

Bestalde, Bizkaiko Etxeko Langileen Elkartek (ATH/ELE) etxeko lanaren eta zaintzaren sektorea osatzen duten pertsonen errealitate soziolaboralari buruzko estatistikak biltzen ditu urtero. Estatistika horiek elkartearen aholkularitzatik igarotzen diren emakume langileen lan-baldintzei buruzko datuak soilik dituzte oinarri, baina, hala ere, EAEko etxeko lanaren eta zaintzaren sektorearen egiazko panoramika eskaintzen dute; urtean, 600 eta 700 kasu artean erregistratzen dira.

ATH/ELEren estatistikek errealitate kezagarria erakusten dute, batez ere barne-erregimenean aritzen diren langileei dagokionez: oro har, barne-erregimeneko zaintzako langileen laneko segurtasun- eta osasun-baldintzak oso txarrak dira. Ikusten denez, langilearen zaurgarritasuna zenbat eta handiagoa izan, orduan eta joera handiagoa da barne-erregimenean eta baldintza okerragoetan lan egiteko; hala ikusten da administrazio-egoera irregularrean dauden barne-erregimeneko langileen kasuan.

Sektorearen ikusezintasunak desarautzea bultzatzen du, eta horrek areagotu egin dezake emakume langileen lan-prekarietatea. Etxeko eta zaintzako lana, oro har, etxeko eremu pribatuan egiteak eta jarduera horrek gizartean duen balorizazio eskasak lan-baldintza eskasengatik nabarmentzen den sektore informal bati ematen diote bide. Eta Euskadi ez da salbuespena; etxeko lanaren eta zaintzaren sektoreko enpleguaren zati handi bat ezkutuko ekonomian gauzatzen da. Noski, garrantzitsua da horrek dituen mugak kontuan hartzea sektorea deskribatzerakoan. Civersityk (2019), adibidez, hiru iturri alderatu zituen bere azterlanean —Estatuko Enplegu Zerbitzu Publikoaren (SEPE) 2017ko Lan Merkatuaren Txostena, EUSTATEk 2014an egindako Bizi Baldintzen Inkesta, eta EAEn etxeko zerbitzuan lan egiten dutenen lan-egoerari buruzko txostena, Append-ek 2011n egindakoa—, eta ohartu zen datuetan alde handia zegoela iturriaren arabera; horrenbestez, ondorioztatu zuen «iceberg sektore» bat sumatzen dela, eta etxeko eta zaintzako lanaren zati handi bat ezkutuan egiten dela.

Azken urteetan etxeko eta zaintzako zerbitzuan aritzen diren emakume migratuen kontratazio erregularra hobetu bada ere, oraindik ere kontraturik gabeko emakume gehiegi daude sektorean lanean. Bestalde, etxeko sektorearen baldintza prekarioak eta gainerako sektoreekin alderatuta dagoen soldata-arrakala nabarmenak dira oraindik ere; sektorean lanean ari diren emakume migratuek adierazten dute arazoak dituztela eta atsekabetuta daudela beren lan-baldintzekin, lanaldiarekin, kontratuarekin edo soldatarekin. Oro har, etxeko eta zaintzako langileen lan-baldintzei dagokienez gehien errepikatzen diren arazoak bat datoz Estatuan aipaturikoekin. Euskadiko tokiko errealitateetan zentratzen diren azterlanak kontsultatuz, etxeko langile eta zaintzaile migratuek landa-eremuetan izaten dituzten arazo zehatzak identifika daitezke, hala nola isolamendua eta informazioa eskuratzeko aukerarik eza; arazo horiei, gainera, orokorrean identifikatu direnak gehitu behar zaizkie (Emagin Elkarte, 2020; Gisela Bianchi Pernasilici eta Savina Lafita Solé, 2021).

Azaldutako guztiaren aurrean, EAEko etxeko eta zaintzako langileen aldarrikapen eta borroka-ildo nagusiak etxekotu gabeko langileei buruzko diagnostikoan aurkitu daitezke (*“Trabajadoras no domesticadas: Diagnóstico Participativo y Plan de Acción Integral*, Aidee Escobar Nogales eta beste batzuk, 2018). Era berean, elkarte-sareak urte hauetan guztietan garatutako askotariko dibulgazio-materialak ditugu, hala nola sare sozialetako, webguneetako eta komunikabideetako komunikatuak, kanpainak eta argitalpenak; horietako batzuk hurrengo orrialdeetan aipatuko ditugu.

Aldarrikapen nagusien artean, hurrengoak ditugu:

1. Lan-kontratuak: idatzizko lan-kontratuak egitera behartzen duen araudia ez betetzea, eta kontratu faltsuak, enpleguaren benetako baldintzak islatzen ez dituztenak.
2. Gehiegizko lanaldiak: kontratuan ezarritakoa gainditzen duten lanaldiak, atsedenaldiak errespetatu gabe, askotan.
3. Ordainsari baxuegiak: gutxieneko soldata (edo gutxiago) izaten dira, lan egindako benetako lanaldiekin bat etorri gabe. Gainera, barne-erregimeneko langileen kasuan, ostatuagatik eta mantenuagatik egiten dizkieten deskontuak salatzen dituzte.
4. Kontratuak amaitzea: lan harremana era justu batean amaitzeko ezezagutza eta legezko mekanismo argien falta.

Etxeko eta zaintzako langileek urteak daramatzate hainbat kolektiboren bidez antolatzen eta beren eskubideak aldarrikatzen. 2021eko martxoan, adibidez, Etxeratu gabeko emakume langileak elkarteko kideek Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubideen, Berdintasunaren eta Justiziaren Batzordean parte hartu zuten, eta

exijitu zuten Berdintasun Legearen aldaketak neurri espezifikoak har zitzala, bai politikoak, bai aurrekontukoak, Euskadin etxeko lanetan eta zaintzan aritzen diren emakume migratuei eragiten dien indarkeriaz arduratzeko eta desagerrarazteko. Horretarako, proposamen zehatz batzuk aurkeztu zituzten, eta horietako asko erronka dira oraindik (Etxeratu gabeko emakume langileak, 2021).

Etxeko Langileen Elkartek (ATH-ELE) hainbat kanpaina ditu martxan, hauek, besteak beste, Covid-19aren pandemiak geroztik gertatzen ari den “Gizarte Segurantzaren pribatizazioa” salatze kanpaina —pandemiak geroztik aurrez aurreko hitzorduak eta jendearentzako kalitatezko arreta pixkanaka galtzeari dagokiona, horrek nabarmen zailtzen baitu etxeko langileek eta zaintzaileek zerbitzu horiek eskuratu ahal izatea (ATH-ELE, 2024)— eta etxeko zerbitzuak etxean bertan eta langileentzako esplotazio- eta prekariedade-baldintzetan ematen dituzten enpresak, agentziak eta kooperatibak ixtea eskatzeko kanpaina. Agintariek eta Eusko Jaurlaritzak iruzurrezko enpresa horien aurrean ezer ez egitea salatzen du ATH-ELEk.

Bestalde, Emakume Migratu Feministak - Sociosanitarias elkarteak migratutako pertsonen, batez ere emakumeen, eskubide gabezia salatu du sare sozialen bidez, bai eta erroldekin eta etxebizitzarekin lotuta egiten den espekulazioa ere. Halaber, barne-erregimeneko lana indargabetzea eskatzen da, jarduera horrek “esklabutza-baldintzak” dakartzala adierazita (Emakume Migratu Feministak - Sociosanitarias, 2024).

Bizitza Zaintzeko, cuidar la vida Langile Etorkinen Elkartek, Malen Etxean sortuak, ere barne-erregimeneko lana zalantzan jartzen du, eta hura desagerraraztearen alde egiten du (Malen Etxea, 2021). 2023an, berriz, Emakume Migratu Feministak - Sociosanitarias elkarteak etxebizitza duina lortzearen aldeko kanpaina abiatu zuen: *Etxebizitza orain, justizia sozialaren alde*, etxeko eta zaintzako langileek eta, oro har, emakume migratuek etxebizitza duina lortzeko dituzten zailtasun handiak salatze (Olatz Silva Rodrigo, 2023). Laburbilduz, Europan eta Estatuan bezala, Euskadin ere etxeko eta zaintzako lanaren sektorea hazkunde nabarmena izaten ari da, eta lanpostu gehienak emakume migratuek betetzen dituzte.

Emakume horiek eusten diote, beren lanaren bidez, egungo eta betiko ekonomiaren eta gizartearen funtzionamendurako ezinbesteko piezari: azken batean, bizitzaren erreprodukzioa dago jokoan. Azkenaldian legedian aurrerapenak egin arren, emakume langileek lan-baldintza prekarioak izaten jarraitzen dute, eta horrek, gainera, emakume migratuak izateagatik bizi duten zaurgarritasun-egoera areagotzen du askotan. Geroz eta ugariagoak diren emakume langile horien elkarte-sareen aldarrikapenek adierazten duten bezala, behar-beharrezkoa da Administrazio publikoaren eta gainerako erakunde eskudunen inplikazio handiagoa eta eraginkorragoa, sektoreko arazo komunei, aspalditik salatzen eta adierazten direnei, erantzun integrala eman ahal izateko.

Euskadiko etxeko eta zaintzako emakume langile migratuen errealitate soziolaboralak, testigantzak eta erresistentziak

Atal hau gure lurraldeko etxeko eta zaintzako langileen elkarte-sarearen lau ordezkari txosten honetarako egin dituzten kontakizunetatik elikatu da, beren aldarrikapen- eta salaketa-lanaren oinarritzko hiru ideia azpimarratzeko helburuarekin:

1. Lege-aurrerapenek ez dituzte prekaritatea, arriskuak eta gehiegikeriak desagerrarazi.
2. Premiazkoa da oinarritzko zerbitzuak eta eskubideak eskuratzerakoan eta administrazioekiko harremanetan izaten diren oztopoei aurre egitea.
3. Kontzientzia hartzeko eta erresistentziarako praktikak gizarte- eta elkarte-eremuetan egiten dira.

Informatzaileek gogoeta eta esperientzia kolektiboak, elkarteetan eta beraiek antolatutako espazioetan sortuak, helarazten dituzte beren testigantzetan, bai eta bizipen indibidualak ere, langile gisa izandako ibilbide pertsonalarekin loturikoak. Jarraian ikusiko dugun bezala, kontakizunak bat datoz etxeko eta zaintzako lanaren sektoreko errealitateari buruz autonomia-erkidegoetan nahiz Estatuan egindako hainbat azterlan diagnostikotan jasotako ebidentziekin. Azken atalean, amaierako laburpen gisa, euskal administrazio publikoek jorratu beharreko sei jardun-ildo nagusi zehaztu dira.

Lege-aurrerapenak ez dituzte prekarietatea, arriskuak eta gehiegikeriak desagerrarazi

ATH/ELE¹⁴ Etxeko Langileen Elkartearen estatistikek datu kezkarriak erakusten dituzte, bereziki barne-erregimeneko langileen lan-baldintzei dagokienez; gehienek legez kanpoko baldintzetan lan egiten dute lanaldiei eta atsedenaldiei dagokienez, hau da, astean hirurogei ordutik gorako lanaldiekin eta dagozkien atsedena hartu gabe. Egoera hori larriagotu egiten da langilea administrazio-egoera irregularrean badago. Elkarrizketatutako langileek estatistika horiek berresten dituzten egoerak kontatzen dituzte:

E2: (...) jende askok ez ditu paseo bat emateko bi ordu ere. Izan ere, zure kontratua 40 ordukoa da, baina ez da horrelakorik gertatzen. Ordaindu ere egiten ez dizkizuten 20 presentzia-orduak ere hor daude. Eta azkenean, egunean hogeita lau ordu izaten dira.

E3: (...) ez dira berrogei orduko lanaldiak, esaten den bezala; hau da, lanari hirurogei ordu eskaintzen dizkiozu. Ez duzu lorik egiten, ez baitakizu zein unetan deituko dizun [zaintzen duzun pertsonak] (...) Ez da begirik ixten, eta goizeko zortzietan jaiki behar izaten da, lorik egin gabe. Aurrez aipatu bezala, ez nintzen irteten, ez bainuen hiria ezagutzen, eta horretara ohitu nituen. Hirurogei orduz egon behar izaten nuen emakumearen ondoan. Eta nire bi orduak supermerkatu erosketak egitera joateko izaten ziren.

Gehiegizko lanaldiez gain, langile askok etxeko beste lan batzuk egiteko baliatu behar izaten dute bi orduko atsedena, hala nola erosketak egiteko edo zaintzen dituzten pertsonekin buelta bat emateko. ATH-ELEk azken urteetan jasotako datuen arabera, hobekuntza hauteman da egunean bi orduko atsedena har dezaketen emakume langileen ehunekoan; hala ere, errealitate hori arazo da oraindik sektorean. Gainera, lan egindako gehiegizko ordu horiek ez dira soldatetan islatzen; barne-erregimeneko langile gehienek kobratutako orduak baino gehiago lan egiten dituzte, eta hori bereziki kezkarria da administrazio-egoera irregularrean dauden langileen kasuan. Kanpo-erregimenean lan egiteari dagokionez, kanpoko langileen ia laurdenek Lanbide Arteko Gutxieneko Soldata baino gutxiago kobratzen dute (ATH-ELE, 2023). Datu horiek ATH-ELEren egoitzatik igaro ziren emakumeen esperientzietan oinarritutako informazioaren emaitza baino ez dira, eta, beraz, zuzenean inplikaturako eta artatutako pertsonen dagozkie. Horregatik, orokortzean kontuz ibili behar da. Dena den, datuak bat datoz elkarrizketatu ditugun emakume langileek kontatutako bizipenekin:

¹⁴ Ikus: <https://ath-ele.com/eu/estatistikak/>

E3: (...) *ni etxean sartuta geratzen nintzen larunbat eta igandeetan. Eta guztiaren ondoren, egoeraz kexatu nintzenean, pentsatzeko esan zidaten. Baina 50 euro soilik ordaintzen zizkidaten larunbatean eta igandean geratzeagatik. Esaten zidaten ezin zutela beste inor sartu etxean, eta ez zutela amarekin geratu nahi, banekiela nolakoa zen... Esaten zidaten ez zutela ama jasaten, ezta amak haiek ere. Eta nik hori guztia jasan behar nuen.*

E3: *Nik hirurogei ordu lan egiten baditut, nola onar dezakete nire kontratuan gutxieneko soldata kobratzen dudala esatea? Alegia, 1.134 euro... Eta noski, kasurik onenean, aparteko ordainsaria hainbanatuta.*

Lan egindako gehiegizko orduak normalizatzeari gain, aipatu behar da etxeko lanaren eta zaintzaren sektorean, beste sektore batzuetan ez bezala, ez dagoela norberaren eginbeharretarako baimenik; baimen horiek enplegatzailearekin adostu behar dira:

E2: [Emakume langileek] *horretarako baimena izan beharko lukete, medikuarengana askatasunez joateko, esate baterako. Ez dezatela ordua kendu medikuarengana joateagatik, horrelakoak ere gertatzen baitira. Norberaren eginbeharretarako baimena izan beharko lukete, langile guztiek bezala.*

E3: *Beste sektore batzuetan, emakumeek, pertsonak edo langileek, oro har, norberaren eginbeharretarako eskubidea dute. Baina guk ez dugu bizitzarik; hori da errealitatea. Izan ere, lan egiten dugun familiak ezarritako erritmoak markatzen du gure bizitza. Guri dagokionez, hori nabarmendu behar da.*

Horrez gain, hainbat langilek ez dagozkien zereginak egin behar izan dituzten egoerak bizi izan dituzte, eta neurriz kanpoko lan-karga jasan behar izan dute, beren lanpostuarekin bat ez datorrena:

E2: *Etxe bateko hormek gauza asko estaltzen dituzte... (...) Aitona zaintzeko deitzen dizute, eta gero semearen eta beste guztien alkandorak lisatu behar izaten dituzu. Hau da, zereginak ez daude ongi zehaztuta. Aitona zaintzeko bada, hura pertsonalki zaintzeaz arduratu behar dugula esan nahi du. Adibidez, hura paseatzera eramatea eta hari jaten ematea. Baina ez dugu etxe osoko hautsa kendu behar (...) Gauzak oso ondo zehaztu behar dira, zaintzaileari titulazioa eskatzen baitzaio. Eta horrela, familiak laguntza jasotzeko aukera du. Beraz, gu pertsona baten zaintzaileak gara, ez familia osoarena.*

E2: *Esate baterako, behin, amona bat zaintzeko pertsona bat hartu zuten. Baina [ohiko opor lekura] joan ziren, eta, hara iritsi zirenean,*

eginbeharra ez zen jada amona zaintzea, baizik eta janaria prestatzea, lisatzea eta beste guztia. Gaixoa akituta etorri zen.

Emakume langileekiko begirunerik eza agerikoa da; izan ere, zaintzarako kontratatzen dituzten arren, enplegatzaileak, alde bakarrez, egintzat jotzen du langileak etxeko lanak ere egin behar dituela. Etxeko eta zaintzako lanaren “elastikotasuna” (Sortzen, 2022:41) sektorearen ezaugarri oso bereizgarria da, eta, aldi berean, abusuen iturri.

Lan-baldintza horiek esplotazio-sektore baten itxura hartzen dute, eta langileei beren zereginak, denbora libre eta atsedeen-denbora kudeatzeko eskubidea kentzen zaie; eta horrek, noski, eragin kaltegarria du haien independentzian eta autonomian (Eva Martín Coppola eta Jesús Rogero García, 2010).

Monica Monguí Monsalve eta beste batzuek (2023) etxeko eta zaintzako langileek aurre egin beharreko bi arrisku psikosozial handi aipatzen dituzte: batetik, laneko estresa eta desgaste emozionala, eta, bestetik, laneko indarkeria eta jazarpena. Aipatu diren lan-baldintza txarrak ziurgabetasunean eta prekarietatean oinarritzen dira, eta horrek emakume langileen estresa eragiten du:

E2: (...) osasunari [fisikoari] dagokionez, baliteke [emakume langileek] zerbikalak edo beste gorputz-atalen bat txikituta edukitzea, baina kalterik handiena arlo psikikoan izaten da. Higadura psikologikoa izugarria da. Nire ustez, proba psikologiko bat egin beharko bagenu, inork ez genuke gaitortuko. Batzuek arazo psikologiko asko dituzte, depresioak eta beste gauza batzuk. Nire ustez, hori da sektorean dugun gaixotasunik handiena. Izan ere, bai, baliteke zerbikalak edo gerrialdea minduta izatea, behar bezala lan ez egiteagatik edo ezagutza egokirik ez izateagatik..., beno (...) Baina, batez ere, estresa izaten dugu. Psikologikoki, lur jota daude gehienak. Nire ustez, arlo horretan sufritzen da gehien.

Zaintza-lanak eragin fisiko eta psikologiko handia du langilearengan. Zaintza-lanak dakarren karga fisiko handiaz gain, mendekotasuna duen pertsona zaintzeak eta hari sostengu emozionala emateak higadura izan dezake langilearengan. Honela dio OXFAM Intermonek: “Gorputz osasuntsua eskubide eskuraezina da etxeko eta zaintzako langileentzat”; izan ere, “eskubideak aitortuta ez izateak edo aitortuta dituztenek eskubide horiek urratuko ez dizkieten bermerik ez izateak baldintzatu egiten dituzte langileek beren burua zaintzeko dituzten estrategiak” (OXFAM Intermon, 2025:36). Erakunde berak jaso bezala, egoera horrek langileen gehiegizko medikalizazioa eragiten du askotan, haien osasun-arazoak epe ertainera eta luzera larriagotzen dituen (OXFAM Intermon, 2025).

Aurreko azterlanek erakusten dutenez, etxeko eta zaintzako lanaren ezaugarri bereizgarrietako bat da zaila dela osagai afektiboa eta emozionala eta lana bera ondo bereiztea eta banatzea, zaintzailearen eta zaintzak jasotzen dituen pertsonaren artean sor daitekeen hurbiltasun-harremana eta lotura emozionala direla-eta:

E2: Hamar urte eta erdi egin nuen lan barne-erregimenean; nire lehen lana izan zen, eta zaintzen nuen emakumea hiltzean, lanik gabe geratu nintzen. Beste lan bat aurkitu nuen, hura ere barne-erregimenean, eta beste urtebete egon nintzen lanean, andre hura ere hil zen arte. Pertsonari halako maitasuna hartzen zaio, hura hil zenean halako zerbait sortu baitzitzaidan barrenean, eta kosta egin zitzaidan lana aurkitzea.

Gainera, aipatu behar da familia enplegatzailea, batzuetan, lotura horiez eta langilearen eta hark zaindutako pertsonaren arteko hurbiltasunaz baliatzen dela, manipulazio emozionalean eta xantaian oinarritutako harremanen bidez; aipatutako “halako zerbait” sortzearen aipamen horrek erakusten du hori.

E1: Horregatik, alde horretatik, ahal dela beti esaten diegu emakumeei [langileei] lana dela. Hau da, gauza bat da lana eta beste bat familia-harremana. Izan ere, beti esaten da “zu etxekoa zara”, baina ez.

Lehen aipatu bezala, laneko estresaz eta higadura emozionalaz gain, laneko indarkeria eta jazarpen-egoerak aipatu behar dira (Monica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023). Lan-ingurunekeo abusu-, diskriminazio- edo manipulazio-egoera horiek prekarietatea, estresa, antsietatea eta babesgabetasun-sentimendua areagotzen dituzte emakumeengan, eta haien buru-osasuna murritztu eta zaurgarritasun-egoera areagotzen dira, ustezko senidetasun-loturetan oinarrituta edo haiek larriagotuta.

E2: Zer gertatzen ari zaien kontatzen dizutenerako, denbora asko pasatzen da, asko kostatzen baitzaie. Asko kostatzen zaie modu batean umiliatu egiten dituztela esatea... Adibidez, pixontzia aurpegiaren aurretik pasatzea. Gai honekin lotuta dudak azken egoera gure lagun bati gertatu zitzaion; jo egin zuten. Eta ez dute salatzen.

E2: Batzuetan ez dizute dutxatzen uzten edo dutxan denbora asko pasatzen duzula esaten dute. Edota sukaldean jateko esaten dizute, eta ez haiekin. Diskriminazioa dago, eta gauza asko dira. Umiliazio asko jasaten dira. Kontua ez da soilik beraiekin jaten ez uztea; izan ere, guk badakigu zein den gure tokia eta ulertzen dugu. Baina beste gauza batzuk daude. Lan hauei buruz aritzean, nik beti aipatzen ditut arrazakeria eta klasismoa.

Funtsezkoa da kontuan hartzea sektore honetako lan-harremana zaindu beharreko pertsonen etxean jazotzen dela; emakume langileen lantokia (eta barne-erregimeneko langileen kasuan, haien etxea) enplegatzen dituzten pertsona horien bizilekua da, eta horrek eragin nabarmena du emakume horien bizi-baldintzetan. Testuinguru horretan, emakume langileen isolamenduko eta deskonexio sozialeko egoerak gerta daitezke, eta familia-harreman faltsuetan ezkutatutako esplotazio-, diskriminazio- eta umiliazio-egoerak sustatzen dira (Julia Nogueira Domínguez eta Joseba Zalakain Hernández, 2015).

Oro har, langilearen zaurgarritasuna zenbat eta handiagoa izan, orduan eta prekarietate handiagoa izaten da lan-baldintzetan. Barne-erregimeneko langileek, eta bereziki administrazio-egoera irregularrean dauden barne-erregimeneko langileek, dituzte lan-baldintza txarrenak; horrenbestez, zaintza-lanen eta prekarietatearen artean harreman estua dagoela erakusten du, beste behin, eta agerian uzten du zaintza-lanen oinarri den desberdintasun-sarea (Emakumeen Institutua, 2023). Zaurgarritasun-egoera horrek abusuzko lan-baldintzak onartzera bultzatzen ditu emakume horiek, ia negoziatzeko gaitasunik gabe (Nathalie Schlenzka eta beste batzuk, 2021):

E2: Ez dakit zergatik, arrazakeriatik edo klasismoagatik izango da. Baina nik ez dut berriro barne-erregimenean lanik egin nahi bizitzan. Egiaz, inork ez du barne-erregimenean lanik egin nahi (...) Baina paperik gabeko pertsonak edozein lan hartzen dute. Eta batzuetan, beldurragatik, ez dute lan hori baztertzen, kaleratuko dituzten beldur baitira. Paperik ez dutenez, haietaz baliatzen dira.

Etxeko langile eta zaintzaile migratuen egoera psikosozialean eragin handia duen beste elementu bat migrazio-doluarekin, jatorriarekiko loturekin eta familia-kontziliazioarekin lotuta dago. Lehen aipatu bezala, zaintza-lanak, gaur egun, zaintza-kate globalen bidez azaldu daitezke (Arlie R. Hochschild, 2000) edo zaintzaz arduratzen diren langile migratuen artean sortzen diren harremanen bidez. Lan erreproduktiboetan emakume migratuek bertako emakumeak ordezkatu ahal izateko, haien jatorrian beste emakume batzuek ordezkatu behar izaten dituzte, hau da, haien amek, ahizpek edo alabek. Zaintza-lanen transmisio horrek ondorio psikosozial handiak ditu langile migratuengan; askotan, errudun-ustea izaten dute. Eta erruduntasun horren ondorioz, kontraesan sistemikoak arazo pertsonal bihurtzen dira, hori baita egungo modernitatearen dinamikaren ezaugarri ezkutuetako bat.

E3: Noski, emakumeak beti du erruduntasun-ustea. Baita bidaiatu egin duela eta indarkeria-kate bat dakarren egoera bat bizitzen ari dela jakinda ere. Hori onartzen du, baina, hala ere, erruz bizi du.

Errudun-uste hori bereziki agertzen da seme-alabak jatorrian utzi, haien hazkuntza-prozesua familiako beste pertsona batzuen esku utzi eta “amaren

eta seme-alaben arteko urrutiko harremana izatea” erabaki duten edo horretara behartuta dauden amengan (Julia Nogueira Domínguez eta Joseba Zalakain Hernández, 2015:64). Ildo horretan, nazioz haraindiko amen rola ezbaian jartzen da, bai jatorrian (“haurrak abandonatzen dituzten amak”), bai helmugako herrialdeetan. Gabriela Pobletek (2004) gogoratzen duenez, akademia anglosaxoian *children left behind* terminoan sortu zen, “atzean” uzten diren haurrei buruz hitz egiteko. Hala ere, egileak argudiatzen duenez, haur horiek beti egon dira amen aurrean, atzean eta alboetan, hau da, haiek inguratuz; migrazio-ibilbidearen kausa nagusia eta lehentasuna izan dira, bai eta lan-baldintza gogor eta bidegabeak jasateko arrazoia ere.

Horrek guztiak, amaren irudia eraikitzen duten genero-mandatu indartsuekin batera, errudun-ustea, depresioa eta familiak abandonatu izanaren sentsazioa eragin ditzake, eta, horrenbestez, batzuetan, ondasun materialen bidez konpentsatu nahi izaten da:

E3: Alde psikologikoari erreparatuz, gabezia fisiko eta, askotan, emozional hori ekonomikoki ahal duten guztia emanek konpentsatzen saiatzen dira. Adibidez, opariak eginez edo unibertsitate pribatu bat ordainduz, han egonez gero ordaindu ezingo luketena. Nik ulertzen dut gurasook orokorrean dugun behar hori.

E3: Sistema egituratuta dagoen moduan, hornitzaile huts izatera behartuta gaude beti, eta ez digu uzten batzuek hartu dugun rola betetzen. Adibidez, nik nire semea edo alaba mantendu nahi dut, baina harekin gozatu eta hura hezi ere nahi dut, ez soilik dirua bidali.

Emakume langile migratuek beren senideekiko sentitzen duten hutsune fisiko eta emozionala askotariko bidalketekin ordezkatzek are gehiago sendotzen du emakume horiek beren familia-konstelazioetan lehendik ere betetzen zuten hornitzaile-irudia (Aidee Escobar Nogales eta beste batzuk, 2018):

E2: Noski, dirua bidali behar dute etxera. Hori da gehienen arazoa. Gure elkartean ditugunak, bistan denez, emakumeak dira, eta ia guztiek dituzte seme-alabak. Arazoa ez da hemen irautea, hango familia mantentzea baizik. Eta ez soilik seme-alabak, batzuetan baita gurasoak ere.

E4: Familia-karga asko izaten dituzte. Normalean, ama bakarrik izaten dira, edo, gutxienez, ondorio ekonomikoetarako, erantzule bakarrik... Beste emakume batzuk zaintzen dituzte jatorriko herrialdeetan, baina beraiek dira familiako buruak. Eta, tira, azkenean hor daude.

Familiako burua izateak edo hornitzailearen irudia betetzeak presio eta estres handia eragiten ditu. Egoera hori eta errudun-ustea direla eta, emakume horiek

lehentasuna ematen diote beren senideen ongizateari, beren ongizatearen gainetik, eta lan-esplotazioko egoerak, lanaldi amaigabeak edo aldibereko lanak onartzen dituzte (Aidee Escobar Nogales eta beste batzuk, 2018). Etxeko langile diren emakume migratuek beren familien zaintzaile- eta hornitzaile-rola betetzen dute, urrun egon arren:

E3: Askotan ez da borondatezko harremana. Hainbat belaunalditan iraun duen mezu hori dela-eta, askotan emakumeak soilik hartzen du bere gain amatasuna eta familiaren ardura osoa. Askotan, amek beren amen ardura ere hartzen dute. Hau da, gorantz eta beherantz begira zaintzen dute. Gurasoei, seme-alabei eta, askotan, beren seme-alaben seme-alabei begira egoten dira. Presio soziala dago, bai han bai hemen, eta mezu hori nekez ezabatu daiteke.

Emakume migratuak zaintza-kate globalen amaieran eta hasieran daude: migratzen duten gizarteetako zaintzaren sostengu dira, helmugako herrialdeetan gero eta handiagoa den beharrari erantzunez, baina ez diote uzten jatorriko familiari sostengua emateari. Etengabe hornitzaile eta zaintzaile izateak dakarren karga fisiko, emozional eta psikologikoak izugarritzko higadura eragiten du emakume horiengan (Monica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023).

Indarrean diren aldarrikapenak

Laburbilduz, aurrerapenak lortu diren arren, sektore honetan desberdintasuna eta langileen prekarizazioa dira nagusi oraindik ere, beste sektore batzuetako gainerako langileek baino lan-baldintza okerragoak baitituzte. Egindako elkarrizketetan, sektoreko profesionalek hainbat aldarrikapen planteatu dituzte, kide diren elkarteek eskaeren ildotik. Aldarrikapen horietako asko helburu komun baten bidez laburbil daitezke: “sektoreko eskubideak gainerako lan-sektoreekin parekatzea” (Begoña Elizalde-San Miguel eta beste batzuk, 2020: 40): “Berriz diot, etxeko eta zaintzako lana ezin dira gainerako sektoreen azpitik egon” (E3).

Gaur egun, oraindik, etxeko eta zaintzako langileen aldarrikapen nagusietako bat etxeko eta zaintzako lana “gainerakoen azpitik” ez egotea izateak argi erakusten du sektorean nagusi den desberdintasun-egoera; gizartean aintzat hartzen ez den eta gutxietsita dagoen lan-jarduera bat izateaz gain, legedi aldetik ere diskriminatuta dago (Monica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023).

Desberdintasun horien eta beste batzuen aurrean, etxeko eta zaintzako langileen elkarteak eta sindikatuak lanean ari dira EAEko etxeko lanaren eta zaintzaren sektoreko langileen eskubideak jaso, ikuskatu eta babestuko dituen hitzarmen kolektibo baten alde:

E3: Gure iritziz, beharrezkoa bada lanean hogeita lau orduz zaindu behar izatea, zaintzen ari diren pertsona horiek baldintza egokietan egin behar dute lan. Eta, ildo horretan, babes-sistema ez da lotetsi zaintza-lanak, etxeko lanak edo dena delakoa egiten ari diren langileen lan-baldintzak behar bezala ikuskatzeko. Eta zuzenean, ikuskapenen eta hitzarmen baten gabeziak ari naiz.

Ikuskapenikez egitea edo hitzarmenikez izatea kegoera ikusezinak automatikoki denboran irautea dakar, disrupzio batek hura arautzera behartzean salbu; izan ere, ez gizaritean ez lege-arloan garrantzirik ez duen bitartean, bere horretan jarraitzen du. Hitzarmen kolektibo bat lortzeko borroka-prozesu horretan, hainbat oztopo garrantzitsu aipatzen dira, sektorearen berezko ezaugarrien ondorioz sortzen direnak. Hala ere, berezitasun horiek oztopo orokor bihurtzen dira baldin eta administrazioek ez badute ez asmorik ez benetako konpromisorik hitzarmenik ez izatearen arazoa konpontzeko.

“Patronalik” ez izateak edo enpresariak atomizatuta egoteak, eta ustezko harreman pertsonaletan oinarrituta —eta ez hainbeste lan-harremanetan—, beste zailtasun bat dakar, negoziazio kolektiborako ezintasuna eta langileen interesak defendatuko dituen sindikaturik ez egotea adierazten baitu; hori da, hain zuzen, sektorearen beste berezitasun bat, zailtasun bat dakarrena eta halabeharrez erakundeek jorratu behar dutena (Monica Monguí Monsalve eta beste batzuk, 2023):

E4: Beraz, zein da zure patronala? Non dago patronal hori? Zein da kontrako alderdia? Zure kontrako alderdia beste pertsona bat da [fisikoa], eta horrek asko zailtzen du egoera.

Egia esan, Lanaren Nazioarteko Erakundearen 189. hitzarmena berretsi ondoren aurrerapenak egin direla onartu arren, etxeko langileen hainbat kolektibok adierazi dute arauak eta erakundeak erreformatu behar direla benetako aldaketa gauzatu dadin. Legean egindako aurrerapenak agindu bat izan arren, kontrol- eta informazio-sistema funtzionalik gabe eskubide horiek ez dira gauzatzen, enplegatzailearen borondatearen mende geratzen baitira (Gisela Bianchi Pernasilici eta Savina Lafita Solé, 2021).

Lege-aurrerapenak ezartzeko mekanismo eraginkorrik gabe, baliteke legeek jasotzen dituzten eskubideak ez aplikatzea langile askori. Ildo horretan, hitzarmen kolektiboa eta sindikatuak elementu garrantzitsuak dira, negoziazio kolektiborako eta sektorearen kontrolerako gaitasuna handitzen baitute (Julia Nogueira Domínguez eta Joseba Zalakain Hernández, 2015).

Premiazkoa da oinarritzko zerbitzuak eta eskubideak eskuratzerakoan eta administrazioekiko harremanetan izaten diren oztopoei aurre egitea

Emakume migratuek oztopo ugari dituzte helmuga-gizartera heldu orduko, eta mugatu egiten diete oinarritzko zerbitzu eta eskubideak eskuratzeko aukera. Zerbitzu eta eskubide horiek dira etxebizitza, osasun-arreta, dokumentazioa eta errolda eskuratzea, besteak beste. Lau dimentsio horiek guztiek batera eragiten diete besteen etxeetan lanean diharduten pertsonen. Izan ere, horietako bat eskuratzeko eragin handia dute besteek ere. Nola elkarriketa egin zaien emakumeek hala kontsultatutako azterlanek diotenez, errolda ezinbesteko elementua da beste zerbitzu batzuk eskuratzeko. Gainera, gero eta zailagoa da errolda eskuratzea, eta gero eta nabarmenagoak haren inguruko neurrigabekeriak:

E2: Errolda funtsezko dokumentua da, edozertarako balio baitiztu. Erroldatuta zauden galdetzen dizute lehenik, edozein izapide egitean.

E3: Guri geuri, gela bat alokatu nahi dugunean, ukatu egiten digute edo ez digute errolda eman nahi. Edo kobratu nahi dizute. Hori arazo bihurtu da guztiontzat.

Nahiz eta errolda eskuratzea hertsiki lotuta egon etxebizitza lortzearekin, etxebizitza bat lortzeak ez du esan nahi emakumeak bertan erroldatu ahal izango direnik. Ezta errolda denik ere etxebizitza eskuratzeko oinarritzko arazoa. Errolda eta etxebizitza auzi bera dira zenbait egoeratan, baina eragina duten bestelako bi kausa dira.

Izan ere, etxeko eta zaintzako langile migratuen hainbat kolektibok urteak daramatzate etxebizitza duinak eskuratzea zaila dela salatzen (Olatz Silva Rodrigo, 2023; Emakume Migratu Feminista Zaintzaile Soziosanitarioak, 2024). Prezio altuen eta aurreiritzi arrazista eta klasisten eraginez, gero eta zailagoa da etxebizitza eskuratzea. Honako testigantza hauetan ageri da arazo hori:

E1: Adibidez, alokairuari dagokionez, pertsona migratuen inguruko arazo bat dago. Alokairu bati buruz galdetzeko deitu eta beste azentu bat duzula entzuten badute...

Bestetik, emakumeak erroldatzen ez uzteak mugatu egiten die beste zerbitzu eta eskubide batzuk lortu ahal izatea, hala nola osasun-arreta edo dokumentazioa:

E2: Zenbait logelarengatik 450 euro kobratzen dizkiete eta ez diete erroldarik ematen.

E3: Larrialdiak artatu egiten dira, baina nolakoak diren kontuan hartuta. Pertsona ez badago erroldatuta, kontuan hartuta gainerako baliabideak edo eskubideak irekitzen dituen giltza dela, ez dauka esleitutako anbulatiorik. Izan ere, erroldatuta ez bazaude, ezin duzu bizilekurik izan, eta ez dago zure egoera pertsonalarekin lotutako guztia nora bidali.

Dokumentazioa eskuratzeko aukerari dagokionez, Atzeritarren Legeak zehaztuta dago pertsona migratuek gutxienez hiru urte eman behar dituztela Espainian beren egoera erregularizatu ahal izateko¹⁵, eta, beraz, errolda eskuratu ahal izatea administrazioan erregularizazio izapideekin hasteko aukeraren araberakoa ere bada (Mónica Monguí Monsalve et al., 2023).

E3: Eta, behin hemen sartuta, gauzak ez dira errazak. Ez dakit zergatik hiru urte itxaron behar diren zure egoitza egiteko eta paperak izateko. Denbora asko da...

Era berean, egoera administratiboak eragin handia du etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumen bizi- eta lan-baldintzetan, egoera irregularrean badaude. Kasu horretan, emakume langileek zailtasun gehiago dituzte enplegu bat edo gizarte-prestazioak lortzeko. Era berean, egoera horrek zaildu egin dezake banku-kontu bat irekitzeko aukera.

E2: Askok ez dute aurrezki-txartelik ere. Oso zaila da, lehenik kontratu bat izan behar duzu lanean ari zaren ikusteko. Batzuetan pasaportearekin lor daiteke kartilla bat, baina bestela... Oso zaila da, banku gutxik ireki nahi dizute kontu korrante bat.

E3: Hiru urte igaro arren ez nuen banku-txartelik lortu, baina dirua aurrezten nuen, eskuan bertan nuelako. Bankuek ez ninduten onartzen.

Azaldutako egoeraren eraginez, egoera administratibo irregularrean dauden emakume migratuak profila kaltebera izan daiteke; eta negoziatzeko aukera txikiak dituztenez, lan-baldintza bereziki prekarioak onartu behar izaten dituzte.

E2: Paperik ez duten pertsonak, nolabait esatearren, edozein lan hartzen dute. Eta batzuetan, beldurraren eraginez, ez diote lan horri uko egiten, kaleratuko dituzten beldur direlako. Paperik ez dutenez, gehiegikeriak egiten dituzte haiekin.

¹⁵ Ildo horretatik, kontuan hartu behar da dekretu honen bitartez atzerriartasunaren arloan egin den azken erreforma: 1155/2024 Errege Dekretua, azaroaren 19koa, atzeritarrek Espainian dituzten eskubide eta askatasunei eta atzeritar horiek gizarteratzeari buruzko urtarrilaren 11ko 4/2000 Lege Organikoaren Erregelamendua onartzen duena. Besteak beste, erreformaren helburua da errotzearen figura homogenizatzen ahalegintzea, eta itxaronaldia hiru urtetik bi urtera murrizten du.

5/2023 Errege Lege Dekretuak sartutako aldaketen eraginez, beharrezkoa da praktikaldian dauden pertsona orok alta ematea Gizarte Segurantzari. Horren eraginez, egoera administratibo irregularrean dauden emakumeek zailtasunak dituzte arreta soziosanitarioko ikastaroa egin ahal izateko, eta, beraz, lanbide bat eskuratzeko:

E2: Lehen, aukera zegoen soziosanitarioa lortu eta praktikak egiteko, baina orain, lege berriarekin, aldatu egin dute hori, eta paperak erregulatuta izan behar dituzte.

Prestakuntza hori eskuratzeko mugak ez dira auzi txikia. Izan ere, prestakuntza akreditatzeari esker egiten da aurrera profesionalizazioan eta lan-sustapenean. Beraz, elkarrizketatuek beste aldarrikapen garrantzitsu bat ere aipatzen dute: langile guztiei bermatzea, beren administrazio-egoera edozein dela ere, aukera izango dutela prestakuntza hori jasotzeko, haien ordutegi-mugak ere kontuan hartuta:

E2: Guk borroka bat dugu Lanbiderekin. Ikastaro soziosanitarioak egitea nahi dugu, titulazio hori eskatuko baitizute etxe batera zaintza-lanetara joateko (...) Asteburuetan Lanbideak ikastaroak ematea nahi dugu, emakume horiek haietara jo ahal izan dezaten (...) Emakume horiek erregulatuta egon ala ez. Izan ere, erregulatuta ez dauden emakumeei aukera hori ematen ez badiezu, hiru urtez egongo zara paper bat hartzeko, eta gero ikastaro hori egiteko prestatu beharko duzu zeure burua.

Garrantzi handiko beste auzi bat da zailtasunak daudela tituluak homologatzeko. Homologazioa, berez, denbora eta diru asko inbertitu behar zaion prozesu motel eta konplexua da. Hori dela eta, emakume asko adoregabatu egiten dira, eta saiatu ere ez dira egiten. Horrek aurreiritzi bat sustatzen du: etxeko eta zaintzako lanaren sektorean diharduten emakumeak ikasketarik gabeko emakumeak edo analfabetoak direla, eta haien zailtasunak ezinezko erronka dela beste eratako lanpostuak lortzea (Mónica Monguí Monsalve et al., 2023).

Oztopo horiez guztiez gain, emakume migratuek zailtasunak dituzte beren eskubidea formalki aitortuta duten prestazioak eta zerbitzuak benetan eskuratzeko, administrazioek ez dituztelako kanalak eta mekanismoak egokitzen.

Izapideak aurrez aurre egiteko aukerak gero eta txikiagoak direnez, auzi erabakigarria da, zalantzarik gabe. Zeinbait elkarteek, hala nola ATH-ELE elkarteak, hainbat kanpaina egin dituzte «gizarte segurantzaren pribatizazioa» salatzen. Berriaz adierazten dute Covid-19aren pandemiaren geroztik gero eta aukera gutxiago daudela kalitatezko hitzordu presentzialak eta jendearentzako arreta lortzeko, eta horrek zaildu egiten duela etxeko langileek eta zaintzaileek zerbitzu horiek eskuratzeko (ATH-ELE, 2024).

E1: 2020tik hona, aurrez aurreko jarduerak eta hitzorduak ezin zirenez egin, dena Internet bidez egin zen, pixkanaka. Eta jende migratu asko, baina bereziki emakumeak, nahiko egoera txarrean geratu ziren. Izan ere, bulegoetara joaterik ez zuten, ez zekiten nora jo. Eta ez dago informaziorik, eta oso zaila da Atzerritarren bulegora joatea. Ia ezinezkoa da hitzordu bat lortzea. Eta ez da azalpenak jasotzeko eta izapideetan laguntzeko. Hara heldzean, dokumentazioa jada osatuta izan behar duzu.

Aurretiko hitzorduak lortzea zaila denez, izapide eta kudeaketa gehienak birtualean egin behar dira. Hori oztopo handia izan daiteke; arrakala digitalak eragotzi egiten du izapideak eta kudeaketak modu autonomoan egin ahal izatea, teknologiak erronkatzat dituzten etxeko langileek eta zaintzaileek (izan trebetasun-faltagatik edo gailu elektronikoak nekez eskuratu ahal izateagatik). Eta dena da nabarmen zailagoa, noski, hizkuntza-oztopoak daudenean.

E3: Zerbait eskuratu nahi baduzu, guztia digitala da. Eta, berriro gaiari helduz, hitzordua lortu eta galdetegia online betetzen da. Baina, atera al daiteke BakQ pasaportearekin? Aurrez aurre joan nahi badut, ordutegiak zaildu egiten dit, baina online egin nahi badut, egoera onenean horretarako aukerarik badut, utziko al dit? Ez dakit, hemen hizkuntza eta gai digitala pixka bat hobeto baloratu beharko genuke.

E1: Eta frustragarria da, hizkuntza ez dakizun leku batean egotea... azkenean tontotzat hartzen zaituztelako. Ikusten dute ez dakizula ez hitz egiten, ez zeure burua adierazten, ezta zer esan nahi duzun ere. Zaila da.

Etxeko lanek dituzten ordutegiak dira, bestetik, eragozpen handi bat. Etxean eta zaintzan lan egiten duten emakumeak nekez molda daitezke erakunde bulego-ordutegietara, bereziki besteen etxeetan badihardute, eta beste horrenbeste prestakuntza-ikastaroak edo -ibilbideak egin nahi badituzte.

E3: Kontua da ea garaiz iristen naizen erakundeetara edo izapideak egin behar ditudan tokira...

E4: Prestakuntza eskatzen da, baina «moldatu zeure kabuz». Izan dira, adibidez, lur jota iritsi diren emakumeak, beren soldatetik beste pertsona bati ordaindu diotenak, haiek ordezkari ditzaten. Horrela, zenbait ordu lortzen dituzte prestakuntza jasotzeko, arazoak dituztelako beren enplegatzailearekin... Hori guztia ahalegin handiz gaintuzten dute, baina Administrazioaren laguntzarik gabe.

Era berean, behin emakumeak babes sozialeko sisteman sartuta, badira motibazioa galtzea eta zerbitzu horietatik urruntzea eragiten duten beste

zenbait oztopo ere. Oztopo horien artean, nabarmentzekoak dira gehiegizko burokrazia eta mesfidantza eragin dezaketen esperientzia negatiboak.

Gainera, arrakala bat dago erakundeen eta etxeko eta zaintzako langileen artean. Edozein erakundetan, izapideek konplexutasun handia dute, eta praktikotasuna falta dute; horregatik, emakume horiek nekez sartzen dira erakundeetara. Lehen aipatu den moduan, aurrez aurreko zerbitzuen ordeztatu online zerbitzuak jartzean, egoera horrek nabarmen egin du okerrera.

Kontsultatutako hainbat azterlanek diote gomendagarria dela udaletako eta erakundeetan aurrez aurreko arreta-zerbitzuetako langileak prestatu eta sentsibilizatzea, etxeko eta zaintzako langile guztien egoerari buruz. Horri esker, langile horiek arreta egokia eskaini diezaiekete, eta ez lukete jarrera arrazita edo diskriminatzailearik antzeratuko. Izan ere, jarrera horrek eragin dezake, besteak beste, etxeko eta zaintzako langileak babes sozialeko sistematik urruntzea (Emagin, 2020; Zentzuz, 2021; Monica Monguí Monsalve et al., 2023; Aíde Escobar Nogales et al., 2018).

Elkarriketatuek diotena bat dator horrekin:

E3: Nik badakit arreta ematen ari diren edo jendaurrean diharduten pertsonak ez dizutela galdetuko zertan lan egiten duzun, ulertzeko nik ezin dudala nahi dudanean etorri edo ez dizkidatela hitzorduak emango nik behar dudanean, etxeko langilea naizelako. Badakit ez dizkidatela halako aukerak onartuko kontuan hartuta nor zaren eta zertan lan egiten duzun, baina deserosoa da kritika eta mespretxu hori jasotzea. Halako irmotasunarekin ezen batzuetan egin behar duten lana egiten ez dutela dirudien. Beteta eraman behar duzula esaten dizute [inprimakiez mintzatuz], baina ez dute lanik hartzen aurrean duten pertsonari betetzen ote dakien galdetzeko, edo jarraibideak ondo irakurri eta larrituz gero lagunduko diotela esateko. Izan ere, niri kostatzen zaidalako egun horretan bertaratzea, eta askoz gehiago kostatuko zait beste egun batean etortzea, beste baimen bat eskatu behar dudalako.

Etxeko eta zaintzako lanaren sektoreko emakume migratuek mesfidantza maila nabarmena dute Administrazio Publikoekiko (Monica Monguí Monsalve et al., 2023). Hitzordua eskatzea edo zerbitzu publiko batera joatea dagoeneko erronka bat da emakume langileentzat. Izan ere, zailtasunak eragiten dituzte beren enpleguko lan-baldintzek edo administrazio-egoerak, baita aurreiritziek, beldurrek edo larderiak ere. Langile batek, aurkako faktore guztiak gorabehera, zerbitzu publiko edo babes sozialeko sistema batera jotzea erabakitzen duenean, tratatu desagokoa jasotzen badu—eta horrek gutxietsita, baztertuta edo diskriminatuta sentiarazten badu—, zerbitzu horiekiko duen distantzia eta mesfidantza areagotu egiten da, eta hori ezin da leheneratu. Honek, azken finean, zerbitzuaren porrot erlatibo bat eragiten du.

Aipatzekoak dira gizarte-prestazioen erabilerari buruzko ideia estereotipatuak ere. Ideia horietatik datozen aurreiritziek lanean diharduten emakume migratuei ere eragiten diete, eta adoregabetu egiten dituzte prestazioak eskatzera, horretarako eskubidea duten arren:

E1: Gertatzen dena da, halaber, aurreiritzi bat dagoela: etorri bezain laster laguntzak eta prestazioak lortzen dituztela. (...) Une jakin batean, migratutako pertsonak bere egiten dituzte ideia horiek, eta azkenean eskatu nahi ez dutela diote.

Zerbitzu eta eskubideak lortu ahal izatea hertsiki lotuta dago etxean eta zaintzan diharduten emakumeek gizarte-babeseko sistemarako sarbidea izatearekin; izan ere, teorian, sistema horretan aukera dute aholkuak jasotzeko eta beren lan- eta gizarte-egoera hobetzen lagunduko dieten baliabideak lortzeko. Batzuetan, ezjakintasunaren eraginez, etxeko eta zaintzako langile diren emakume migratuek ezin dituzte beren eskubideak erabat baliatu.

E3: Ez dakienak... askotan gai juridikoetan ere ez. Batzuek ez dakite Eusko Jaurlaritzak doako aholkularitza juridikoa emateko sare bat duela. Edo enplegua hobetzeko aukerak daudela, tituluak eta ikasketak homologatuz gero. Zenbaitek ez dakite hori doakoa dela eta ikusten dutena da abokatuak horrenbeste kobratzen diela. Baina kontua da ez duzula ordaindu behar. Baina agian ez zekiten Gurutze Gorrira, Kosmopolisera edo CEARera joan daitezkeenik. Adibidez, asilo-izapideak dituzten lagunek agian ez dakite CEAREk ez ezik, beste erakunde batzuek ere aholkuak eman diezazkieketela. Arazoa da halakoetara ez zarela aise iristen. Eta berriro diot, beren lanean sartuta dauden pertsonentzat hau ez dela irratian edo telebistan entzungo duten zerbaít, eta sareetan ere ez dela agertzen.

Besteen etxeetan lanean diharduten emakumeen kasuan, lan-ordutegi luzea dutenez, oso zaila da gizarte-babeseko zerbitzuetara joateko denbora izatea. Horren eraginez, handia da isolamendua eta desinformazioa. Auzi hori larriagotu egiten da landa-eremuetan, emakume langile horiek ez dutelako ia sozializatzen eta are zailagoa delako zerbitzu horiek eskuratzea:

E1: Besteen etxeetan lana lortzen badute, erabat daude urrun edozein informazio lortzetik. Eta landa-eremuan badaude, are gehiago.

Kontzientzia hartzeko eta erresistentziarako praktikak gizartearen eta elkartearen eremuetan gertatzen dira

Oztopo ugari dituzte etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakume migratuek gizarte-babeseko sisteman sartzeko, baina identifika daitezke bidea irekitzen dieten faktoreak ere. Nabarmentzekoa da faktore gehienek abiapuntutzat dituztela etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumeen harreman sozial eta kolektiboak, eta harreman horiek antolatuak zein informalak direla, haien artean laguntza-sareak eta informazio-trukeak sortzeko.

Kontsultatutako azterlanek azpimarratzen dute elkarri esandakoak berebiziko garrantzia duela lanpostuak lortzeko. Era berean, elkarrizketatutako emakumeek nabarmentzen dutenez, eragin positiboa du horrek gizarte-babeseko sisteman eta elkarteetan sartzeko ere. Alde horretatik, elkarri esandakoak garrantzia handia du, beste edozein informazio-zerbitzuek baino:

E1: Lehen esan dizudana da, elkarri esandakoa oso eraginkorra izan ohi dela emakumeen artean. Normalean, jendea ez da orrialde batera sartzen ikustera ea non topatu dezaketen izapideak egin ahal izateko informazioa, gero bertara jotzeko. Horren ordez, egoera berean egon diren lagunak eta haiek jakin dutena baliatu ohi dute. Eta hala, haiek azaltzen diete zer egin behar duten.

Erakunde edo administrazio publikoek sor dezaketen mesfidantzaren aurrean, nabarmena da konfiantza dutela sektore berean antzeko egoerak bizi izan dituzten eta beren tankerako ibilbideak dituzten lagunen bizipenetan. Ildo beretik, beste ikerketa batzuek jaso dutenez, nabarmena da familiaren eta elizaren zeregina ere, eremu horiek baitira elkartzeko, partekatzeke eta laguntzeko tokia.

E3: Eta hona heldzean, senide baten etxera joan nintzen. Lehen hiru hilabeteetan ez nuen lanik, eta gero emakume batzuen gizarte-zentro batera joan nintzen. Lehen gizarte-zentro bat zegoen bertan, eta senide batek esan zidan bertara joan nintekeela, ea lanik lortzen nuen. Eta bertara joatean, eta emakumeak etxe batean aritzen lan bat lortu zidan, andre bat zaintzen. Han egon nintzen ni.

Egindako elkarrizketetan hizpide izan dira asoziazionismoa, sare sozialak eta plataforma birtualak ere, kanal horiek gizarte-babeseko sistemarako sarbidea errazten dutela esanez:

E3: Guk [elkarte gisa] dena egiten dugu eta dena mugitzen dugu sareen bitartez. WhatsAppeko kontaktu guztiek dakite larunbatean

bilera dagoela, eta badakite bideo bat egin dugula (...) Bizikidetzarako, komunikaziorako eta, batez ere, ikaskuntzarako tresna gisa erabiltzen ditugun bitartekoak dira.

E4: Foro latinoak... Mugimendu handia dago sareetan. Oso garrantzitsua da, sareak funtsezkoak dira.

Sareen garrantzia hainbat gomendiok berresten dute kontsultatutako azterlanetan. Besteak beste, iradokizun batek dio asozianismoa eta emakume migratuen sareak babesteko, eta beste aholku batek, sarbide libreko espazio birtualak sortzeko eta horiei eusteko; hala nola WhatsApp sareak (Mónica Monguí Monsalve et al., 2023).

Etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumeek urteak daramatzate estrategiak eta ekimenak garatzen, modu informalean zein antolatuan, laguntza-sareak eta erresistentzia-mekanismoak ezarri ahal izateko. Alde horretatik, funtsezkoa da sozializazioa: loturak eta sareak sortzea, elkarri laguntzeko eta informazioa partekatzeko aukera emateko. Prozesu horietan funtsezko zeregina dute emakume migratuen elkarteek.

E3: Niretzat elkarte oso lagungarria izan da, beste herrialde batzuetako jende, aurpegi eta emakume gehiago ezagutu nituelako. Lanarekin eta bizitzarekin lotutako esperientzia eta bizipenak partekatu ditugu. Guztiok gaude hemen etorkin gisa, guztiok heldu ginen modu berean eta guztiok utzi dugu familia atzean.

E3: Informatzean edo beste batzuekin harremanetan jartzean soilik lortu ditugu gauzak. Beraz, alde horretatik, kolektibitatea eta elkarteak garrantzitsuak dira, bakarrik geundenean ez geneukana eman digutelako.

Espazio horiek eragin handia dute emakumeen bizi-kalitatean. Horietako askoren isolamendua hausten dute, eta erreferentziazko leku bihurtzen dira laguntza bila joateko, edo agian antzeko esperientziak izan dituzten lankideekin sozializatzeko (Aidee Escobar Nogales et al., 2018):

E3: Jendea ezagutzen duzu bertan, elkartu egiten gara eta elkar entzuten dugu. Eta edozer gertatuz gero, ona edo txarra izan, bertan gaude. Zure bizipenak ere nire bizipenak dira. Eta hori guztia oso lagungarria da autoestimua indartzeko eta atzean ez geratzeko. Behin paperak lortu nituenean, hobeagoa zen edozein lan eskura nezakeela esaten zidaten, eta ikastera animatzen ninduten. Beti zeuden hor, ni animatzen.

Elkarteak erreferentziazko guneak dira informazioa edo lege-aholkularitza lortzeko, baina, Julia Nogueira Dominguezek eta Joseba Zalakain Hernandezek adierazten duten bezala, giltzarri dira honetan: «emakume etorkinen inklusioan,

elkarri esperientziak trukatuta eta beren familietatik urrun dauden bitartean beren bizi-kalitaterako ezinbestekoak diren adiskideen eta lagunen sareak eratuta» (2015: 87). Gainera, sare horiek informazio eta prestakuntza iturri garrantzitsuak dira etxeko lanetan diharduten emakumeentzat. Izan ere, horien bidez ezagutzen dituzten zein lan-eskubide dituzten eta zein zerbitzu eskura ditzaketen, edo haien gizarte- eta lan-errealitatean eragin handia izan dezakeen oinarritzko informazio gehigarria jaso dezakete (Zentzuz, 2021). Horrek guztiak mesede egiten dio etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumeen autoestimuari eta autopertzepzioari, beren burua eragile gisa aitortzeko prozesuari, jakintzat hartutako gutxiagotasuna, autozentsura eta ikasitako babesgabetasuna zalantzan jarritz eta desnaturalizatuz, eta hori urrats garrantzitsua da desberdintasun gutxiagoko posizioetan kokatzeko (Aidee Escobar Nogales et al., 2018).

E3: Emakume migratua izateak ematen dizkidan bestelako ezaugarriak kontuan hartuta..., kontua da, nik nire lana den horretan balioesten ez badut, eta ez badut aitortzen nire lana zaintza-katean sartuta gauden edonorena bezain balioetsua dela, uste dut egoera horrek ez duela hobera egingo.

E4: Kontzientzia hartzeko testuinguru bat da... Etxeko langilea zara. Harrotasunez bizi behar da hori. Izan ere, identitate bat harrotasunez bizitzea oso gauza positiboa da, gero hura aktibazteko. Lehenik identitate bat eratu behar da, eta, gero, positibo bihurtu. Eta ez dadila soilik identitate indibiduala izan, kolektiboa ere izan dadila... Eta bidegabekeria batzuk daudela sentitzea, haserretzea eta zerbait egin nahi izatea.

Trabajadoras no domesticadas diagnostiko eta ekintza-planean (Aidee Escobar Nogales et al., 2018) azpimarratzen da onurak dituela etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumeek identitate kolektibo baten aldeko kolektibizazio- eta antolaketa-prozesuak egiteak. Azken hori bereziki katramilatsua dakie etxeko eta zaintzako lanean dihardutenei: sektoreko lan-baldintzek berek emakumeak elkarrekin sozializatzea zailtzen du sarritan. Sektorea, beraz, indibidualizatua eta fisikoki sakabanatua da, eta ez dago ia sindikaturik, ezta lan-identifikazio komuna indartzen duen hitzarmen kolektiborik ere. Gainera, emakume horiei beldurrak, lotsak eta erruduntasunak galarazi egiten die sarritan beren burua etxeko eta zaintzako langiletzat hartzea, baita eskubide eta aldarrikapen politikoen subjektutzat ere:

E4: Batetik, langiletzat hartu behar duzu zeure burua, garrantzitsua da hori. Ni hemen langile bat naiz, ez naiz etxe batean sartu den emakume bat... ez zaizkit mesede bat egiten ari, eta ez naiz ahal dudan moduan aurrera egiten ari. Ez, langilea zara. Hau lan-sektore bat da.

Hori horrela, beste edozein langilek bezala, eskubide batzuk dituzte eta horren alde egiten da.

Garrantzitsua da kontuan hartzea antolaketa kolektiboak erronkak dituela etxearen eta zaintzaren sektorean, enplegu horren berariazko ezaugarriak direla eta. Emakumeek «ateak itxita» egin ohi dute beren lan-jarduera (Begoña Elizalde-San Miguel et al., 2020:42), eta horrek zaildu egiten du beste lankide batzuekin lotura sendoak ezartzea, lan-esperientziak partekatzea edo elkarri laguntzea. Gai hori funtsezkoa da ahalduzko prozesuan, nola norbera hala kolektiboa ahalduzko. Alde horretatik, etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumeen elkarteek funtsezko zeregina dute, emakume horien arteko lotura gisa funtzionatzeaz gain erreferentziazko tokia baitira, era kolektiboan antolatu eta aldaketa sozial eta politikoak aldarrikatu ahal izateko.

E3: Beraz, guretzat ez da soilik komunikabide bat edo atal sindikalaren lanarekin aktibo mantentzeko modu bat, lanei eta eskubideei buruz informatzeko eta aldarrikatzeko modu bat ere da.

Sarritan, elkarteak dira sozializatzeko eta sareak sortzeko toki komun bakarrak etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakume migratuentzat, eta bakarrak, halaber, parte hartzeko eta politizatzeko. Alde horretatik, aurreko parte-hartze diagnostikoak, *Trabajadoras no Domesticadas* ekintza-planak, etxeko eta zaintzako lana politizatzeko ekimenak egiteko proposatzen du, eta, ildo horretan, ekonomia feministako tailerrak antolatzeko eta ezartzeko (Aidee Escobar Nogales et al., 2018). Gure elkarrizketatuetako batek, bestalde, partekatu egin ditu bere erakundearen abian jartzen dituzten estrategiak, aholkularitza horretara joandako emakumeak politikoki lotzeko. Zehazki, honekin batera partekat du *Kafe taldeek* nola funtzionatzen duten:

E4: Kafe taldeen ideiak hau izan zuen muinean... Antola dezagun zeharo dinamikoa den eremu bat, ez dadin bere horretan bilera bat izan. Lau eta erdietan edo sei etan etor zaitezke, edo behar duzunean. Oro har, horren asmoa zen beste emakume batzuekin topo egiteko eta hitz egiteko leku bat izatea. Hartara, badakizu astean behin beti daukazula leku bat..., eta zeuk erabaki etorri edo ez. Bilera horietan loturak sortzen dira, urtebetetzeak ospatzen dira, gauza asko antolatzen dira. Eta, bilera hori talde gisa finkatu ondoren, hara non dauden aldian-aldian datozen hogeita bost edo hogeita hamar bat emakume, baina sortu duzu dagoeneko muina. Sare hori hein batean antolatuta eta pixka bat egonkortuta dagoenean, adiera politikoan ere gauza asko antola daitezke. Interesa pizten duten gauzak, betiere. Hori da nolabait ideia muina. Badira emakume migratuekin lan egiten duten beste elkarte batzuk, baita etxeko lanetan dihardutenekin ere, eta guztiek arazo bera dute: bide bat topatu behar dela emakumeengana iristeko, eta sentsibilizazio politikoa lantzeko.

Informatzaile horrek azaldu duenez, etxeko eta zaintzako lanaren sektorean bereziki da zaila emakumezko langileengana «heltzea»; lanaldi luzeek eta langile gehienek jasaten duten estresak zaildu egiten dute langile horiek denbora eta energia nahikoa biltzea, sarrerako proiektu politiko batekin konprometitzeko edo bat egiteko. Zailtasun hori dela eta, zenbait ekimenek, hala nola kafe taldeek, aisialdiaren bidez elkartu nahi dituzte emakumeak, eta partekatze guneak sortu nahi dituzte, bilera horiek beren errutinetan zama gehiago izan gabe. Horrek aukera ematen du nukleo bat osatu eta ekintza politikoari ekin ahal izateko.

Garrantzitsua da azpimarratzea, etxearen eta zaintzaren sektorean antolaketa politikoak zaila izan arren, elkartze-mugimendua betidanik izan dela aktiboa, eta gaur egun ere oso aktiboa izaten jarraitzen duela. Mobilizazio-historia sendoa du, eta lotura esanguratsuak ezartzea lortu du mugimendu feministen, migratutako pertsona-taldeen eta espazio akademikoen artean, besteak beste. Etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumeen talde eta elkarten aldarrikapenek eragina izan dute lege-garapenean eta eskubideen erdiespenean, eta gero eta ahalmen handiagoa dute negoziatzeko eta presentzia sozial eta mediatikoa izateko (Begoña Elizalde-San Miguel et al., 2020).

Azkenik, informatzaileek azpimarratu dutenez, etxeko eta zaintzako emakumezko langileen funtsezko kontzientziazioaz eta aktibazioaz gain, bada sendotu behar den funtseko beste ildo bat ere: zainketen inguruko gizarterantzukizun orokorra. Elkarrizketa egin zaien emakumezko langileek adierazi dute garrantzitsua dela kontzientzia-aldaketa bat eragitea, egungo zaintza-sistemaren errealitatea aldatzeko:

E3: Eta jada ez naiz inplikatzeari, honen guztiaren abiapuntua bailitzateke jakitea zaintza ez dela soilik kontratatu den langilearen ardura. Familian dudana adineko pertsona bat zaindu behar izanez gero, esku hartu behar du norberak ere. Hori izango litzateke, edo horrek izan beharko luke, babes-sistemaren parte. Kontzientzia eta prestakuntza-espazioak sortu beharko lirateke, guztiak zaintzan inplikatzeko.

Ez da nahikoa aldaketa gertatu familiaren inguruko gizarte-dinamiketan; emakume autoktonoen zaintzarako gaitasuna murrizteak hutsune bat sortu du, eta hori ez dute ez erakundeek ez gizkonezkoek bete (Marta Gutiérrez Sastre, 2013). Horrek esan nahi du gaur egun emakume migratuek eusten dietela zaintzei. Testuinguru horretan, emakume langileek gizarteari eskatzen diote errespetatzeko:

E2: Ez zaitzateke edozertarako neskametzat hartu. Zaintzailea bazara, zaintzailea baitzara. Beraz, ez diezazkizutela haiek egin nahi ez dituzten lanak eman. Ezta haiek dituzten arazoak ere. Izan ere, badira arazo bat badute langileen bizkar uzten duten pertsonak.

E4: Sentsibilizatzea da lehen urratsa. Etxeko lana lana da, eta etxeko lanetan diharduten emakumeak, langileak dira.

Aldaketa garrantzitsu bat eman behar da, etxeko enplegua lana dela eta etxeko langileek beste edozein langiletzat hartzea eta tratatzea merezi dutela jakiteko. Horretarako, funtsezkoa da zainketak lehenestea, bizitzaren eta giza zaurgarritasunaren elementu nagusitzat hartuta, eta zaintzaren ardura gizarte osoari dagokiola onartzea (Txetxu Ausín Díez eta Rosana Triviño Caballero, 2022).

Etxeko eta zaintzako lana aitortzeko prozesu horretan, ezinbestekoa da gure gizartean betetzen duen funtsezko zeregina eta ekonomiari eta bizitzaren ugalketari egiten dion ekarpen handia agerian uztea. Horretarako, lan horri eusten dioten pertsonak aitortu behar dira; klase baxuko emakume migratuak, mendebaldeko gizarteetan «zor historikoa» pilatzen ari direnak (Emagin, 2020: 167):

E4: Hogei edo hogeita hamar urte eman dituzu hemen lanean, kaka zaharra den zaintza-sistema pribatu bati eusten, osasunaren kontura, ez duzu kotizatu edo oso gutxi kotizatu duzu, oso baldintza txarretan egon zara, eta gorputza txikituta daukazu. Berrogeita zortzi urte dituzu, inork ez zaitu kontratatu nahi beren kasa moldatzen ez diren pertsonak zaintzeko. Hori zor handia da. Pertsona horien bizkar egon gara, eta orain utzi egingo ditugu? Molda zaitez bakarrik?

E3: Beraz, emakumeen errealitatean beti errepikatzen da hemen hain ohikoa eta herrikoia den esaera bat: buztanari hozka egin nahian dabilen txakurra dela (...) osasunaren auzia garrantzitsua da, askori gaixotasunak eragiten dizkietelako egindako lanak. Orduan, nik esan ohi dudun bezala, babes-sistema gurekin zorretan dago. Gaixotu egiten naizelako egiten dudun lanagatik, baina egiten dudun lan horregatik ez ditut baldintza egokiak jasotzen, ezta bidezko ordainsaria ere.

Elkarrizketatutako bi pertsona horiek bat datoz honetan: sistema zorretan dagoela gure gizartean zaintzan diharduten emakume migratuekin. Horrek lotura estua du mugako kontrola arautzen duen eta migratzaileak utilitario moduan hartzen dituen logika kolonial eta kapitalistarekin, sistemak behar duen neurrian behin-behinekotasuna eta prekarietatea bereizgarri dituzten lan-espazioak irekiz eta jada erabilgarritzat jotzen ez diren ateak eta mugak itxiz (Chandra Talpade Mohanty, 2008). Egungo gizarteek etxeko eta zaintzako lanak eta, ondorioz, lan horiek dituzten emakume horiek behar dituztela aitortzen bada, ezin da alde batera utzi zor sozial baten «zorretan utzi ditugula»:

E4: Gizarte gisa, zorretan gaude emakume horiekin. Nola ordainduko diegu zor hori? Tira, hori pentsatu egin beharko da. Izan ere, bestela, hori pagotxa.

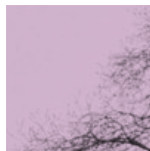
Hain zuzen ere, zor handia dago, emakume horiek urte luzez lan egin baitute zaintza-sistema batean lanean, baldintza prekarioetan, lanaldi amaigabeetan eta gaizki ordainduetan. Askotan, gainera, ez dute aukerarik erretiroa hartzeko, edo babes sozialeko sistema batek haiek artatzeko, lanean jarraitu ezin dutenean. Horietako askok jatorrizko herrialdeetara itzuli behar izaten dute, eta ez zaie aitortzen, ez behintzat modu eraginkorrean, ekarpen garrantzitsua egin diotela gure gizarte eta ekonomien oinarri den zaintza-sistemari, bizitza osoan onartzen ez duen herrialde batean lan egin ondoren.

Ondorio gisa: euskal administrazio publikoen erantzukizuna

Dokumentuak aurkeztutako gizarte- eta lan-errealitatea kontuan hartuta, eta ondorio gisa, euskal administrazio publikoek landu ditzaketan sei jardun-ildo aurkeztuko ditugu:

1. Lehenik eta behin, funtsezkoa izango litzateke Administrazioa elkarlanean eta lankidetzan aritzea, EAEn edo lurralde historiko bakoitzean etxeko eta zaintzako lanetan diharduten emakumeentzat hitzarmen kolektibo bat egin ahal izateko. Izan ere, hitzarmen kolektibo batek kategoriak, espezialitateak, funtzioak, ordutegiak, ordainsariak eta eskubide sozialak zedarritu ditzake (lizentziak, baimenak, oporrak, etengabeko prestakuntza, etab.), eta, horrela, sektoreko egungo hainbat aldarrikapen arautu.
2. Bestetik, lehentasuna du aukerak zabaltzeak ere prestakuntza jasotzeko, modu inklusiboan, langileen errealitatea kontuan hartuta, ordutegien eta baliabideen eskuragarritasunari dagokionez.
3. Gizarte-babesari eta oinarrizko eskubideak estaltzeari dagokionez, eta bereziki zaurgarriak direla kontuan hartuta, ezinbestekoa da administrazio-egoera irregularrean dauden pertsonak alde batera ez uztea, sarbidea emanez, bereziki, osasun-sistemara eta gizarte-zerbitzuetara. Hori horrela, oso urrats garrantzitsua da neurri arautzaileak ezartzea, erroldaren inguruko arazoak konpontzeko.
4. Bestalde, baliabideak behar dira hiru oztopo nagusiri aurre egiteko: konplexutasun burokratikoa, arrakala digitala eta hizkuntza-zailtasunak. Alde horretatik, ezinbestekoa da, halaber, bermatzea sektore publikoko profesionalak prestatuta eta sentsibilizatuta daudela, justizia sozialean arreta egokia eman dezaten.

5. Era berean, komenigarria da hirugarren sektorearekin eta elkartesarearekin koordinazioa eta elkarlana bultzatzea; izan ere, horiek zubi lana egin dezakete emakume migratuen eta administrazioaren artean, bai informazioa transmititzeko bai informazioa jasotzeko. Lan bateratu horrek administrazioarekiko hurbiltasuna eta konfiantza bultzatzake, eta, aldi berean, bikoiztasunak saihestu edo, hala badagokio, hautemandako gabeziak indartu. Erakunde horiei zeregina errazteko, beharrezko baliabideak eman behar dizkiete administrazio publikoek.
6. Azkenik, administrazioaren erantzukizuna da esku hartzea, berdintasunezko eta diskriminaziorik gabeko gizarte-testuinguru bat sortzeko. Horrek aldean dakar zainketen balioestea eta zaintza horiek ematen aritzen diren emakume langileen oinarrizko eskubideak aitortzea; batez ere, etxebizitza eta gizarte- eta lan-baldintza duinak eskuratzeko eskubideak. Enplegatzaleei eta gizarte osoari laguntza eskatzea administrazioaren eskumena ere bada.

Flavi, Sofía, Mª Elena, Valeria, Luz eta Isabel

Sofiak dioenez, besteen etxeetan bost urtez lanean aritu ondoren, *oraintxe* hasi da arnasa hartzen. Eta arnasa hartzen hasten dela dio, izan ere, besteen etxeetan lanean aritzea itxialdi bat da, Maria Elenak dioen bezala. Ondo zauden arren, azkenean frustratuta sentiarazten zaituen itxialdi bat da. Hala adierazten du Luzek ere, atzerabegirakoa egitean. Gogora ekartzen du Donostira heldu zela 2009ko urrian, ahizpek esanda, eta beti itxialdian zegoela gogoratzen duela, ezeren berri izan gabe, beste pertsona batzuekin sozializatzeko denborarik gabe. Bakardadea. Isolamendua. Eta beldurra. Paperik ez dutelako, administrazio-irregularitasun egoeran daudelako. Valeria 2009an ateratu zen Nikaragutatik, eta denbora luzez ibili zen kalean beldurrez, bihotza eztarrian, eta urduri, susmagarri sentitzen zelako ertzainen begietan. Beldur hori dela eta, hiru urtean ez zara osasun-zerbitzuetara hurbildu, nahiz eta tentsiorako botikak behar izan.

Paperak, bere egoera erregularizatzea, hori zen lortu beharreko lehen helburuetako bat. Eta helburu hori lortzeko, jasan egiten du, eutsi egiten dio, sufritu egiten du. Ez du zor zaiona kobratzen, gehiegizko ordutegiak eta lanaldiak ditu, pertsona bat zaintzeaz harago doazen zereginak ematen zaizkio, eta, azkenean, beren gain jartzen diete beharrea dauden familiako beste zenbait kideri arreta emateko ardura ere. Baina eutsi egiten diote. Paperengatik. Txarrenetik, Luzek berekiko zionenez, alde positiboa aterako zuen. Izan ere, nahiz eta baldintza onak ez izan, bertan paperak egingo zizkieten, behintzat. Paperik ez duten arren, eta nahiz eta horiek lortzeko baldintzak ezagutzen ez dituzten, ez dute hitz egin nahi, lanik gabe geratuko diren beldurrez. Hala dio Mª Elenak. Osasun arazo larri batetik berreskuratu berritan, baina hamabost eguneko atsedenaldia aholkatu diotenez, Mª Elenak zalantza egin du, eta beldurra sartu zaio. Lankide askok diote atseden hartzen badu beste pertsona

bat sartuko dutela lanean. «Baldintzak egokiak iruditzen ez bazaizkizu, joan zaitezke, eta beste norbait bilatuko dugu»; hori askori gertatu zaie.

Beste batzuetan, familiek mehatxuak jasotzen dituzte, pertsonaren irregulartasunaz baliatzen baitira. Sofiak gogora ekartzen du bigarren etxeko lanean erroldatu egin zutela, baina debekatu egin ziotela beste pertsona batzuekin hitz egitea edo haren egoera kontsultatzea. Norbaitekin hitz egiten bazuen eta kontraturik gabe lanean ari zela azaltzen bazion, isuna jar ziezaieketela esaten zioten, paperik gabeko pertsona bat hartu zutelako, eta atzera bere herrialdera itzularazi eta eragotzi egingo ziotela berriro sartzea. Hiria ezagutu gabe eta inolako loturarik gabe, Sofía etxean geratzen zen, baita bere bi ordu libreetan ere. Familia ohitu egin zen egoera horretara. Nekeza zen bertan egotea, dio, eutsi egiten nion dokumentuak lortzearren. Hona heltzean, ezagunik ez duzula eta arauak eta eskubideak ezagutzen ez dituzula hausnartu du Sofiak. Eta jakina denez, azkenean beldurra sartzen zaizula, buruan sartzen baitizute aberriaratu zaituztela.

Badago zer esanik zaintzaren onuradunarekin sortutako harremanen inguruan ere. Askotan intimitate-harremanak dira, adineko pertsonen konfiantza eta segurtasuna ematen dietenak. Isabel estresatuta bizi da, ez du bere buruarentzako denborarik eta bost urteren ondoren oraindik ez ditu jaiegunak eta asteburuak kobratu. LABekin harremana du eta aholkuak ematen aritu zaizkio. Baina, berak dioen bezala, orain zalantzatan nabiltu nire eskubideen eta aitonari diodan estimuaren artean. Izan ere, ni oportetara banoa, eta aitonak jateari uzten dio ia. Eta senideak oportetara joaten badira, bost axola zaio berari. Gainera, orain lehen baino okerrago dago. Isabelen eta aitonaren artean sortutako estimua, konplizitatea eta konfiantza, bere eskubideen urraketaren aurrean: batere errespetatzen ez den 40 orduko kontratu bat du, orainoz ez du kontratua sinatu, nahiz eta horrek familiako zenbait kide haserretu dituen.

Eutsi egiten diote. Atzean uzten duten eta diru-bidalketak huts egin gabe bidaltzen dizkieten familiarengatik. Luzek gogora ekartzen duenez, kobratu orduko kalkulagailua, koadernoak eta arkatza hartzen zituen, kontu guztiak ateratzeko. Eta azkenean, beti pentsatzen zuela oso diru gutxi geratzen zitzaioela. Baina bere burua konbentzitzen zuen, laguntzen eta gauzak egiten ari zela esanez. Orduan ez zegoen apetak emateko aukerarik; orain bai, orain apetak eman eta bota pare bat eta beroki on bat eros ditzake. Gaur egun, harro dio Hondurasen duela etxea, eta bertan bizi direla seme-alabak. Lehenik lurrak erosteko sarrera ordaindu zuen, gero materiala, eta zerga-gastuak, hilez hil, pixkanaka. Urteetan zehar. Lorpen horrek aukera ematen dio pentsatzeko gertatutako guztiak merezi izan duela. Isabelak diru-bidalketak egiten zituen, eta orain, dioenez, kontuak eginda ditu. Lehen etxearen zorra ordaintzeko bidaltzen nuen dirua, hura kitatu arte. Baita nire seme-alabentzat ere. Orain dagoeneko Estatu Batuetan ari dira lanean. Eta orain gutxiago bidaltzen diot nire amari ere, nire etxea alokairuan daukadalako.

Eutsi egiten diote. Bidaia egindako zorreatik. Valeriak dioenez, Espainiara bidaiatzea oso garestia da, eta norberak ez du diru hori. Bankuari mailegu bat eskatzen diozu, eta badakizu banku batek pixkanaka interesak gehitzen dizkizula. Eta ordaintzen ez baduzu, gora egiten duela. Luzek, 60 urterekin, gogora ekarri du norbera zorretan etortzen dela herrialde honetara. Etorri ahal izateko mailegu bat lortzen duzu, eta gero, lan egonkorrik izan arte, ez zara zor hori ordaintzen hasten.

Paperak lortzeko, etxebizitzarako aurrezteko eta dirua bidaltzeko eusteak arrastoa uzten du emakume horien biografiatan, arrasto fisiko, emozional eta sozial bat. Besteen etxeetan lan egiteak esan nahi du «besteentzako» etengabe prest egotea, eta norberarentzat denborarik ia ez izatea. Ezta tokirik ere, beste pertsona batzuen espazio intimoan lan egiten delako. Hainbat urtez bere herrialdera itzuli ezinik egon ondoren, Valeriak bidaia nahiko merke bat topatu zuen. Etxekoandreak oporrak ematen zizkion abuztuan, eta bidaia uztailaren hamabostetik abuztuaren hamabostera bitartekoa zen. Baina Valeriak egutegia aldatzeko aukerarik zuen galdetu zuen, eta horrengatik soilik errieta handia egin zioten, eta berekoitzat jo zuten. Sofíari ez zioten uzten jaiegunik hartzen; nola utziko zuen bakarrik hain nagusia zen emakume bat? Paperik ez zuenez, oporraldirik hartzeko eskubiderik ez zuela esaten zioten. Ezin daiteke norberarentzako denborarik ia hartu, zure eguneroko bizimodua lotuta baitago beste pertsona baten eta beste familia baten beharrian eta eskakizunetara. Isabelek bost urte daramatza abenduaren 25ean eta urtarrilaren 1ean bakarrik jai hartzen. Ama gaixotu zitzaionean, oporrak hartzea erabaki zuen, hura zaindu ahal izateko. Oporrak behar zituela esan zien, baina hori ezinezkoa zela esan zioten. Baina berak esan esan zien dirua joan eta etorri egiten dela, eta lehentasuna nire odolalde eta familikoek dutela, eta gero gainerakoak. Izan ere, lana behar zuen, baina ama ere zaindu behar zuen. Hitz egin ondoren, eta azkenean oporrak eman zizkieten. Enplegatzaileek Isabel, Sofia eta Valeriari emandako erantzunek, norberarentzako denboraren beharra -eta eskubidea- adieraztean emandakoek, agerian uzten dute jakintzat hartzen dela betebeharrak moral bat dagoela etxeko lanean jardutean, eta langileek ustez bete egin behar dutela. Lan-harremanetik harago doa hori.

Luzek dioenez, besteen etxeetan lanean diharduzunean, beti erlojuari begira egon behar da. Ordu askoz egoten dira itxita, eta bi ordu libre dituztenean, korrika irteten dira kalera, berriro itzuli behar dutela jakinda. Enplegatzaileek, kontratatzen dituztenean, 40 orduko lanaldia dute beti hizpide. Baina gero ez dira inoiz 40 ordu izaten, neurrian gaindikoa baizik. Lanorduak zenbatuko balira... Askotan esaten da presentzia-orduak direla, baina egiaz ez dira hala, Luzek azpimarratzen duenez. Lanorduak dira. Arreta behar duen pertsonaz arduratu behar da, eta beste une batean egin ezin izan diren gauzak egin. Izan ere, zaintzaileari lan handia ematen dio arreta behar duen pertsonak, batez ere dementzia bat badu edo haren atzetik asko ibili behar bada: garbitu egin behar dela, paseatzera atera behar dela, janaria prestatu behar zaiola... Sofiak dio ez

direla ustez lanean igarotako berrogei orduak, baizik eta buru-belarri igarotako hirurogei ordu. Ez duzu lo egiten, ez dakizulako noiz deituko dizun. Ez lo egiten, eta goizeko zortzietan jaiki behar duzu, lorik egin gabe.

Itxialdia, isolamendua, eutsi beharra, eta bakardadea. Bakardade handia. Valeria, Flavi, Isabel, Sofía, Luz eta Maria Elenak gogora ekartzen dute Euskadiko herri eta hirietan emandako lehen aldia. Isolamendu, isiltasun eta babesgabetasun garai gisa gogoratzen dute; ez zekitela ezer, eta ez zutela ezeren berri. Valeriak uste du agian besteek baino zorte zertxobait handiagoa izan zuela, Beasainera heltzean bertan zituelako ama eta hark ekarritako bi ahizpak. Gero bera ekarri zuen. Eta orain Valeriak bere alaba ekarri du, eta honek berea, hau da, biloba. Bere amak ekindako emakumeen migrazio-kate oso bat, amak sufritu baitzuen gehien inor ezagutzen ez zuen leku batera helduta. Lehen alaba ekartzean, pisuko gela partekatuen alokatzaileak etxetik bota zuen, dirua lapurtu zion, bere lanaz gaizki-esaka jardun zuen eta salatzeko mehatxua egin zion. Hori guztia, Valeriaren amak esan ziolako etxea utziko zuela, alaba etortzekoa zelako eta tokia falta zitzaielako. Valeriaren ama kalean geratu zen, eta azkenean eliza batera hurbildu zen. Bertan lagundu zioten beste pisu bat eta lana bilatzen. Baina ez zuen batere ondo igaro, Valeriak gogora ekartzen duenez, oso gogorra izan zen harentzat.

Flavi 19 urterekin heldu zen Perutik. Ikasten ziharduten bertan, baina herrialdearen egoera ekonomikoak ikasketak uztera behartu zuen, oso garestiak zirelako, eta lanean hastera. Senide batek irtetera bultzatu zuen, eta hark aholkatuta etorri zen. Lehen hiru hilabeteetan lanik gabe zegoela dakar gogora, eta gero moja batzuen gizarte-zentro batera joan zela. Hor lortu zuen bere lehen lana. Ez zen inoiz gizarte-zerbitzuetara joan, senide batek bertara joateko gomendatu arren. Andre bat zaintzen zebilen, eta hura hil eta gero, ikastaro soziosanitarioa egin zuen. Orduan hasi zen jendea ezagutzen, sozializatzen, bizi zen hiriko kaleetatik ibiltzen eta horietara ohitzen.

Sofiak ez zekien zer zen «Lanbiden alta ematea», esaldi hori errepikatzen baitzuten beste neskek, amonarekin ibiltzera irtetea. Neska horiek parkera ateratzen diren beste emakume zaintzaile batzuk dira, eta elkarrekin hitz egiten dutela dio Sofiak, eta horrela izaten dutela beste batzuek esan gabeko gauza askoren berri. Haiek esaten zioten alta emateko, aukera izan zenzan ikasteko. Hala, azkenean, enplegatzaileei, alabei, horren berri eman zien. Baina alabek esan zioten ezin zuela ikasi, paperik ez zuelako. Orain badaki egin izango zukeela, eta kontua zela ez zitzaielako ama bakarrik uztea komeni. Are gehiago; geroago, legezko laguntza ofizial bat ezarri zen ziurtagiri soziosanitarioa zuen pertsona bat kontratatuta edukitzeagatik. Une horretan, ezinbestean hasi zen ziurtagiri hori lortzeko ikasten. Familiaz gain, informazioa lortzeko lehen iturri eta baliabidea da lanean diharduten beste emakumeekin harremana izatea. Elkarri esandakoa da, Sofiak azpimarratzen duenez. Parkean elkarrekin hitz egiten zuten, lan baten berri izanez gero elkarri jakinarazteko, eta jakiteko laguntzak

non eskatu eta non ikasi. Sofia bere lagunen bitartez heldu da elkartera. Bertan izan du bere eskubideen berri, eta dagoeneko esnatu eta erreklamatu ahal izan du dagokiona.

Isabel 2018an heldu zen Bilbora, bere herrialdeko egoera ekonomiko eta politikoak bultzatuta. Gogoan du Nikaraguan, aukerak agortu zitzaizkiola, etxearengatik 20.000 dolarreko zorra baitzuen. Orduan, herrialdetik alde egin behar izan zuen, ez baitzekien nola ordaindu. Ama ezkongabea zen, bakarrik egin behar zion aurre egoerari, eta seme-alabengatik lan egin. Bere semeetako baten lan batek hala esanda, zuzenean etorri zen Bilbon bizitzera, lau pertsonarekin partekatutako 150 euroko gela batera. Lagun hark aholkatuta, bere burua iragarri zuen online plataforma batean, eta bertan topatu zituen ordukako lehen lanak. Gogora ekartzen du bertan bizi ziren ia guztiek plataforma horretan iragartzen zutela beren burua, eta askok lana topatu zutela. Hark ere bai, baina orduka besterik ez. Gauez andre bat zaintzen lan egiteko. 20 euro lortzen zituen gau bakoitzarengatik, eta astelehenetik ostiralera. Lehen aldi horretan auzoko eliza batera joan zen, eta bertan harremanetan jarri zen Munduko Medikuekin, diabetesa zuelako. Besteek esanda lortu zuen etxe batean lana egitea, neska nikaraguar batek hala esanda.

María Elenak ez zuen pentsatu ere egin Euskadin bizitzen jartzea. Erizaina zen jatorri-herrialdean, eta haurdun zela, hiru hilabeteko bisita egin zuen semearen aitarekin, familia politikoa ezagutzeko. Maitasunak eraginda etorri zela dio. Hemen zela, istripu bat izan zuen, eta ezin izan zen itzuli. Semearen aita alde egin zuen haurdunaldiaren zortzigarren hilabetea. Emakumea bertan geratu zen, amaginarrebarekin liskarrean. Halako batean, amaginarreba akitu egin zuten hainbeste gastuk, eta bere pisutik ateratzeko eskatu zion. Baliabide ekonomikorik ez zuenez, ezin planteatu zezakeen jatorri-herrialdera itzultzea, baina parkeko lagunek eta erlijio-erakundeak kontaktuak eman zizkieten. Gogoratzen ekartzen duenez, ez zuen ia inorekin hitz egiten, eta ez zen ia irteten. Semearen aita urrunetik egiten zion itzal, eta kontrolatu egiten zuen. Hori dela eta, bere baitan hertsatzen zen, eta ez zen kanpora irteten. Baina kontaktu berriak egitean, hala nola Ellacuria Fundazioa eta LABeko langile bat ezagutzean, gauza berri asko ezagutu zituen, eta bere baitatik irteten hasi zen.

Hala ere, oso zaila egin zitzaion ama izatea, seme hain txiki batekin eta batere sarerik gabe. Lehen lana topatzean, bere semea ezagun batzuen esku utzi behar izan zuen, ordainsari bat adostuta. Ezezagunen esku ere utzi izan zuen. Hark dioenez, lana ez galtzeko egin zuen hori guztia; izan ere, lanik gabe geratuz gero ez zuen dirurik izango logela eta janaria ordaintzeko. Azkenean, ezin izan zuen egoera horretan iraun, eta semea bere herrialdera bidali behar izan zuen. Bitartean, bertan geratu zen lanean, semeari eta adin handiko gurasoei laguntzeko. Ikaragarria zela gogoratzen du, batzuetan ordainsaria ez baitzen nahikoa beharrezko gauzak erosteko edo laguntza ematen zioten neskei ordaintzeko. Gainera, bazekien semea ez ziotela hark egingo zukeen

moduan zainduko. Oso sakrifizio gogorra izan zen. Sakrifizio horrengatik epaitua eta kondenatua izan zen, zenbaitek ama txartzat jo zutelako. Beste batzuetan bezala, ohi den moduan, ez dirudi inori bururatu zaionik semea jaio aurretiko aitaren ausentzia kondenatzea, eta hura aita txartzat jotzea.

Lazgarria da semeari arretea eman ezin izatea, baina hobeto dagoela ere badaki. Bere etxean dago. Gaur arte, bideo-deien bitartez komunikatu izan dira. Telefono bat da, baina semeak ama ikusten du, eta badaki hura dela bere ama. Jolasari ekiten dio, bere amak ikus dezan. Batzuetan amaren argazkiak hartzen ditu etxean dela, eta bere ama dela esaten hasten da. Gaur, Maria Elena bere paperak egitear da. Semearen bila joatea da buruan duen lehen gauza, ez duelako luzaroegi bakarrik utzi nahi. Izan ere, joaten ez bada, azkenean beste edonori bezala zuzenduko zaio, eta ez du jakingo bere ama nor den. Horren beldur da. Tarte txiki batez bada ere, berarekin hitz egitera joan behar du, ikus dezan bere ama dela eta lan egin behar dudalako dagoela hemen.

Emakume guztietan helduena da Luz, eta gogora ekartzen du hasieran telefonoz besterik ez zuela familiarekin hitz egiten. Gogora dakar dirua sartzen zaien telefono horietako bat zuela, eta ez zela bideo-dei bidez komunikatzen. Behin bideo-deiak egin ahal izan zituenean, asko hitz egiten zuten, eta ikusi egin zitzakeen. Baina, dioenez, denbora asko behar izan zuen horretarako, eta oso gogorra izan zen. Benetan gogorra. Gainera, etxekoek ez dakite zer beharrian dakartzan lanak. Izan ere, besteen etxeetan lanean aritzea oso gogorra da. Orain alaba bat eta suhia ditu hemen. Hark egin zien harrera, gela bat alokatu zien, oheko arrokekin eta mantekin, hotzari aurre egiteko. Janariarekin eta garbiketa-produktuekin. Denbora librean, eta ordutegi bera duten guztietan, haiekin irteten da. Elkar ikusi edo ez, uneoro daude harremanetan. Bata bestiaz arduratzen dira.

Valeriak ere badaki zer den seme-alabak jatorri-herrialdean uztea eta tratatu txarrak izan dituzten egoera batetik irtetea. Oso gazte ezkondu zen eta eutsi egin zion. Luzaro. Bere hitzetan, seme-alabei aitaordekorik jarri nahi ez zuelako. Inoiz ez zen inora irten, beti egon zen etxean. Senarrak ez ziolako lan egiten uzten. Beti zegoen etxean, eta ezin zuen lagunik egin, senarrak ez zuelako hori atsegin. Beldur handia zion. Gizon horren beldur zen. Ehun metrotik hautematen zion oinetakoen hotsa, eta edanda zetorrela entzunez gero izugarrizko beldurra sartzen zitzaidan eta dardarka hasten nintzen. Eta bero egin arren, hotzak nengoen, beldurragatik. Geroago, senarra AEBtara joan zenean, mehatxuak heltzen zitzaizkion bertatik, baina dirurik, inoiz ez. Amak alde egin zuen dagoeneko, eta hari laguntza eskatu zion, hona etor zedin. Min ematen zion seme-alabak uzteak, baina aukera bakarra zuen, gogora ekartzen duenez. Eta hona etorri, lanean hasi eta dirua lortzea alde ederra izan zen. Bere dirua zeukan, eta ez nuen inoren mende egon behar, bere lanaren eta egiten zuenaren mende baino ez. Libre zela baietzatzen du, tximeletak bezalakoa zela.

Luzek bezala, Valeriak ere gogora ekar dezake WhatsAppik gabeko garaietan telefonotegietara joan behar izaten zutela, telefono-kabinetan hitz egiteko. Besterik ez zegoela dio, eta kaleko telefono-kabinetatik hitz egiteko txartela erosten zuela. Diru mordoa xahutzen zuen. Baina orain, aplikazio horri esker, bideo-deiak ere egin ditzake. Lehen aldiz itzuli aurretik, ez zituen inoiz bilobak aurrez aurre ikusi. Batek bost urte zituen, eta besteak, zortzi. Eta txikienak, urtebete. Baina bideo-deiei esker ezagutzen zuten, eta bizitza osoan zehar harekin bizi izan balira bezala igaro zuten hilabete hori.

Valeria etxe batean aritu zen lau urte eta erdiz lanean. Bertan, ez zioten lege ezarritakoa ordaintzen. Ez-betetze eta gehiegikeria errepikakorrak ikusita, Valeriak esan zuen SOS Arrazakeriari deituko ziola, baina familiak behin eta berriz esan zion hori ez egiteko, fitxatuta geratuko zelako eta inork ez ziolako lanik emango. Azkenean SOS Arrazakeriara jo zuen. Kasu hori ez zen epaiketetara heldu, familiak egoera konpondu nahi izan zuelako eta langiletzat zegokion diruaren zati handi bat ordaindu zuelako. Harrezkeroztik, Valeria ostegunero joaten da SOS Arrazakeriara. Bi ordu libre ditu egunero eta dagoen tokitik gertu dauka. Hala ere, zailagoa da handik urrun bizi diren emakumeentzat, ez dute bertara heltzeko denbora. Valeriak dioenez, SOS Arrazakerian, elkartu egiten dira. Eta, azkenean, irekiko balitz bezala dela, eta eskubiden berri izaten dutela. Lehen ez zekien eskubiderik zeukanik ere; izan ere, ziotenez, paperik ez bazeukan ez zuen ezertarako eskubiderik. Gainera, paperak izanez gero, gehiago errespetatzen dituzte. Lehen oso lotsatia zela aitortzen du Valeriak, batzuetan ez zela gai hitz egiteko ere. Baina orain elkartu egiten direla, eta elkar ezagutzen dutela. Orain berak dio SOS Arrazakeriara joateko, horrelako egoera batean dagoen neska batekin topo eginez gero.

Luz presentzia-orduak negoziatzen ari da kontratatuta duten familiarekin, hau da, langilea «irisgarri» egoteko uneak negoziatzen. 2011ko araudiak zehaztutakoaren arabera, presentzia-denborak astean 20 ordukoa izan behar du, ordu horiek ordaindu egin behar dira. Beraz, lan-kontratuek eta soldatek astean 60 ordukoak izan beharko lukete. Luzek kontatzen duenez, haiek uste dute etxeko lanetan hasiz gero beti egongo dela hor, eta, beraz, presentzia-orduak ez direla kontuan hartzen. «Haiei azalpenak eman dizkiet; izan ere, ez zutela ulertzen esan zidaten. Ea nola ateratzen diren kontuak». Dakienak eta SOS Arrazakeriak emandako aholkularitzak, eskarmentu horrek guztiak, aukera eman diezaiokeite negoziazioari aurre egiteko.

Luz heldu zenetik egon da harremanetan erakunde eta elkarteekin. Horien bidez lortu du lana, eta aukera izan du pixkanaka ikastaroak egiteko. Ikastaro asko. Informatikari buruzko bat lehenik, Caritaseko mojekin, oroitzen denez. Tarte baten ondoren, informatikari ekin zion berririo Gaztaroa Sartu-rekin. Oheak txukuntzen eta xurgagailua erabiltzen ere erakutsi zioten, eta Espainiako jaki arruntak prestatzeko liburu bat ere oparitu zioten. Ondoren, beste ikastaro bat egin zuen Gurutze Gorriarekin, adinekoen higienarako eta garbitasunerako

oinarrizko zainketen inguruan. Gero, soziosanitarioa egin zuen Lanbiderekin. Gogoan du jostungintza-ikastaroren bat ere egin zuela, geriatriako beste bat eta ingeleseko bat, HHIn, nahiz eta ezin izan ia joan, ezer ikasi ez. Gogoari eraginez, besteren bat ere egin zuela dio, barkamena eskatzen du: hainbeste paper dituela kutxan, non batzuk ahaztuta dauzkan. Orain Emakumeen Etxera ere joaten da. Urte hauetan guztietan behin bakarrik jo du gizarte-zerbitzuetara unean uneko laguntza bat jasotzeko. Eta informazio-iturri gisa baliatzen du beti kalea; lagunak, alegia.

Flavik eta Sofiak urte asko daramatzate gizarte-zerbitzuetara jo gabe. Horren arrazoiak nagusiak askotarikoak dira: ezjakintasuna, urruntasun-sentsazioa eta etxeko lanen ordutegiek dakartzaten joateko zailtasun handiak. Parte hartu zuen AEZLEn (Arabako etxeko eta Zainketarko Langileen Elkartean), eta horri esker heldu da informazioa lortzera eta laguntzaren bat eskatzera. Eta biak heldu dira elkartera, ikastaro soziosanitarioan ezagututako lagunen bitartez. Flavi bilera batera etorri zen, eta ez zen itzuli urte eta erdi igaro arte. Bigarren ez etortzean, emakumeetako batek ezagutu eta hartaz gogoratu zen. Flavik dio une hori oso ederra izan zela, eta geratzea erabaki zuela; izan ere, ondo sentiarazi zuen pertsona arrotz bat hain bera berriz ikusteaz pozteak. Une hartan pentsatu zuen aholkularitza ez ezik, babesa ere ematen zutela, eta alaitu egiten zirela berri onak ekarriz gero.

Elkarteak asko lagundu dio Sofiari. Jendea ezagutu du, hala nola beste herrialde batzuetako emakumeak, eta haiekin partekatu ditu laneko eta bizitzako bizipenak eta esperientziak: zer den hemen etorkin gisa egotea, nola heldu diren bertara, eta familia nola utzi duten atzean. Sofiak dio bi urte beteko dituela elkartean sartu zenetik, eta kideetara ohitu dela: «Kontua ez da bakarrik biltzen garela, emigratzen duten emakumeei laguntzeko modua ere lantzen dugu. Arazo askorekin etortzen diren emakume asko daudelako. Eta arazo horietako bat, orain daukagun arazorik handiena, errolda da. Negozio bihurtu da. Gela bat alokairuan hartu, eta ez dizute errolda eman nahi. Eta askoz okerrago pasatzen dute seme-alabak dituzten emakumeek, ez dietelako pisurik alokatu nahi. Arazo horiek guztiak elkartean ikusten ditugu».

Flavik azpimarratu duenez, adiskidetasunak egiten eta elkarren istorioak entzuten dituzte, non besteen bizipenak norberaren bizipen ere badiren. «Eta hori guztia oso lagungarria da, autoestimua indartzeko eta atzean ez geratzeko. Beti animatzen zaituzte. Uste ez baduzu ere, honekin ikasi nuen jendaurrean hitz egitean beldurrik ez izaten, jendeari begietara begiratzeko». Gaur egun, Flavi elkarteko idazkaria da.

María Elenak, bestalde, gizarte-zerbitzuetara. Bestalde, aurreko batean Lanbidera joan zen; ezin du ahaztu, ez baitzen esperientzia positiboa izan. «Logela ordaintzeko laguntza behar nuen, eta arreta eman zidan emakumeak azpierrementamendu-kontraturik nuen galdetu zidan. Ezetz esan nion, zaila baita

halako kontratuak ematea. Orduan pasaporte bota zidan eta esan zidan ea nork behartu ninduen umeak izatera. Izugarria da egun batean hainbesteko minarekin eta hainbeste gauzarekin ibiltzea, eta leku batera joatea laguntza eske, eta norbaitek horrela tratatzea. Itsusia da. Egun hartan bertatik atera nintzen, eta ez nintzen berriro itzuli». Ondoren, esperientzia hobea izan zuen gizarte-zerbitzuekin: gizarte-langile batek eman zion arreta, eta espediente bat egiten saiatu zen laguntza ekonomiko bat eskatzeko. Baina orduan ere ezin izan zen egin, azpierrentamendu-kontraturik ez zuelako. Azkenean, María Elenak azpierrentamendu-kontratua ematen zioten gela bat lortu zuen, baina baldintzak gehiegizkoak ziren harentzat: «500 euro kobratzen zizkidaten gelatik kontratua egiteko, eta gainera gastuak bereiz ordaindu behar nituela esaten zidaten. Bazirudien etxejabeak, zenbakiak egiten hastean, laguntza emango balidate ordaindu beharko nukeena kalkulatzan zuela, edo ez dakit zer. Orduan nerekiko esan nuen ezingo nezakeela lepoa jokatu eta nire semea arriskuan jarri. Ia bi hilabete egon ondoren, alde egin nuen». Orduan, gogor borrokatu ondoren, amatasuna nazioz haraindi bizitzeko erabakia hartu zuen.

Etxebizitza arazo handia da. Luzek ikusi duen oztoporik handienetakoa bat da, berriro elkarteari begira. Batek ezin du familia besterik gabe ekarri, pisu bat eduki behar da, eta hori oso zaila da. Valeria ere etxebizitzaren gaiaz mintzo da. «Pertsona gehienok pisu bat izan nahi dugu baina oso zaila da. Asko igo dira eta hiru logelako baten truke 1.500 edo 1.600 euro eskatzen dizkizute. Nik 1.269 irabazten ditut, pentsa. Gainera, bereiz ordaindu behar dituzu argia, ura, berogailua, zaborra...». Besteen etxeetan lan egitean ez du etxebizitza ordaindu behar, baina logela bat alokatuta dauka alabarekin eta bilobarekin. Asteburuetan eta jaiegunetan joaten da bertara. Alabarekin batera, 450 euro ordaintzen dute gelatik. Valeriak amets bat du: «Pisu bat izatea. Izan ere, nire biloba bakarrik dago, gela horretan sartuta. Ohean egin behar ditu etxerako lanak, eta batzuetan bertan jaten du. Bakarrik dagoenez eta askotan inor ez dagoenez, gelan sartzen da. Denek lan egiten dutelako, pisu horretan guztiek egiten dute lan.

Lehen esan duen moduan, Luz presentzia-orduak negoziatzen ari da familia enplegatzailerarekin. Alaba eta suhia ditu hemen, eta haiekin partekatzen du aisialdia. WhatsApppeko bi taldetan dago: SOS Arrazakeriaren eta Emakumeen Etxearen taldeetan. Erakunde horiekin bilerak, prestakuntzak eta bestelako jarduerak egiten ditu. Eta talde horiek hizpide izanda, bertan galdetzen diren galderek ezjakintasuna handia igortzen dutela dio. Emakumeek beren lan-eskubideei buruz duten informazio falta. Gehien dakitenek aholkuak ematen dizkiete besteei. Valeriak, bere bizipenak eta egoera erregularizatua baliatuta, esku hartzen du zerbait badakiela ikusten duenean. Bizipen horiek kontatzean, ziurtagiri soziosanitarioa lortzea garrantzitsua dela nabarmentzen du. Hark dioenez, ikastaroa jasotakoan ikusten da zaintzaileak egiteko ugari dituela laguntza behar duten adineko pertsonak artatzean. «Eta orain, lan batean nagoenean, nire nagusiei esaten diet zaintzen dituzun pertsona ondo zainduta egon dadin,

zaintzaileak ere ondo zainduta egon behar duela. Esaten diet horri –zaintzailea zaintzea– esaten zaiola. Gainera, ikasi dut hobe dela gauzak esatea. Izan ere, gauzak esaten ez badira, ezin izango da inoiz jakin nola hartuko duen besteak». Argi dauka zer dagoen oraindik lortzeko: eskubideak aldarrikatzea eta legearen aurrean onartuak izatea. Besteen etxeetan lanean aritzen diren emakumeei merezi duten balioa ematea. Eta soldata eta egindako lana bat etortzea.

Badira zenbait aste Isabel KZgunera doala, eta han informatika-eskolak ematen dizkiote. Ziurtagiri soziosanitarioa online ateratzen ari da. Hark dioenez, «daukadan lanarekin ezin naizenez eskoletara joan Lanbiden esan nien online ikastaro bat behar nuela. Baina, horretarako, egunean jarri behar dut». Prestakuntza hori, ziurtagiria lortzea, Isabelen helburu eta ilusioetako bat da. Hark dioenez, «hona gauza asko ikastera etorri naiz. Garrantzitsuenetako bat nire burua pertsona eta emakume gisa baloratzen ikastea da. Eta nire buruari ere erakutsi nahi diot lan arloan aurrera egin dezakedala. Bizitza osoan erabat independentea izan naiz, eta gustatuko litzaidake... esan nahi dudana da nire buruari erakutsi nahi didala lan eremuan aritu naitekeela, eta ez zaintzaile gisa soilik». Duela aste batzuk ere Isabelek herritartasuna lortzeko azterketa egin zuen. Ilusio handi bat du: Estatu Batuetara bidaiatzea, seme-alabak ikustera.

Flavik berekin du familia orain: ama, aita eta bi anaiak. Aldi batez bila ibili ondoren, pisu bat alokatzea lortu dute. Gurasoekin bizi ez den arren, harrotasunez dio emakume independentea dela. Une honetan aurrezkietatik eta ordu gutxiko lan batetik bizi da. Izan ere, EBAU (Unibertsitatera Sartzeko Batxilergoaren Ebaluazioa) prestatzen ari da, unibertsitatera joateko eta zientziekin lotutako ikasketak egiteko.

Sofiak dagoeneko eman ditu herritartasunerako paperak, eta datorren urterako izango dituela aurreikusten du. Gogoan du bere AIZa, gizarte segurantzako txartela eta paperak jaso zituenean negarrez hasi zela. Lorpen horiek zeresan handia dute maila pertsonalean eta profesionalean. Eta zerbaitekin bereziki dago pozik: pisu bat alokatzea lortu izanarekin. Pisu hori, aurretik harreman gogorrak izan zituzten arren, aurreko enplegatzaileek alokatu diote. «Inoiz ez nuen pentsatu... pentsatu nuen besteen etxeetan gehiago lan ez egitea, baina niretzat pisu bat lortzea benetako lorpena izan zen. Izan ere, gaur egun oso zaila da pisu bat lortzea, eta batzuetan zer gertatuko zitzaidan pentsatzen dut, pisurik lortu izan ez banu. Sei urte hauek asko balio izan didatela uste dut, eta orain alaitu egiten nau naiz nire ilobak hemen egoteak».

Sofiak eta Flavik oso argi dute elkartearen bidez lan handia egin dutela, eta gogor egin dutela borrokan. Orain, arazo nagusiak prestakuntza eta errolda eskuratzea dira. Epe luzera, Sofiak hau dio: «helburu bat bete nahi dugu, eta ezin lor daitekeela irudi: besteen etxeetan egindako lana deuseztatzea». Flaviren arabera, «Atzerritarren Legea ere indargabetu beharko litzateke. Egiturazko indarkeria, ezer egiten uzten ez diguna».

Azken hausnarketak

Flavi, Sofia, María Elena, Valeria, Luz eta Isabelen testigantzek adibideen bitartez adierazten dute nondik igaro behar izaten duten atzerritar jatorriko pertsonak, gizartean sartzeko. Abiapuntutzat izaten dute besteen etxeetan egindako lan prekarioa, harik eta helmuga-gizartean sartzen diren arte, menpeko egoeran. Testigantza pertsonalak dira, eta, aldi berean, testigantza berbera. Iragoraldi horrek ageriko gorabeherak ditu. Hasieran, emakume migratuek zailtasun material ugari izaten dituzte, eta, aldi berean, mendekotasun-egoera nabarmenean daude gizartearekiko eta legearekiko.

Atzean dagoen legeak, Atzerritartasun Legeak, ezleku sozial batean kokatzen du biztanleria migratua. Lege horrek gizarte-ilunaldi bat dakar aldean, turista-bisa iraungitzen denetik erregularizazioaren lehen faseetara arte. Ilunaldiak iraun bitartean elementu erabakigarria da errolda, harago baitago, alderdi askotan, Atzerritartasun Legearen logikatik.

Erroldak atzerako kontaketa bat bermatzen du, gutxienez, erregularizazioa lortu arteko denbora zenbatzeko. Nahiz eta bide horretatik jotzen duten migratutako ia pertsona guztiek, kalteak eragiten dizkiete besteen etxeetan lanean jardun bitartean erregularizazio-periplo horri ekiten dioten hainbat pertsonari. Egoera hori bi arrazoiengatik da larria. Batetik, agintariek ez dutelako behar beste ahalegin egiten, egoera horiek ez gertatzeko. Bestetik, agerian uzten duelako ez dela pertsona hori legearen aurrean aintzat hartzen, nahiz eta familia kontratatzaileen eta gizarte osoaren behar funtzionalak artatzen dituen. Izan ere, ez zaio herritarra dela aitortzen, eta beheratu egiten zaio gizatasuna.

Egoera horretatik hasi eta era erregularragoan txertatu arte, berezko ezaugarri batzuk ditu besteen etxeetan lan egiteko zerbitzuak, eta zailtasun handiko elementuak ditu dakartzate aldean. Zailtasun horiek, azkenean, Stockholmeko syndromearen aldaera moduko bat eragiten dute. Bestela esanda, kaltetuak hamaika zailtasun, tratu txar, gutxiespen, abusu jasan eta besteen nahietara egokitu behar izaten du, besteak beste. Gainera, aldi berean, lotura bat sortzeko joera hartu ohi du familiarekin, eta, batez ere, zaintzen duen pertsonarekin. Erabat emozionala den eta hitzez ezin adieraz daitekeen lotura hori da nagusi lan-eremu honetan, eta horrek zaildu egiten du auzi horri heltzea gizarte-, lan- edo sindikatu-politiken bitartez. Pertsona horien testigantza askok diotenez, larritasun, kezkari eta doluari handia igaro zuten behin zaintzapean zuten pertsona hil ondoren. Egoera horren berezko loturei modu bakar batera egin dakieke aurre: zaintzan diharduten pertsonen oinarritzko eskubideak bermatzeko gizarte-politika sendo bat sortuta. Agerian jarri beharko lirateke lotura horiek, nahiz eta ziur asko inoiz desagerrarazi ahal ezin izango diren. Hartara, aukera emango du lan-egitura juridiko baten baitan garatzeko, horrek langilearentzako eskubideak murriztu gabe. Jakin badakigu horrek menderatze-sistema patriarkalaren muga eta atzera-egite ezkutuenak sakonki berrikustea dakarrela.

Prozesu horiek mingarriak dira, hein handiago edo txikiagoan. Hala ere, azkenean, istorio horiek arrakastatsuak izan ohi dira (migrazioaren ikuspegitik, behintzat), eta lorpenak handiagoak izaten dira jasandako kalteak baino. Zenbait emakumek atzean uzten duten zurrumbilo horrek, ordea, aldi berean irentsten ditu bertan sartzen diren beste emakume batzuk, migrazio-prozesuari ekitean.

Bibliografia

Aguirre Sánchez-Beato, Estela eta Ranea Triviño, Beatriz (2020). *Investigación Mujer inmigrante y empleo de hogar: situación actual, retos y propuestas*. Emakume Progresisten Federazioa.
<https://fmujeresprogresistas.org/wp-content/uploads/2020/12/Estudio-Mujer-inmigrante-y-empleo-de-hogar-FMP-2020.pdf>

Aguirre Sánchez-Beato, Estela, González Maza, Ana María eta Mateos Carmona, Elvira (2024). *Guía de contratación responsable en el empleo del hogar y de los cuidados “Esenciales: proyecto por el reconocimiento del empleo del hogar y de los cuidados”*. Emakume Progresisten Federazioa.
<https://fmujeresprogresistas.org/wp-content/uploads/2024/05/Guia-Esenciales-2024.pdf>

ATH-ELE. (2025). 2024ko estatistikak.
<file:///Users/apple/Downloads/Estad%C3%ADsticas%202024%20definitivas.pdf>

ATH-ELE – Bizkaiko Etxeko Langileen Elkartea (2024). *Cerrad darucama ya*. 2024ko azaroaren 4ean hemendik berreskuratua:
<https://ath-ele.com/es/>

ATH-ELE – Bizkaiko Etxeko Langileen Elkartea (2024). *No a la privatización de la seguridad social*. 2024ko azaroaren 4ean hemendik berreskuratua:
<https://ath-ele.com/es/>

Ausín Díez, Txetxu, eta Triviño Caballero, Rosana (2022). Responsabilidad por los cuidados. *Bajo Palabra*, II (30), 155.-174. or.

<https://doi.org/10.15366/bp2022.30.008>

Bianchi Pernasilici, Gisela eta Lafita Solé, Savina (2021). *Zelan eragiten du egungo zaintza-sistemak eta ereduak Elorrioko biztanleen osasunean eta egoera sozioekonomikoan?* Elorrioko Udala.

<https://www.elorrio.eus/es-ES/Areas/Igualdad/Estudios/diagnostico-2021.pdf>

Civersity. (2019). *Diagnóstico de situación de las personas trabajadoras del hogar en la Comunidad Autónoma de Euskadi y de las necesidades a las que dan cobertura*. Euskal Herriko Unibertsitatea.

https://www.osalan.euskadi.eus/contenidos/noticia/osalan_not_newsletter2_hogar/es_def/adjuntos/Estudio-diagnostico-empleadas-hogar-es.pdf

Díaz Gorfinkiel, Magdalena (2008). El mercado de trabajo de los cuidados y la creación de las cadenas globales de cuidado: ¿cómo concilian las cuidadoras? *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 26 (2), 71-89.

Díaz Gorfinkiel, Magdalena eta Martínez-Buján, Raquel (2018). Mujeres migrantes y trabajos de cuidados: transformaciones del sector doméstico en España. *Panorama Social*, (27), 105-118.

https://www.funcas.es/wp-content/uploads/migracion/articulos/funcas_ps/027art08.pdf

Doezema, Jo (1998). Forced to Choose: Beyond the Voluntary v. Forced Prostitution Dichotomy. In Kamala, Kempadoo (Ed.) eta Jo, Doezema (Ed.), *Global sex Workers. Rights, Resistance and Redefinition*. 34.-51. or. Routledge.

Elizalde-San Miguel, Begoña, Lapuerta Méndez, Irene, Díaz Gorfinkiel, Magdalena, eta Bogino Larrambeber, Victoria (2020). *Estudio las Empleadas de Hogar en Navarra: Análisis de sus condiciones laborales y su proceso de regularización*. Nafarroako Gobernua, Nafarroako Berdintasunerako Institutua.

<https://www.igualdadnavarra.es/imagenes/documentos/-333-f-es.pdf>

Emagin. (2020). *Beterri-Buruntzaldeako Zaintza Erregimenaren diagnostikoa eta ekintzarako proposamena 2020: Zaintza lanen demokratizaziorantz*.

https://www.emagin.eus/wp-content/uploads/2021/03/Emagin-Cast-2_compressed.pdf

Emakume Migratu Feministak Sociosanitarias[@emakumemigratu]. (2024ko azaroaren 3a). @txiribilenea_sestao como la tierra, pa quien la trabaja! Desde Emakume Migratu Feministak y Txiribilenea queremos alzar la voz ante la... [Instagrameko profila]. Instagram.
https://www.instagram.com/emakumemigratu/p/DB6rwYRNEWy/?img_index=1

Eraberean. (2021). *Eraberean sarearen jarduerari buruzko 2020ko txostena*.
https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/eraberean_materiales/es_observat/adjuntos/eraberean2020_es.pdf

Errotik. (2018). *¿Quiénes cuidan en Vitoria-Gasteiz? Aproximación a las situaciones de las empleadas de hogar*. Vitoria-Gasteizko Udala.
https://medicushmani.es/storage/resources/publications/5b921ad-cf1b03_aproximacion-situacion-empleadas-hogar.pdf

Escobar Nogales, Aidee, Gil Pascual, Pili, Montoya Castellón, Lydumila, Quintana Cantero, Liz, Fernández Álvarez, Riosby, Rugamas Rivas, Silvia, eta Roco Sanfilippo, Josefina (2018). *Trabajadoras no domesticadas: Diagnóstico Participativo y Plan de Acción Integral*. Mundubat.

Europako Batzordea. (2024). *Estadísticas sobre la migración a Europa*. 2024ko urriaren 31n hemendik berreskuratua:
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_es

Eurostat. (2024). *Employment by sex, age and citizenship* (1000). Eurostat.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_egan__custom_8841567/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=a2e95b51-c08a-462c-b4b7-c0a11bab32a7

Fraser, Nancy (2020). *Los talleres ocultos del capital: Un mapa para la izquierda*. Traficantes de Sueños.

García Valverde, María Dolores (2022). La trabajadora extranjera y el empleo en el hogar. *Revista Internacional de Estudios Migratorios*, 12 (2), 1-30.
<https://doi.org/10.25115/riem.v12i2.9083>

Giménez Romero, Carlos, Martínez Martínez, Julio L., Fernández García, Mercedes, eta Cortés Maisonave, María De La Almudena (2006). *El codesarrollo en España. Protagonistas, discursos y experiencias*. Los Libros de La Catarata.

- Gutiérrez Sastre, Marta (2013). "Global Woman: Nannies, maids and sex workers in the new economy" de Barbara Ehrenreich eta Arlie Russell Hochschild (Eds.) *Encrucijadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales*, 5, 149-151.
- Harresiak Apurtuz. (2022). *Impacto del COVID-19 en mujeres migradas: experiencias de resistencia frente a desigualdades estructurales*.
<https://amalgama.eus/frontend/getarchivo/353>
- Hochschild, Arlie R. (2000). Global care chains and emotional surplus value. En Anthony, Giddens eta Will, Hutton (Eds.), *On the Edge: Living with Global Capitalism* (130.-146. or.). Jonathan Cape.
- Hondagneu-Sotelo, Pierrette (1994). *Gendered Transitions. Mexican Experiences of Immigration*. University of California Press.
- Ikuspegi. (2021). *Trabajadoras del hogar, cuidadoras y otras realidades: Estudio sobre la inserción sociolaboral de las mujeres de origen extranjero en Ermua*.
https://www.ikuspegi.eus/files/documentos/3401_1.pdf
- Instituto de las Mujeres. (2023). *Documento de Bases por Los Cuidados: Mesa asesora por los cuidados*.
<https://www.inmujeres.gob.es/areasTematicas/IgualdadEmpresas/docs/DocumentoBasesCuidados.pdf>
- La Barbera, María Caterina (2016). Interseccionalidad, un concepto viajero: orígenes, desarrollo e implementación en la Unión Europea. *Interdisciplina*, 4 (8), 105.-122. or.
- Lanaren Nazioarteko Erakundea. (2024). *Quiénes son los trabajadores domésticos*. 2024Ko urriaren 31n hemendik berreskuratua:
<https://www.ilo.org/es/temas/trabajadores-domesticos/quienes-son-los-trabajadores-domesticos>
- Leitner, Sigrid (2003). Varieties of familialism. The caring function of the family in comparative perspective. *European Societies*, 5 (4), 353.-375. or.
- Magliano, María José (2015). Interseccionalidad y migraciones: potencialidades y desafíos. *Revista Estudios Feministas*, 23 (3), 691.-712. or.

Malen Etxea. (2021). *Un sistema de cuidados justo comunitario, requiere de la economía social.*

<https://malenetxea.org/2024/09/17/un-sistema-de-cuidados-justo-comunitario-requiere-de-la-economia-social/>

Martín Coppola, Eva, eta Rogero García, Jesús (2010). El tiempo de trabajo de las cuidadoras inmigrantes de personas mayores. *Alternativas*, (17), 181.-199. Or.

https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/14303/1/Alternativas_17_10.pdf

Martínez Buján, Raquel. (2011). La reorganización de los cuidados familiares en un contexto de migración internacional. *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 29 (1), 93-123.

<https://core.ac.uk/download/pdf/38812533.pdf>

Monguít Monsalve, Mónica, Cáceres Arévalo, Pierina, eta Ezquiaga Bravo, Ainhoa (2023). *Libro Blanco sobre la situación de las mujeres inmigrantes en el sector del trabajo de hogar y los cuidados en España.* Dykinson.

<https://www.inmujeres.gob.es/publicacioneselectronicas/documentacion/Documentos/DE1924.pdf>

Morokvasic, Mirjana (1984). Birds of passage are also women. *International Migration Review*, 18 (4), 886.-907. or.

Nogueira Domínguez, Julia eta Zalakain Hernández, Joseba (2015). *La discriminación múltiple de las mujeres inmigrantes trabajadoras en servicios domésticos y de cuidado en la Comunidad Autónoma de Euskadi.* Emakunde - Emakumearen Euskal Erakundea.

https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/publicaciones_bekak/es_def/adjuntos/beca.2014.2.mujeres.inmigrantes.trabajadoras.servicios.domesticos.pdf

Orav, Anita (2023). *Migrant women and the EU labor market: overcoming double discrimination.* European Parliamentary Research Service.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747905/EPRS_BRI\(2023\)747905_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747905/EPRS_BRI(2023)747905_EN.pdf)

Oso, Laura (2008). Migración, género y hogares transnacionales. *In* Joaquín García y Joan Lacomba (koord.), *La inmigración en la sociedad española: una radiografía multidisciplinar* (561.-586. or.). Bellaterra.

- Oso, Laura (2008). Mujeres latinoamericanas en España y trabajo sexual: un laberinto circular. In Gioconda, Herrera eta Jacques, Ramírez (ed.), *América latina migrante: Estado, familias, identidades* (223.-259. or.). FLACSO Sede Ecuador.
- OXFAM Intermón. (2021). Esenciales y sin derechos: o cómo implementar el Convenio 189 de la OIT para las trabajadoras del hogar.
<https://cdn2.hubspot.net/hubfs/426027/Oxfam-Website/oi-informes/esenciales-sin-derechos-informe-completo.pdf>
- OXFAM Intermón - Tejiendo Derechos. (2023ko abenduaren 21a). *Derechos fundamentales, justicia y dignidad para las trabajadoras del hogar y los cuidados*. Oxfam Intermón. 2024ko urriaren 30ean hemendik berreskuratua:
<https://tejiendoderechos.oxfamintermon.org/Noticias/derechos-fundamentales-justicia-y-dignidad-para-las-trabajadoras-del-hogar-y-los-cuidados/>
- OXFAM Intermón. (2025). *Trabajo invisible y cuerpos rotos. Radiografía del empleo de hogar y cuidados en España*.
<https://www.oxfamintermon.org/es/publicacion/trabajo-invisible-empleo-hogar-cuidados>
- Parella Rubio, Sonia (2003). *Mujer, inmigrante y trabajadora: la triple discriminación*. Anthropos.
- Parella Rubio, Sonia (2004). La interacción entre clase social, género y etnia: el reclutamiento de mujeres inmigrantes en el servicio doméstico. *Mientras Tanto*, (93), 83.-99. or.
- Pérez Orozco, Amaia (2011). *Cadenas Globales de Cuidado: ¿Qué Derechos Para Un Régimen Global de Cuidados justo?* Instituto Internacional de Investigaciones y Capacitación de las Naciones Unidas para la Promoción de la Mujer (UN-INSTRAW).
<https://trainingcentre.unwomen.org/instraw-library/2010-R-MIG-GLO-GLO-SP.pdf>
- Pessar, Patricia R. eta Mahler, Sarah J. (2003). Transnational Migration: Bringing Gender in. *International Migration Review*, 37 (3), 812.-846. or.
- Platero, Lucas (2012). La interseccionalidad como herramienta de estudio de la sexualidad. Introducción. In Lucas Platero (Ed.), *Intersecciones: cuerpos y sexualidades en la encrucijada. Temas contemporáneos* (15.-72. or.). Edicions Bellaterra.

Poblet, Gabriela (2024). *Criadas de la globalización*. Icaria.

Portal de Datos sobre Migración. (2024ko apirilaren 24a). *Género y migración*. 2024ko urriaren 31n hemendik berreskuratua:
<https://www.migrationdataportal.org/es/themes/genero-y-migracion#mujeres-migrantes>

Razavi, Shahra (2007). *The Political and Social Economy of Care in a Development Context: Conceptual Issues, Research Questions and Policy Options*. United Nations Research Institute for Social Development.
<https://cdn.unrisd.org/assets/library/papers/pdf-files/razavi-paper.pdf>

Rodó Zárate, Maria (2021). *Interseccionalidad. Desigualdades, lugares y emociones*. Bellaterra Edicions.

Rodríguez Cabrero, Gregorio, eta Marbán Gallego, Vicente (2013). "La atención a la dependencia en una perspectiva europea de la asistencialización a la cuasi-universalización. In Eloisa del Pino Matute eta María Josefa Rubio Lara (Ed.), *Los Estados de Bienestar en la encrucijada: Políticas sociales en perspectiva comparada* (317.-338. or.). Tecnos.

Salazar Parreñas, Rhacel (2001). *Servants of Globalization. Women, Migration and Domestic Work*. Stanford University Press.

Sassen, Saskia (2003). *Contrageografías de la globalización. Género y ciudadanía en los circuitos transfronterizos*. Traficantes de Sueños.

Schlenzka, Nathalie, Genevey, Moana, Mateo, Ana L., eta Ortiz, Barbara (2021). *Domestic and Care Workers in Europe: An Intersectional Issue*. EQUINET - European Network of Equality Bodies.

Silva Rodrigo, Olatz (2023ko martxoaren 3a). Etxebizitza duinen aldeko kanpaina abiatu du Emakume Migratu Zaintzaileen Elkarteak. *Berria*.
https://www.berria.eus/euskal-herria/etxebizitza-duinen-aldeko-kanpaina-abiatu-du-emakume-migratu-zaintzaileen-elkarteak_225065_102.html

Solana, José L. (2007). Movimientos migratorios, trabajadoras inmigrantes y empleo en la prostitución. *Documentación Social*, (144), 37.-57. or.

Solé, Carlota y Parella, Sonia (2005). Discursos sobre la maternidad transnacional de las mujeres de origen latinoamericano residentes en Barcelona. *Mobilités au féminin. Tanger*, azaroak 15-19, (1.-24. or.).

- Sortzen. (2022). *Pandemia, migratutako emakumeak eta zaintzak*. Getxoko Udala.
https://www.getxo.eus/DocsPublic/inmigracion/OBSERVATORIO/pandemia_mujeresmigradas_cuidados_2022_cas.pdf
- Suárez Navaz, Liliana (2004). Transformaciones de género en el campo transnacional. El caso de las mujeres inmigrantes en España. *La Ventana*, 2 (20), 293.-331. or.
- Talpade Mohanty, Chandra (2008). Bajo los Ojos de Occidente: Feminismo Académico y Discursos Coloniales. In Liliana Suárez Navaz eta Aida Hernández Castillo (Eds.), *Descolonizando el Feminismo: Teorías y Prácticas desde los Márgenes* (112.-162. or.). Cátedra.
- Talpade Mohanty, Chandra (2008). De vuelta a Bajo los Ojos de Occidente: La solidaridad feminista a través de las luchas anticapitalistas. In Liliana Suárez Navaz eta Aida Hernández Castillo (Ed.), *Descolonizando el Feminismo: Teorías y Prácticas desde los Márgenes* (440.-467. or.). Cátedra.
- Trabajadoras No Domesticadas. (2021eko maiatzaren 26). Las trabajadoras del hogar no queremos medidas asistencialistas. *Pikara Magazine*.
<https://www.pikaramagazine.com/2021/05/las-trabajadoras-del-hogar-no-queremos-medidas-asistencialistas/>
- Vergès, Françoise (2022). *Un feminismo descolonial*. Traficantes de sueños.
- Vertovec, Steven (2004). *Trends and Impacts of Migrant Transnationalism* (Working Paper, 3). Oxford: Centre on Migration, Policy and Society, University of Oxford.
https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/WP-2004-003-Vertovec_Impacts_Transnationalism.pdf
- Yuval-Davis, Nira (2017). *Situated intersectionality and the meanings of culture: O(s) sentido(s) da(s) cultura(s)*. Consello da Cultura Galega.
http://consellodacultura.gal/mediateca/extras/Texto_Nira_maquetado.pdf
- Zentzuz. (2021). *Cuidadoras migradas, el sur de nuestro norte*. Ayuntamiento Gasteiz.
<https://consumoresponsable.info/wp-content/uploads/2021/06/Cuidadoras-migradas-el-Sur-de-nuestro-Norte-2.pdf>

ARAUDIAK ETA TESTU JURIDIKOAK

Emakumeen eta Gizonen Aukera Berdintasunari buruzko Aholku Batzordea (2021eko azaroaren 13a). Emakumeen eta Gizonen Aukera Berdintasunari buruzko Aholku Batzordearen iritzia, 2021eko irailekoa, EBko asistentzia-arrakalari buruzkoa: genero-ikuspegi holistikoa eta eraldatzailea

https://commission.europa.eu/document/download/ec2b93f2-9341-4368-8cd6-00d80fee0640_en?filename=opinion_care_gap_2021_en.pdf

Europar Batasuneko Kontseilua. (2020). Generoaren arabera soldata-arrakalaren aurkako borrokari buruzko Kontseiluaren ondorioak: ordaindutako lanaren eta zaintza-lanen balorazioa eta banaketa (ST 13584/20).

<https://www.consilium.europa.eu/media/47063/st13584-en20.pdf>

Lanaren Nazioarteko Erakundea. (1981). 156. hitzarmena, langileen arteko aukera- eta tratu-berdintasunari buruzkoa: familia-erantzukizunak dituzten langileak (156. zk.).

https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/es/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312301

Lanaren Nazioarteko Erakundea. (2011). 189. hitzarmena, etxeko langileentzako lan txukunari buruzkoa (189. zk.).

https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/es/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:2551460

NBE Emakumeak. Beijinggo Adierazpena eta Ekintza Plataforma (1995).

<https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/Publicaciones/2015/9853.pdf>

12/2008 Legea, abenduaren 5koa, Gizarte Zerbitzuei buruzkoa. (2008ko abenduaren 24ko EHAA, 246. zk.).

<https://www.legegunea.euskadi.eus/eli/es-pv/l/2008/12/05/12/dof/spa/html/webleg00-contfich/es/>

1620/2011 Errege Dekretua, azaroaren 14koa, familia-etxeko zerbitzuaren lan-harreman berezia arautzekoa.

(2011ko azaroaren 17ko BOE, 277. zk.).
<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-17975>

16/2022 Errege Lege Dekretua, irailaren 6koa, etxeko langileen lan-baldintzak eta Gizarte Segurantzakoak hobetzekoa.

(2022ko irailaren 8ko BOE, 216. zk.).

<https://www.boe.es/eli/es/rdl/2022/09/06/16/con>

27/2011 Legea, abuztuaren 1ekoa, Gizarte Segurantzako sistema eguneratzeari, egokitzeari eta modernizatzeari buruzkoa. (2011ko abuztuaren 2ko BOE, 184. zk., 87495-87544 or.)

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-13242>

29/2012 Errege Lege Dekretua, abenduaren 28koa, Etxeko Langileentzako Sistema Berezian kudeaketa eta gizarte-babesa hobetzeari eta izaera ekonomiko sozialeko beste neurri batzuei buruzkoa.

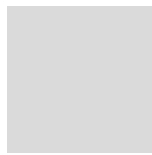
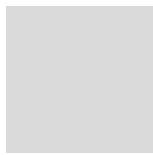
(2012ko abenduaren 31ko BOE, 314. zk.).

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2012-15764>

893/2024 Errege Dekretua, irailaren 10ekoa, familia-etxeko zerbitzuaren eremuan segurtasunaren eta osasunaren babesa arautzekoa.

(2024ko irailaren 11ko BOE, 220. zk., 112825-112836 or.) .

https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2024-18182

**ikus
pegi** Immigrazioaren
Euskal Behatokia
Observatorio Vasco
de Inmigración